

The Project Gutenberg eBook of Sisar Rosa

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Sisar Rosa

Author: Wilkie Collins

Dubious author: Charles Dickens

Translator: B. F. Salonen

Release date: November 5, 2007 [eBook #23342]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SISAR ROSA ***

Produced by Tapio Riikonen

SISAR ROSA

Seitsemässä luvussa kertonut

Charles Dickens

Suomennos Englannin kielestä.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1879.

ENSIMMÄINEN LUKU.

"Hyvin, herra Guillaume; mitä uutta muutoin tänä iltana?"

"Ei mitään, tietääkseni, herra Justin, paitsi tuo neiti Rosan huomenna tapahtuva naiminen".

"Hyvin kiitollinen, kunnioitettava vanha ystäväni, niin hauska ja odottamattomasta vastauksesta minun kysymykseeni. Siihen katsoen että minä olen herra Danville'n palvelija, hänen, joka näyttelee tuota tärkeätä sulhasen osaa siinä pikku hääkomediassa, jota tarkoitatte, luulen voivani vakuuttaa teille, ilman loukkaamatta, että uutisenne on, mikäli se minuun koskee, mitä vanhinta laatua. Ottakaa nuuskaa hyppysellinen, herra Guillaume, ja suokaa minulle anteeksi, jos ilmoitan teille kysymykseni tarkoitaneen yleisiä uutisia, eikä niiden kahden perheen yksityisiä asioita, joiden taloudellisia etuja meidän on kunnia edistää".

"Minä en ymmärrä mitä tarkoittatte semmoisella puheenparrella kuin 'edistää taloudellisia etuja', herra Austin. Minä olen palvelijana herra Louis Trudaine'lla, joka asuu tässä sisarensa, neiti Rosan, kanssa. Te olette palvelijana herra Danville'lla, jonka oiva äiti on saanut aikaan naimisliiton hänen ja nuoren emäntäni välillä. Koska molemmat olemme palvelijoita, ovat hauskimmat uutiset, mitkä meitä voi viehättää, ne, jotka koskevat isäntiemme onnea. Minulla ei ole mitään tekemistä yleisten asiain kanssa; ja ollen vanhan opin miehiä, pidän minä omien asioiden hoitamista pää-asiana elämässä. Jos meidän kotoiset, perheelliset asiamme eivät teitä huvita, niin sallikaa minun lausua mielipahani siitä ja toivottaa teille hyvin hauskaa iltaa".

"Suokaa anteeksi, hyvä herra, vaan minä en anna vähintäkään arvoa tuolle vanhalle opille, enkä voi kärsiä ihmisiä, jotka pitävät ainoastaan omista asioistaan. Kuitenkin minä, samoin kuin te, lausun mielipahani ja toivotan hauskaa iltaa; ja toivon löytäväni teidät korjaantuneena mielenlaadun, puvun, käytöksen ja ulkonäön suhteen, ensi kerran kun saan kunnian teitä tavata. Hyvästi, herra Guillaume, ja eläköön vähäpätöisyys!"

Tämä kahdenpuhe tapahtui kauniina kesä-iltana vuonna seitsemäntoista sataa kahdeksankymmentä yhdeksän, muutaman pienen rakennuksen edustalla Seinen joen rannalla, noin peninkulman päässä Rouen'in kaupungista. Toinen puhuja oli laiha, vanha, karkea ja rähjäpukuinen; toinen oli lihava, nuori, pöyhkiäkäytöksinen, sekä puettu sen aikakauden mitä loistavimpaan palvelijanpukuun. Todellisen keikariuden viimeiset päivät olivat lähestymässä koko sivistyneessä maailmassa; ja herra Justin oli, omalla tavallaan, pukunsa täydellisyyden suhteen elävä kuva tämän aikakauden hälvenevästä loistosta.

Vanhan palvelijan mentyä, seiso i hän muutaman hetken sangen ylpeällä katseella tarkastellen sitä pikku taloa, jonka edustalla keskustelu oli tapahtunut. Akkunoista päättäen se ei voinut sisältää enemmän kuin kuusi tahi kahdeksan huonetta kaikkiansa. Ei ollut tallia eikä ulkokuoneita, vaan oli sen sijaan rakennuksen toiseen päähän liitetty säilyhuone ja toiseen päähän matala, pitkä, kirjaviksi maalatuista laudoista tehty huone. Yksi tämän huoneen akkunoista oli jätetty ilman peittoa, ja tästä saattoi katsella huoneen sisään, jossa näkyi, jonkunlaisen ison kyökkipöydän päällä, kummallisen värisiä nesteillä täytettyjä pulloja, oudon-muotoisia kuparisia ja muunmetallisia tarvekaluja, sekä iso keitin-uuni ja muita esineitä, jotka kaikki selvään osoittivat huonetta käytettävän kemiallisesti työhuoneeksi.

"No jonkinlaisia, kun tuo morsiamemme velikin huvitteleiksen tuonlaisessa paikassa keittäen rohtoineita kastikepannuissa", mutisi herra Justin, kurkistaen huoneeseen. "Olen vähimmin arkatunteinen mies koko maailmassa; vaan se minun täytyy tunnustaa, etten tahtoisi meidän joutuvan yhteyteen naimisen kautta apteekkaritaidon harrastajan kanssa. Uh! Minä tunnen hajun saunan läpi".

Näin sanoen herra Justin käänsi inholla selkensä laboratoriolle ja läksi astumaan joen varrella oleville kallioille päin.

Tultuansa ulos taloon kuuluvasta puutarhasta, astui hän viehättävää mäkeä ylös polvittelevaa polkua myöten. Päästyänsä korkeimmalle kohdalle, Seinen joen koko avara maisema kauniine viheriöine saarineen, raitarannikkoineen, kiitävine venheineen ja rantamajoineen siellä täällä, avautui hänen eteensä. Lännen puolella, jossa tasankomaa näkyi kaukaisempien joki-äyräitten takana, hehkui koko maisema laskeutuvan auringon ruskossa. Idän puolella pitkät varjot ja tummeamman valoiset välipaikat, karehtivassa vedenpinnassa värähtelevä kultaloisto, ja liikkumaton punainen tuliloisto majojen akkunoista, jotka heijastivat niihin sattuvia auringon säteitä, viettelivät silmää kauemmas ja kauemmas katsomaan, pitkin Seinen kierroksia, kunnes sitä viimein pysäytti Rouen'in tornit ja huiput ja laaja rakennusten ryhmä, sekä niiden takana perä-alana kohoavat metsäiset vuoret. Kaunis katsella kaikin aloin, oli tämä maisema melkein ylenluonnollisesti ihana nyt ilta-auringon loistossa. Ei mitkään sen viehätykset kuitenkaan vaikuttaneet mitään palvelijaan; hän seiso i haukotellen, kädet lakkarissa, oikealle tahi vasemmalle katsomatta, vaan tuijottaen suoraan eteensä pientä kalliossa olevaa koverrusta kohti, jonka takana jyrkkäys vähitellen alkoi. Tähän oli istuinpenkki asetettu, ja kolme henkilöä — vanha rouva, herrasmies ja nuori neitonen — istui siinä, katsellen auringon laskua ja siis selin herra Justin'iin. Lähellä heitä seiso i kaksi herrasmiestä, myös katsellen jokea ja kaukaista maisemaa. Nämä viisi henkeä vetivät yksinomaisesti puoleensa palvelijan huomaavaisuuden, niinkuin ei muita esineitä olisi ollut hänen ympärillään.

"Siinä ne vielä ovat", puhui hän itsekseen nurkumielisenä. "Rouva Danville samalla paikalla istuimella; minun isäntäni, sulhaismies, velvollisuuttaan noudattaen hänen vieressään; neiti Rosa, morsian, kainosti taas hänen vieressään; herra Trudaine, tuo apteekkitaidon harrastaja ja morsiamen veli, hellämielisenä häntä lähinnä; ja herra Lomaque, tuo meidän kummallinen talonvoutimme, virallisesti koko seuran jatkona. Siinä ne vielä todellakin kaikki ovat, käsittämättömällä tavalla kuluttaen aikaansa, äänettöminä katsellen tyhjää! Niin", jatkoi herra Justin, väsyneen tapaan nostaen silmänsä ja katsoen pikaisesti, ensin jokea ylös, Rouen'iin päin, sitten jokea alas, laskeutuvaa aurinkoa kohti; "niin, rutto heidät vieköön, ovat katselleet tyhjää, todellista, pelkkää tyhjyyttä, kaiken tämän

ajan".

Taas alkoi herra Justin'ia haukottaa; ja, palattuansa puutarhaan, hän istuutui muutamaan lehtimajaan ja rupesi siinä malttavaisella mielellä nukkumatina kanssa kauppaa hieromaan.

Jos palvelija olisi astunut lähemmäksi niitä henkilöitä, joita hän oli kaukaa tarkastellut, ja jos hänellä olisi ollut hienompi tarkkaamisvoima, olisi hän tuskin voinut olla huomaamatta huomispäivän morsiamen ja sulhasen sekä heidän kummallakin puolella olevien seuralaistensa, siis kaikkien, olevan, suuremmassa tai vähemmässä määrässä, jonkunlaisen salaisen ahdistuksen vaikutuksen alaisina, joka teki teeskennellyksi heidän keskustelunsa, heidän liikkeensä, ja vieläpä mielenilmauksetkin heidän kasvoissaan. Rouva Danville — hyvännäköinen, koreasti puettu vanha nainen, kirkkailla silmillä ja epäluuloisuutta tietävällä käytöstavalla — näytti sangen levolliselta ja onnelliselta niinkauan kuin hänen huomionsa oli poikaansa kiinnittynyt. Vaan kun hän kääntyi hänestä morsiameen, ilmautui levottomuus heti hänen kasvoihinsa — levottomuus, joka muuttui tyytymättömyydeksi ja vieläpä inhoksikin, milloin hän vaan katsoi neiti Trudaine'n veljeen. Samoin hänen poikansa, joka oli pelkkää hymyä ja onnellisuutta puhellessaan tulevan vaimonsa kanssa, muuttui nähtävästi käytöksensä ja katseensa suhteen, aivan niinkuin hänen äitinsäkin muuttui, milloin vaan herra Trudaine'n läsnäolo erityisesti veri hänen huomiotaan puoleensa. Vouti taas — tuo hiljainen, kuiva, laiha Lomaque, nöyrällä käytöksellään ja punareunaisilla silmillään — ei koskaan katsahtanut isäntänsä lankoon, ilman heti kääntymättä levottomasti taas toisaanne katsomaan, ja seiso i muulloin miettiväisenä, kaivaen reikää nurmiksoon pitkällä teräväpäisellä kävely-kepillään. Itse morsiamessakin, tuossa kauniissa, viattomassa tytössä, jonka käytös oli niin lapsekas ja arkamainen, ilmautui jonkunlaista lunnonkiihoitusta samoin kuin muissakin. Epäily, ellei tuska, varjosti hänen kasvojaan ajoittain; ja kätensä, jota hänen rakastajansa piteli, vapisi hiukan ja kävi levottomaksi kun hän sattui katsomaan veljensä silmiin. Eikä kuitenkaan, kummallista kyllä, löytynyt mitään inhoittavaa, vaan päinvastoin paljo miellyttävää sen henkilön katsannossa ja käytöksessä, jonka läsnäolo näytti tekevän semmoisen kummallisen ahdistavan vaikutuksen hää-seuraan. Louis Trudaine oli tavattoman kaunis mies. Hänen katsantonsa oli erinomaisen ystävällinen ja lempeä; hänen käytöksensä viehätti vastustamattomasti suoralla, miehekkäällä lujudellaan ja vakaisuudellaan. Hänen sanansa, milloin hän sattui puhumaan, näyttivät olevan yhtä vähän loukkaavaa laatua kuin hänen katsantonsa; sillä hän aukasi suutaan ainoastaan kohteliaasti vastataksensa niihin kysymyksiin, jotka suorastaan lausuttiin hänelle. Päättäen hänen surullisesta äänestään ja murheellisesta lempeydestä, joka tummensi hänen ystävällistä ja vakaista katsettaan, milloin tämä sattui hänen sisarensa, eivät hänen ajatuksensa olleet onnellista eikä toivoisaa laatua. Mutta hän ei niitä ilmoittanut; hän ei tunkenut salaista murhettaan, mikä se sitten lienee ollutkin, kenellekään seurakumppaneistaan. Vaikka hän oli kaino ja mieltänsä malttava, näytti kuitenkin hänen läsnäolossaan olevan jotain nuhtelevaa ja kolkostuttavaa, joka vaikutti ahdistavaisesti jokaisen häntä lähellä olevan mieleen, ja synkistyi hää-aattoa niin morsiamelle kuin sulhaselle.

Auringon painuessa vähitellen taivaanrannan taakse, laimentui keskuspuhe laimentumistaan. Pitkän äännettömyyden perästä oli sulhanen ensimmäinen alottamaan uutta puheen-ainetta.

"Rosa, rakastettuni", sanoi hän, "tämä ihana auringonlasku on hyvänä enteenä meidän avioliitollemme, se lupaa toista kaunista päivää huomiseksi".

Morsian hymyili ja punastui.

"Uskotko sinä todellakin ennusmerkkejä, Charles?" sanoi hän.

"Kultaseni", keskeytti vanha rouva, ennenkuin hänen poikansa ennätti vastata; "jos Charles usko ennusmerkkejä, ei se ole mitään naurettavaa. Olet kohta käsittävä asioita paremmin, kun tulet hänen vaimokseen, etkä arvostele hänen mielipiteitään pienimmissäkään seikoissa samoilla silmillä kuin yhteisen rahvaan turhia uskoja. Hänen vakuutuksensa on kaikissa asioissa niin vakavilla perusteilla — niin vakavilla, että jo minä luulisin hänen todellakin uskovan ennusmerkkejä, niin varmaan pakoittaisin mieltäni myös uskomaan niitä".

"Minä pyydän anteeksi, madame", alkoi Rosa vavisten; minä vaan tarkoitin —"

"Rakas lapseni, niinkö vähän sinä tunnet maailmaa että luulet minun voivani tulla loukatuksi —"

"Antakaa Rosan puhua", sanoi nuori mies. Hän kääntyi äitiinsä näsäkkäästi, melkein kuin pilannut lapsi, näitä sanoja lausuessaan. Äiti oli katsellut poikaansa lempein ja ylpeilevin katsein tähän saakka. Nyt hän hämmästyneenä käänsi silmänsä hänestä; hän mietiskeli hetkisen osoittaen äkillistä hämmennystä, joka näytti olevan aivan vierasta hänen luonteelleen, kuiskasi sitten hänen korvaansa:

"Olenko minä moitittava, Charles, siitä kun koetan saada häntä sinua arvossa pitämään?"

Hänen poikansa ei ollut kysymyksestä milläänkään. Hän vaan lausui uudestaan karkeasti: — "Antakaa Rosan puhua".

"Ei minulla todellisesti ollut mitään sanottavaa", änkytti nuori tyttö, tullen enemmän ja enemmän hämille.

"Mutta sinulla oli!"

Oli semmoinen epäkohtelias tuikkaus hänen äänessään, semmoinen näsäviisaus hänen käytöksessään, näitä sanoja lausueessaan, että hänen äitinsä varottavaisesti nykäisi hänen käsivarttaan ja kuiskasi "Hsh!"

Voutimies herra Lomaque ja velimies herra Trudaine, katsoivat molemmat tutkivasti morsiameen, näiden sanojen tullessa sulhasen suusta. Morsian näytti enemmän peljästyvän ja hämmästyvän, kuin suuttuvan tahi loukkautuvan. Omituinen hymy pani kureille Lomaque'n sileän naaman hänen katsellessaan teeskentelevästi alas maahan ja tehdessään uutta reikää nurmikkoon keppinsä terävällä päällä. Trudaine kääntyi äkkiä toisaanne ja astui huo'aten pari askelta; palasi takaisin ja näytti rupeavan puhumaan, vaan Danville keskeytti häntä hänen aikomuksessaan.

"Anna minulle anteeksi, Rosa", sanoi hän; "minä olen niin luulevainen kaiken suhteen, joka vähänkään näyttää epäkohteliaisuudelta sinua kohtaan, että olin vähällä suuttua tyhjästä".

Hän suuteli morsiamensa kättä hyvin hempeästi ja herttaisesti, pyytäessään anteeksi; vaan hänen silmissään näkyi salainen mielenilmaus, joka oli ristiriidassa hänen käytöksessään näkyvän innostuksen kanssa. Ei kukaan muu sitä huomannut kuin tuo tarkka ja nöyrä herra Lomaque, joka taas hymyili itsekseen ja kaiveli yhä hartaammasti reikänsä nurmikossa.

"Minä luulen herra Trudaine'n tahtoneen puhua jotakin", sanoi rouva Danville. Kenties me saamme kuulla mitä hän oli oikeissa sanoa".

"Ei se ollut mitään, madame", vastasi Trudaine kohteliaasti. "Aikomukseni oli vaan omistaa itselleni tuo moite Rosan osoittamasta kunnioituksen puutteesta ennusmerkkien uskoja kohtaan, tunnustamalla, että minä aina olen kehoittanut häntä nauramaan kaikenlaiselle taika-uskolle".

"Te olisitte taika-uskon pilkkaaja", sanoi Danville, kääntyen äkisti häneen. "Te, joka olette rakentaneet laboratorion; te, joka olette kemian salaisten tietojen harrastaja, 'Elämän veden' etsijä. Kunnian sanallani, te hämmästyttätte minua!"

Hänen äänessään, katseessaan ja käytöksessään oli pilkkaava kohteliaisuus, näitä sanoja lausueessaan, jotka hänen äitinsä ja myös voutinsa, herra Lomaque, täydelleen ymmärsivät selittää. Edellinen kosketteli taas poikansa käsivartta ja kuiskasi: "Ole varovainen!" Toinen tuli äkkiä hyvin totiseksi ja lakkasi kaivamasta reikää nurmikkoon. Rosa ei kuullut rouvaa Danville'n varoitusta, eikä huomannut muutosta Lomaque'ssa. Hän katseli veljeensä ja odotti iloisella herttaisella hymyllä hänen vastaustaan. Veli nyökkäytti päätänsä ikäänkuin uudeksi vakuutukseksi sisarelleen, ennenkuin hän taas puhui Danville'lle.

"Teillä on jokseenkin haaveksivaiset ajatukset kemiallisista kokeista", sanoi hän tynesti. "Minun työlläni on niin vähän yhteyttä sen kanssa, mitä te nimitätte salaisiksi tiedoiksi, että koko maailma saa niitä katsella, jos maailma luulee sen maksavan vaivaa. Ainoa 'Elämänvesi' minkä minä tunnen on levollinen sydän ja tyytyväinen mieli. Nämä molemmat olen löytänyt jo vuosia sitten, kun Rosa ja minä ensin tulimme kahden asumaan taloon tuolla alhaalla".

Hänen äänessään oli hiljainen murheellisuus, joka puhui paljoa enemmän hänen sisarelleensa kuin sanat, mitkä hän lausui. Rosan silmiin tuli kyneleet; hän kääntyi hetkeksi rakastajastaan, ja tarttui veljensä käteen. "Älä puhu, Louis, niinkuin aikoisit jättää sisaresi, sillä" — Hänen huulensa rupesivat vapisemaan, ja hän vaikenä äkkiä.

"Karsastelee pahemmin kuin koskaan ennen sinua siitä, että viet sisaren häneltä pois!" kuiskasi rouva Danville poikansa korvaan. "Ush! älä, Jumalan tähden, ole siitä milläskään", lisäsi hän äkisti, nousten istuiltaan, ja katseli Trudainea selvästi osoittaen käytöksessään suuttumusta ja tuskastusta. Ennenkuin hän ennätti puhua ilmautui vanha palvelija Guillaume, ja ilmoitti kahvin olevan valmiina. Rouva Danville taas sanoi "Ush!" ja tarttui sukkelasti poikansa toiseen käsivarteen, tarjoten toista Rosalle. "Charles!" sanoi nuori tyttö, kummastuksella "kuin sinun kasvosasi ovat punastuneet, ja miten käsivartesi vapisee!"

Danville hillitsi itsensä silmänräpäyksessä, hymyili ja sanoi hänelle. "Voitko arvata mitä, Rosa? Minä ajattelin huomispäivää". Puhueessaan hän kulki aivan lähitse voutia, matkallaan takaisin taloon naisten kanssa. Hymy palasi herra Lomaque'n sileisiin kasvoihin ja omituinen valo välähti hänen punareunaisissa silmissään, alkaessaan uutta reikää taas kaivaa nurmikkoon.

"Ettekö tahdo käydä sisään, kahvia juomaan?" kysyi Trudaine, koskettaen voutin käsivartta.

Herra Lomaque säpsähti vähän ja jätti keppinsä pistettynä maahan. "Tuhansia kiitoksia, hyvä herra", sanoi hän; "saanko luvan seurata teitä?"

"Tunnustan tämän ihanan illan tekevän minut vähän vastahakoiseksi jättämään tätä paikkaa juuri nyt".

"Ah! luonnon suloisuus — minä tunnen tien samoin kuin te, herra Trudaine: minä tunnen sen täällä". Näin sanoen Lomaque pani toisen kätensä sydämensä kohdalle, toisella vetäen keppinsä ylös nurmikosta. Hän oli katsellut yhtä vähän maisemaa tahi laskeutuvaa aurinkoa kuin itse herra Justin.

He istuutuivat vieretysten tyhjälle penkille; ja sitten seurasi ikävä äänettömyys. Nöyrä Lomaque oli liian varovainen unhottaakseen paikkaa missä hän oli ja aloittaakseen uutta puheenainetta. Trudaine'n mieli oli kiintynyt luonnon kauneuteen ja hän oli hyvin vähän taipuvainen puhumiseen. Oli kuitenkin välttämätöntä, yleisen kohteliaisuuden vuoksi, sanoa jotakin. Tuskinpa itsekään tarkaten omia sanojaan, alkoi Trudaine jokapäiväisellä puheenparrella. — "Olen pahoillani, herra Lomaque, ettei meillä ole ollut enempää tilaisuutta tullaksemme paremmiksi tuttaviksi".

"Tunnen olevani suuressa kiitollisuuden velassa", sanoi vouti, "kunnioitettavalle rouva Danville'lle siitä, että hän on valinnut minut saattajakseen tänne poikansa maatilalta lähellä Lyon'ia ja että hän sen ohessa on hankkinut minulle kunnian päästä tähän tuttavuuteen". Oli ikään kuin joku äkillinen räpytystaudin puuska olisi tapaillut herra Lomaquen molempia silmiä, hänen lausueksaan näitä kohteliaita sanoja. Hänen vihamiehillään oli tapana sanoa, että milloin hän vaan oli erityisesti teeskentelevä tahi erityisesti viekas, hän aina turvautui silmänsä heikkouteen, ja vältti siten tuota kovaa viattomuuden koetetta, jossa täytyy katsoa vakaasti sen henkilön silmiin, jonka kanssa puhuu.

"Minua suuresti ilahutti, kuullessani teidän mainitsevan isävainajani nimeä, päivällisillä ollessamme, suurella kunnioituksella", jatkoi Trudaine, niinkuin hän olisi väkisinkin päättänyt pitkittää keskustelua. "Tunsitteko hänen?"

"Minä olen välillisesti kiitollisuuden velassa teidän oivalliselle isällemme", vastasi vouti, "siitä asemasta, jossa nyt olen. Aikana semmoisena, jolloin varakkaan ja arvokkaan miehen puollussana oli tarpeen minua pelastamaan köyhyydestä ja häviöstä, lausui teidän isänne tämän sanan. Siitä lähtien minulla on, omissa pienissä oloissani, ollut menestystä, kunnes viimein kohosin herra Danvillen maatilalla ylihoitajan arvoon".

"Antakaa anteeksi — vaan tuo teidän puheenne nykyisistä oloistanne kummastuttaa minua vähän. Teidän isänne, luullakseni, oli kauppias, aivan samoin kuin Danville'n isä oli kauppias; ainoa eroitus heidän välillä oli että toisella oli vastainen onni, ja toinen voitti suuren omaisuuden. Miksi siis sanotte nykyisen paikkanne olevan kunnianarvon teille?"

"Ettekö ole koskaan kuulleet?" huusi Lomaque, suurella kummastuksella, "tahi oletteko kuulleet, vaan unhoittaneet, että rouva Danville juurtaa alkunsa muutamasta Ranskanmaan ylimysperheestä. Eikö hän ole koskaan teille puhunut, niinkuin hän usein on minulle, että hän alentui lähtiessään vaimoksi miesvainajalleen, ja että hänen tärkein toivonsa elämässä on saada sukunsa (joka vuosia sitten on miespuolen haaralta mennyt sukupuuttoon) arvonimet muutetuiksi pojalleen?"

"Kyllä", vastasi Trudaine; "muistan kuulleen jotakin tuosta, vaan en suuresti ottanut sitä huomiooni silloin, koska hyvin vähässä arvossa pidän semmoisia toiveita kuin ne, joista puhutte. Te olette eläneet monta vuotta Danvillen palveluksessa, herra Lomaque, oletteko —" Hän jäi hetkeksi miettimään, vaan jatkoi sitten katsoen suoraan voutin silmiin, "oletteko huomanneet hänessä hyvän ja lempeän isännän?"

Lomaque'n ohuet huulet näyttivät sulkeutuvan vaistomaisesti, ikäänkuin hän ei aikoisi enää koskaan puhua. Hän kumarsi — Trudaine odotti — hän vaan kumarsi taas. Trudaine odotti kolmannen kerran. Lomaque katsoi hetken aivan vakaasti Trudaineen; sitten hänen silmänsä alkoivat taas tulla heikoiksi. "Teillä näyttää olevan joku erityinen syy", huomautti hän hiljaa, "jos sallittaneen minun niin sanoa ilman loukkaamista, kysyäkseenne minulta tätä".

"Minä puhun suoraan, mistään huolimatta, kaikkien kanssa", jatkoi Trudaine; "ja vaikka olette vieras, tahdon puhua suoraan teidänkin kanssanne. Tunnustan minulla olevan erityistä syytä kysyä tätä teiltä, — joka syy koskee mitä kalliimpia ja arjimpia asioita". Viimeisiä sanoja lausueksaan hänen äänensä vapisi hetken, vaan hän jatkoi vakaasti: "Alusta alkain, siitä lähtien kun liitto syntyi sisareni ja Danvillen välillä, katsoin minä velvollisuudekseni ilmoittaa peittelemättä omia tunteitani; omatuntoni ja tunteeni Rosaa kohtaan kehoittivat minua ilmoittamaan suoraan ajatuksiani viimeiseen saakka, vaikka tämä suoruus harmittaisi tahi loukkaisi muita. Kun ensin jouduimme rouva Danville'n tuttavuuteen, ja kun minä ensin huomasin että Rosa suosiollisesti otti vastaan hänen poikansa kohteliaisuuksia, kummastuin minä, ja vaikka minun täytyi ponnistaa henkeni voimia, en voinut salata tätä kummastustani sisareltani".

Lomaque, joka tähän saakka oli ollut hyvin tarkkaavainen, säpsähti tässä ja nosti hämmästyen ylös käsiänsä. "Kummastuitte, kuulin teidän sanovan? Kummastuitte, herra Trudaine, että nuori neito suosiollisesti ottaa vastaan semmoisen nuoren herrasmiehen kohteliaisuuksia, joka omistaa ylhäisen kasvatuksen saaneen Ranskalaisen kaiken sievyyden ja täydellisyyden! Kummastelitte että semmoinen tanssija, semmoinen laulaja, semmoinen puhuja, semmoinen kuuluisa naisten lumooja kuin herra Danville on, herätti vastatunteita neiti Rosan sydämessä! Oh! Herra Trudaine, arvoisa herra Trudaine, sitä on melkein mahdoton uskoa". Lomaque'n silmät tulivat erittäin heikoiksi, ja räpyttivät lakkaamatta hänen lausueksaan tämän muistutuksen. Lopulla hän nosti taas kätensä ja katseli kysyväisesti ympärilleen, äänettömästi vedoten koko luontoon.

"Kun vähän ajan kuluttua asia oli enemmän edistynyt", jatkoi Trudaine, ottamatta huomionsa tätä keskeytystä; "kun naimistarjous oli tehty, ja kun sain tietää, että Rosa oli omassa sydämessään siihen suostunut, minä panin vastaan enkä voinut salata esteitäni —"

"Taivaan tähden!" keskeytti Lomaque taas, lyöden käsiänsä yhteen hämmästyneellä katsannolla; "mitä esteitä? mitä mahdollisia esteitä nuorta ja hyvin kasvatettua miestä vastaan, jolla on mahdottoman suuri omaisuus ja nuhteeton luonne? Minä olen kuullut noista esteistä ja vastustuksista: minä tiedän että ne ovat vihastuttaneet muita; ja minä kysyn itseltäni alinomaan, mitkä ne esteet voivat olla?"

"Jumala tietää että olen usein koettanut karkoittaa niitä pois mielestäni, haaveellisina ja mahdottomina", sanoi Trudaine, "vaan minun ei ole onnistunut. Mahdotonta on, teidän läsnäollessa, minun perinpohjin selittää mitkä minun tunteeni ovat olleet alusta alkain sitä herraa kohtaan, jota te palvelette. Antakaa siinä olla tarpeeksi, jos uskon teille, etten voi, en nytkään, olla vakuutettu hänen sisartani kohtaan osoittamiensa tunteiden puhtaudesta, ja että minussa on — vasten omaa tahtoani, vasten vakaista tahtoani luottaa täydellisesti Rosan vaaliin — paha luulo hänen luonteestaan ja mielensä laadusta, luulo, joka nyt, hää-aattona, kasvaa todelliseksi kauhuksi. Pitkällinen salainen kärsimys, epäily, ja päättämättömyys pakoittavat tämän tunnustuksen ulos minusta, herra Lomaque, melkein varomattomasti ja kaikkia seuraelämän tapoja vastaan. Te olette elänyt vuosia saman katon alla tämän miehen kanssa; te olette nähnyt häntä vaariin-ottamattomimpina hetkinä yksityiselämässä. En viekoittele teitä uskoutumaan minulle — minä ainoastaan kysyn voitteko tehdä minut onnelliseksi kertomalla minulle, että olen tehnyt kauheinta vääryyttä isännällemme mielipiteilläni hänestä? Pyydän teitä tarttumaan käteeni ja kertomaan minulle, jos voitte, kaikessa kunniaassa, että minun sisareni ei pane alttiiksi koko elämänsä onnea, antautuessaan naimisiin herra Danville'n kanssa!"

Hän ojensi kätensä puhuessaan. Jonkun kummallisen muutoksen alaisena sattui Lomaque juuri tällä hetkellä katsomaan noihin luonnon kauneuksiin, joita hän niin suuresti ihanteli. "Todellakin, herra Trudaine, todellakin semmoinen vetoaminen teidän puolelta, tällaisella hetkellä, kummastuttaa minua". Mentyänsä niin pitkälle, vaikenä hän, eikä puhunut sen enempää.

"Kun ensin istuimme tähän yhdessä, ei aikomukseni ollenkaan ollut tehdä tällaista vetoamista, ei ollenkaan puhua teille niinkuin olen puhunut", jatkoi toinen. "Sanani ovat minulta päässeet, teille puhuessani, melkein vahingossa — teidän täytyy antaa ne minulle anteeksi. En voi odottaa että muut, herra Lomaque, arvossa pitävät ja käsittävät tunteeni Rosaa kohti. Me kaksi olemme eläneet yhdessä yksinämme maailmassa: isä, äiti, suku, kaikki kuolivat jo aikoja sitten ja jättivät meidät. Minä olen niin paljon vanhempi sisartani, että olen tottunut pitämään itseäni enemmän hänen isänään kuin veljenään. Koko elämäni, minun kalliimmat toiveeni, kaikki minun korkeimmat pyrintöni ovat yhdistyneet häneen. Poika-aikani oli jo ohitse kun äitini asetti pikku sisareni käden minun käteeni ja lausui kuolinvuoteellaan: 'Louis, ole hänelle mitä minä olen ollut, sillä hänelle ei ole jäänyt ketään muuta, johon voisi turvautua, kuin sinä'. Siitä lähtien eivät muitten miesten mieliharrastukset ja kunnianhimoisuudet ole olleet minun mieliharrastuksiani eikä kunnianhimoani. Sisar Rosa — niinkuin meillä kaikilla oli tapana nimittää häntä noina menneinä aikoina, ja joksi minä vieläkin mieluummin häntä nimitän — sisar Rosa on ollut ainoa päämäärä, ainoa onnellisuus, ainoa todellinen lohdutus, ainoa kallisarvoinen palkinto minun elämässäni. Minä olen elänyt tässä köyhässä majassa, tässä syrjäisessä erakko-elämässä, kuin Paratiisissa, Koska sisar Rosa, viaton, onnellinen, kirkassilmäinen Evani on elänyt tässä minun kanssani. Vaikka hänen valitsema aviomiehensä olisikin ollut sama, jonka minäkin olisin valinnut, olisi tuo pakollinen luopumus hänestä ollut kovin, katkerin koetus. Niinkuin asiat nyt ovat, minun ajatellessa mitä ajattelen, ja peljätessä mitä pelkään, päättäkää itse millaiset minun ajatukseni voivat olla hänen naimisensa aatto-iltana; ja te ymmärrätte miksi ja missä tarkoituksessa minä tein sen vetoamisen, joka kummastutti teitä hetki sitten, vaan joka ei voi kummastuttaa teitä nyt. Puhukaa jos tahdotte — minä en voi sanoa mitään enää". Hän huoautti katkerasti; hänen päänsä vaipui alas, ja käsi, jonka oli Lomaque'lle tarjonnut, vapisi kun hän veti sen pois ja antoi sen vaipua kupeelleen.

Vouti ei ollut mies, joka oli tottunut empimään, vaan nyt hän empi. Hän ei ollut tottunut olemaan puheenparsien puutteessa, mutta nyt hän änkytti pahoin vastauksensa alkuosassa. "Otaksukaa että

minä vastaisin", aloitti hän hiljaa; "otaksukaa että sanon teidän tuominneen häntä väärin, olisiko minun todistukseni todellakin tarpeeksi voimallinen kumoamaan mielipiteitä, tai paremmin arveluita, jotka teissä ovat vakaantuneet vakaantumistaan kuukausien kuluessa? Otaksukaa, toiselta puolen, että minun isännälläni olisi pienet —" (Tässä Lomaque epäili, ennenkuin hän lausui seuraavan sanan) "— pienet — heikkoutensa, jos niin saan sanoa; vaan ainoastaan otaksuen, muistakaa se! heikkouksia — ja otaksukaa että olen ne huomannut, ja tahtoisin uskoa ne teille, mitä hyötyä semmoisesta ilmoittamisesta olisi nyt, yhdennellätoista hetkellä, kun neiti Rosa on antanut sydämensä ja häät ovat määrättyt huomispäiväksi? Ei, ei! uskokaa minua —"

Trudaine äkkiä katsahti ylös. "Kiitän teitä, herra Lomaque, muistutuksestanne. Niinkuin sanotte, on nyt liian myöhäistä kuulustella ja siis myöskin liian myöhäistä luottaa toisiin. Sisareni on valinnut; ja valitun suhteen minun huuleni tulevat olemaan tästä lähtien suljettuina. Tulevaisuus on Jumalan kädessä: millainen se tulleekin olemaan, toivon olevani tarpeeksi vahva kantamaan mitä osakseni tulee, miehen miehuudella ja kärsiväisyydellä! Pyydän anteeksi, herra Lomaque, että olen ajattele mattomasti vaivannut teitä kysymyksillä, joita minun ei ollut oikeus tehdä. Menkäämme takaisin huoneisiin — minä näytän tietä teille".

Lomaque'n huulet avautuivat, vaan sulkeutuivat taas: hän kumarsi pakollisesti ja hänen keltaiset kasvosensa valkenivat hetkeksi. Trudaine astui tietä myöten äänettömänä takaisin taloon: vouti seurasi hiljaa muutamain askelten päässä ja sopotteli hiljaa itsekseen. "Hänen isänsä pelasti minut", mutisi Lomaque; "se on totta, eikä siitä pääse mihinkään: hänen isänsä pelasti minut; ja nyt, minä olen tässä — ei! liian myöhäistä! — liian myöhäistä puhua — liian myöhäistä toimia — liian myöhäistä tehdä mitään!"

Aivan lähellä huonetta tuli vanha palvelija heitä vastaan. "Nuori emäntäni on juuri lähettänyt minua kutsumaan teitä kahvia juomaan, herra", sanoi Guillaume. "Hän on pitänyt teitä varten kahvia lämpimänä ja toista kuppia herra Lomaque'a varten".

Vouti säpsähti — tällä kertaa toden-perästä hämmästyen. "Minua varten!" huudahti hän. "Neiti Rosa on vaivannut itseään pitämällä kahvia lämpimänä minua varten?" Vanha palvelija katsoa tuijotti häneen; Trudaine seisattui ja katsoi taakseen. "Mitä kummastuttavaa siinä on", kysyi hän, "semmoisessa tavallisessa kohteliaisuudessa sisareni puolelta?"

"Suokaa anteeksi, herra Trudaine", vastasi Lomaque; "te ette ole eläneet semmoisissa oloissa kuin minä, te ette ole vanha mies ilman ystäväitä, teillä on vakainen asema maailmassa ja te olette tottuneet saamaan ihmisiltä kunnioitusta. Minä en ole. Tämä on ensimmäinen kerta elämässäni kun huomaan itseni olevan nuoren neitosen kohteliaisuuden esineenä; ja tämä minua hämmästytti. Pyydän uudestaan anteeksi — olkaa niin hyvä, käykäämme sisään".

Trudaine ei vastannut mitään tähän kummalliseen selitykseen. Hän kummasteli sitä kuitenkin vähän; ja kummasteli vielä enemmän vierashuoneeseen tultuaan, kun näki Lomaque'n astuvan suoraapäätä hänen sisarensa luokse, ja — nähtävästi huomaamatta, että Danville istui klaverin edessä sillä hetkellä juuri laulaen — piti hänelle hyvin sekavaa vaan tavanmukaista kiitospuhetta kahvikupista. Rosa katseli kummastuneena ja puoleksi pidättäen nauruaan kuunnelleessaan häntä. Rouva Danville, joka istui hänen vieressään, kävi myrään näköiseksi ja löi hiljaa viuhkallaan voudin käsivartta.

"Olkaa niin hyvä ja pysykää ääneti siksi kuin poikani on laulanut", sanoi hän. Lomaque kumarsi hiukan, astui muutaman nurkassa olevan pöydän luokse ja otti siinä olevan sanomalehden käteensä. Jos rouva Danville olisi huomannut mikä mielenilmaus näkyi Lomaque'n kasvoissa hänen kääntyessään, kyllä olisi hänen ylpeä, aristokraatillinen mielensä ehkä vähän hämmäntynyt.

Danville oli lopettanut laulunsa, oli jättänyt klaveerin, ja puheli hiljaa morsiamensa kanssa; rouva Danville lisäsi jonkun sanan keskuspuheeseen silloin tällöin; Trudaine istui erikseen huoneen toisessa päässä, mieltäväisesti lukien kirjettä, jonka otti taskustaan, kun Lomaque, joka vielä lueskeli sanomalehteänsä, äkkiä päästi huudahduksen, joka keskeytti kaikkia huoneessa olijoita toimissaan ja saattoi heidät katsomaan voutiin.

"Mitä se on?" kysyi Danville kärsimättömästi.

"Häiritsekö, jos selitän tämän?" kysyi Lomaque, tullen silmistään hyvin heikoksi taas, ja kääntyen kunnioittavaisesti rouva Danville'en.

"Te olette jo häirinneet meitä", sanoi vanha nainen äreästi, "niin samapa tuo on nyt jos puhuttekin".

Se on eräs paikka Tieteellisissä Ilmoituksissa, joka on minua suuresti ilahuttanut ja joka varmaan on oleva ilahuttava uutinen jokaiselle tässä". Näin sanoen katsoi Lomaque huomauttamalla katsannolla Trudaineen ja luki sitten sanomista seuraavat rivit:

"*Tiede-Akatemia Parisissa.* — Olemme suureksi iloksemme saaneet kuulla että kemian avoinna oleva

ala-professorin virka on tarjottu eräälle miehelle, jonka vaatimattomuus on estänyt hänen tieteellisiä ansioitaan tulemasta tarpeeksi kuuluisiksi maailmassa. Akatemian jäsenet ovat jo aikoja sitten tienneet hänen tehneen useampia, merkillisimpiä kemiata edistäviä keksintöjä, mitä viime vuosien kuluessa on tehty — keksintöjä, joista hän on erinomaisella, tekeepä mieleemme melkein sanomaan, moitittavalla vaatimattomuudella sallinut muitten rangaistuksetta omistaa itselleen kunniaa. Ei kukaan mies missäkään virassa ole täydellisemmin oikeutettu saamaan valtiolta kunnian arvoa ja virkaa, kuin se herra jota tarkoitamme — herra Louis Trudaine".

Ennenkuin Lomaque voi katsoa kuulijoihin, huomatakseen minkä vaikutuksen hänen uutisensa teki, oli Rosa jo rientänyt veljensä luokse ja suuteli häntä riemun vimmassa.

"Armas Louis", huusi hän taputtaen käsiään, "suo minun ensimmäiseksi sinua onnitella! Miten ylpeä ja iloinen minä olen. Sinä otat tietysti vastaan professorinviran".

Trudaine, joka äkkiä ja hiukan hämmästyneenä oli pistänyt kirjeensä takaisin taskuun sillä hetkellä kuin Lomaque alkoi lukea, näytti olevan vastauksen puutteessa. Hän taputti sisarensa kättä hajamielisesti ja sanoi:

"En ole vielä päättänyt; älä kysy minulta miksi, Rosaseni — älä ainakaan nyt, älä nyt suinkaan". Hämmennys ja levottomuus ilmautui hänen kasvoissaan pyytäessään sisartaan käymään jälleen tuolilleen istumaan.

"Pidetäänkö kemian ala-professoria herrasmiehen arvoisena?" kysyi rouva Danville, osoittamatta vähintäkään osanottoa Lomaque'n uutiseen.

"Tietysti ei", vastasi hänen poikansa ilkkuvalla naurulla; "semmoisen täytyy tehdä työtä ja tehdä itsensä hyödylliseksi — mikä herrasmies hän on?"

"Charles!" huudahti vanha rouva, punastuen suuttumuksesta.

"Hoh!" huusi Danville, kääntyen selin häneen; "nyt on jo tarpeeksi kemiaa. Lomaque! te olette nyt ruvenneet lukemaan uutisia, koettakaa voitteko löytää jotakin hauskaa luettavaa. Mitkä ovat viimeiset tiedot Parisista? Kuuluuko vielä yleisen kapinan enteitä?"

Lomaque rupesi toista paikkaa tarkastamaan sanomista. "Vähän, hyvin vähän toiveita on saada rauhallisuus jälleen palautetuksi", hän sanoi. "Necker, kansan ministeri, on erotettu virastaan. Julistuksia väkikokouksia vastaan on levitetty yli koko Parisin. Sveitsiläinen kaarti on asetettu Champs Elysées-kentälle neljän tykin kanssa. Enempää ei vielä tiedetä, vaan pahinta peljätään. Ylimyskunnan ja kansan välinen riita kasvaa kasvamistaan uhkaavalla tavalla, melkein joka hetki".

Tähän hän pysähtyi ja asetti sanomalehden pöydälle. Trudaine otti sen siitä ja pudisti päätään pahaa aavistavalla tavalla, katsellessaan sitä paikkaa, joka juuri oli luettu.

"Oh!" huudahti rouva Danville. "Kansa, todellakin! Antakaa noiden neljän tykin tulla hyvään latinkiin, antakaa Sveitsiläisen kaartin tehdä tehtävänsä, ja me emme saa koskaan kuulla sen enempää tuosta kansasta!"

"Neuvoni on, ettette olisi liioin varma siitä", sanoi hänen poikansa huolettomasti; "siellä on liian paljon kansaa Parisissa Sveitsiläiselle kaartille ammuttavaksi, kuin että se voisi käydä niin mukavasti. Älkää pitäkö päätänne liian aristokraattisesti ylhäällä, äitini, ennenkuin aivan varmaan tiedämme mistä päin tuuli käy. Kenties minä saan jonakuna päivänä kumartaa yhtä syvälle kuningas Moukalle, kuin te nuoruudessanne kuningas Louis viidennelletoista!"

Hän hymyili kohteliaasti puhettaan lopettaessaan ja aukasi nuuskatoosansa. Hänen äitinsä nousi tuoliltaan, kasvot punaisina inhosta.

"En tahdo kuulla sinun puhuvan niin — se kauhistuttaa, se kuohuttaa mieltäni!" huusi hän rajulla liikunnolla. "Ei, ei! en tahdo enää semmoista kuulla. En tahdo istua tässä kuulemassa miten poikani, jota rakastan, laskee leikkiä pyhimmistä aatteista, ja pilkkaa voidellun kuninkaan muistoa. Se on kiitokseni siitä että olen myöntynyt ja tullut tänne, vasten kaikkia säädyllisyyden lajeja, hää-aattona? En kärsi tätä kauemmin; minä noudatan omaa tahtoani ja käyn omaa tietäni. Minä käsken sinua, minun poikaani, saattamaan minua takaisin Rouen'iin. Me olemme sulhasen seuruetta eikä meillä ole mitään tekemistä täällä, ollaksemme yötä morsiamen talossa. Te ette kohtaa toisianne ennenkuin kohtaatte kirkolla. Justin! vaununi. Lomaque, hakekaa käsiin minun päähineeni; herra Trudaine! kiitoksia vieraanvaraisuudestanne; toivon saavani palkita sen ensikerran kun olette läheisyydessämme. Neitiseni; ottakaa nyt kauniin katsantonne huomenna päällemme, joka sopii yhteen häälöistönne kanssa; muistakaa että minun poikani morsiamen tulee olla todistuksena poikani hyvästä kauneuden aistista. Justin! vaununi — laiskuri, roisto, tomppeli, missä minun vaununi!"

"Äitini näyttää kauniilta, kun hän on kiihoissaan, eikö niin, Rosa?" sanoi Danville, au'aisten nuuskatoosaansa vanhan rouvan kiittäessä ulos huoneesta. "Miksi näytät aivan peljästyneeltä, armaani", lisäsi hän, tarttuen Rosan käteen luontealla, lempeällä katseella, "peljästyneeltä, salli mun vakuuttaa, ilman vähintäkään syytä. Minun äidilläni on vaan tämä ainoa turha usko, ja tämä ainoa heikko puoli, Rosa kultani. Olet huomaava että hän on yhtä lempeä kuin kyyhkynen, kun vaan ei hänen sääty-ylpeyttään loukata. Mitä se on! tänä iltana ainakaan et saa erota minusta tuommoisella katsannolla".

Hän kumartui ja kuiskasi tytön korvaan jonkun sulhais-sukkeluuden, joka heti saattoi punan takaisin morsiamen poskille.

"Oi miten Rosa häntä rakastaa — miten innokkaasti hän häntä rakastaa", ajatteli hänen veljensä, katsellen häntä huoneen nurkasta, missä hän istui yksinänsä, ja huomaten hymyä, joka kirkasti hänen punastuneita kasvojaan Danville'n suudellessa hänen kättänsä, ja lähteissä matkalle. Lomaque, joka oli pysynyt järkähtämättömän kylmänä rouvan suuttumisen puuskan kestäessä; Lomaque, jonka huomaava silmä oli tarkastellut, ivallisesti, minkä vaikutuksen tuo kohtaaminen äidin ja pojan välillä tekisi Trudaine'en ja hänen sisarensa, oli viimeinen joka sanoi jäähyväisensä. Kumarrettuaan Rosalle omituisella suloudella käytöksessään, joka pahoin sopi yhteen hänen rypistyneitten, laihojen kasvojensa kanssa, ojensi hän kätensä hänen veljelleen. "En ottanut teidän kättänne istuessamme kahden tuolla penkillä", sanoi hän, "saanko nyt?"

Trudaine antoi hänelle kättä kohteliaasti vaan äänetönnä. "Te ajattelette toisin minusta vielä joskus maailmassa". Lisäten nämät sanat kuiskaamalla, herra Lomaque kumarsi vielä kerran morsiamelle ja iäksi ulos.

Muutamia minuuttia sen perästä kun ovi oli sulkeutunut, veli ja sisar olivat ääneti. "Viimeinen ilta, jonka yhdessä olemme täällä kotona!" se oli ajatus, joka täytti molempain mielet. Rosa oli ensimmäinen puhumaan. Epäillen hiukan, lähestyessään veljeään, hän sanoi hänelle surullisesti:

"Olen pahoillani tuosta mikä tapahtui rouva Danville'lle, Louis. Saattaako se sinua ajattelemaan pahaa Charles'ista?"

"Minä voin antaa rouva Danvillen suuttumisen anteeksi", vastasi Trudaine vältteleväisesti, "koska hän puhui rehellisestä vakuutuksesta".

"Rehellisestä?" toisti Rosa murheellisesti, — "rehellisestä? — ah, Louis! Minä tiedän että sinä ajattelet halveksivasti Charles'in vakuutuksista, kun niin puhut hänen äidistään".

Trudaine hymyili ja pudisti päätään; vaan Rosa ei huomannut tätä kieltävää liikuntaa — hän vaan seisoi murheellisesti ja mieltävästi katsellen hänen kasvoihinsa. Hänen silmänsä alkoivat kastua; hän äkkiä heitti käsivartensa veljensä kaulan ympäri ja kuiskasi hänelle: "oi, Louis, Louis! kuinka minä tahtoisin opettaa sinua katsomaan Charlesta minun silmilläni!"

Veli tunsi hänen kyneleitä kasvoillansa hänen puhellessa, ja koetti lohduttaa häntä.

"Sinun pitää opettaman mua, Rosa — sinun pitää todellakin. Älä nyt ole milläsikään; meidän täytyy mieltämme virkistää, tahi miten voit sinä saada parhaimman näkösi huomiseksi?"

Hän irroitti hänen kätensä kaulastaan ja talutti häntä lempeästi tuolille istumaan. Samassa koputti joku ovea; Rosan palvelija-neitsyt tuli emännältään kysymään jotakin häämenoja koskevaa asiata. Ei mikään keskeyttäminen olisi voinut olla enemmän tervetullut kuin tämä tällä hetkellä. Se pakoitti Rosaa ajattelemaan hetken vaatimia toimia; ja soi hänen veljelleen tilaisuutta mennä työhuoneesensa.

Hän istuutui pulpettinsa ääreen, epäileväenä ja murheellisena, ja asetti Tiede-Akatemialta tulleen kirjeen avattuna eteensä. Jättäen lukematta ne sievistelevät lauseet, joita se sisälsi, pysähtyi hän tarkastamaan ainoastaan seuraavia rivejä lopussa: — "Professorivirkanne ensimmäisinä kolmena vuotena teidän tulee asua Parisissa tahi sen läheisyydessä yhdeksän kuukautta vuodessa, luentojen pitämistä varten ja laboratorioissa toimitettavien kokeiden tarkastusta varten".

Kirje, jossa nämä rivit löytyi, tarjosi hänelle viran, jommoista hän, vaatimattomassa itsensähalveksimisessaan, ei ollut koskaan voinut uneksiakaan saavansa: kirje lupasi hänelle tilaisuutta täydellä vapaudella harjoittaa mielikokeitaan, joita hän ei koskaan voinut toivoa aikaan saavansa omassa pikku työhuoneessaan, omilla vähäisillä apukeinoillaan; ja siinä hän nyt istui kuitenkin epäillen ottaisiko hän vastaan hänelle tarjottua kunniapaikkaa ja etuja — epäillen sisarensa onnen vuoksi!

"Yhdeksän kuukautta vuodesta Parisissa", sanoi hän itsekseen murheellisesti; "ja Rosa on asuva naineena Lyonissa. Voi! jos voisin luoda sydämeistäni murheeni hänestä ja voisin karkoittaa mielestäni aavistuksen hänen tulevaisuudestaan — kuinka iloisesti enkö vastaisi tähän kirjeeseen ottaen vastaan sen luottamuksen, joka minua kohtaan osoitetaan!" Hän pysähtyi hetkeksi ja mietiskeli. Millaiset hänen

ajatuksensa olivat näkyivät hänen kasvoistaan, jotka kävivät yhä vaaleimmiksi, ja silmistään, joiden kiilto kävi yhä tummemmaksi. "Jos tuo kalvava epäluulo, josta en voi vapauttaa itseäni, kävisi todeksi, tuo mykkä ennustus tulevasta onnettomuudesta toteutuisi — en tiedä milloin — jos niin kävisi (josta Jumala varjelkoon), kuinka kohta eikö hän kaipaisi ystävää, suojelijaa läheisyydessään, valmista turvaa onnettomuuden hetkenä! Mistä hän on silloin löytävä suojaa tahi turvaa? Tuon kiihkeän vaimon seurassa? Mieheensä sukulaisten ja ystävien seurassa?"

Häntä kauhistutti tuo mieltä särkevä ajatus; ja avaten puhtaan paperi-arkin, katoi hän kynänsä musteessa. "Ole hänelle kaikki, Louis, mitä minä olen ollut", mutisi hän itsekseen, kertoen äitinsä viimeisiä sanoja ja aloittaen kirjettä niitä lausueksaan. Se oli pian valmis. Se lausui, mitä kunnioittavimmilla sanoilla, hänen kiitollisuutensa hänelle tehdystä tarjouksesta, vaan samalla ilmoituksen ettei hän voinut sitä vastaanottaa perheellisten olojen tähden, joita oli tarpeetonta selittää. Päällekirjoitus oli kirjoitettu, kirje sinetissä: ei puuttunut muuta kuin panna se postilaukkuun, joka oli hänen vieressään. Tähän viimeiseen ratkaisevaan toimitukseen tultuaan, jäi hän epäilemään. Hän oli kertonut Lomaque'lle ja oli lujasti itsekin uskonut voittaneensa kaiken kunnianhimensa sisarensa onnen tähden. Hän tunsu nyt, ensi kerran, että hän ainoastaan oli tuudittanut sen lepoon, — hän huomasi Parisista tulleen kirjeen saaneen sen hereille. Hänen vastauksensa oli kirjoitettu, hän piti kädessään postilaukkua; ja tällä hetkellä oli koko taistelu joutua uudestaan taisteltavaksi — taisteltavaksi hänen ollessaan vähimmin sopivana siihen! Tavallisissa oloissa hän ei ollut se mies, joka lykkäsi asiansa toistaiseksi; vaan hän teki sen nyt. "Yö neuvon tuo: minä odotan huomiseksi", sanoi hän itsekseen, pisti epäyskirjeen taskuunsa ja läksi nopeasti ulos laboratorista.

Armoa antamatta tuo tärkeä huomisaamu tuli: auttamattomasti, hyväksi tai pahaksi, tuo tärkeä aviovala tuli lausutuksi. Charles Danville ja Rosa Trudaine olivat nyt mies ja vaimo. Edellisen illan ihanaan auringon-laskuun perustuva ennustus ei ollut pettänyt. Pilvitön oli hääpäivä. Häämenot olivat kaikki käyneet miellyttävästi, ja olivat myös tyydyttäneet rouva Danvillea. Hän tuli hääjoukon kanssa Trudainein kotiin, paljaana hymynä ja kirkkautena. Nuorikkoa kohtaan hän oli itse ystävyys. "Hyvä tyttöseni", sanoi vanha rouva, mieltyneenä taputtaen häntä viuhkaimellaan poskille. "Hyvä tyttöseni! sinä olet ollut kaunis tänä aamuna — sinä olet hyvää todistanut poikani kauneuden aistista. Todellakin, sinä olet minua miellyttänyt, lapseni! käy nyt tuolla ylhäällä pukeutumassa jokapäiväiseen pukuusi; ja luota vaan äidilliseen rakkauteeni niin kauan kuin Charles'ia onnelliseksi teet".

Oli päätetty niin, että morsian ja sulhanen viettäisivät lempiviikkonsa Britanniassa ja sitten palaisivat Danville'n lähellä Lyon'ia olevalle maatilalle. Matkalle kiiruhdettiin, niinkuin ainakin semmoisille matkoille. Vaunut olivat lähteneet — Trudaine, kauan seistään niiden lähtöä katsellen, palasi nopeasti huoneisiin — pyörivien rattaiden nostama pöly oli tykkäänään kadonnut — siinä ei ollut niin mitään katseltavaa — enää — vaan tuossa seisoi herra Lomaque huoneen editse kulkevalla tiellä; toimettona, ikäänkuin hän olisi ollut vapaa mies — levollisena, ikäänkuin semmoiset huolet kuin rouva Danville'n vaunujen — esille kutsuminen ja rouva Danville'n saattaminen takaisin Lyon'iin eivät olisi voineet olla jätettyinä hänen niskoilleen.

Toimeton ja levollisena, hiljaa käsiään nykertäen, hiljaa nyykyttäen päättään siihen suuntaan, minne morsian ja sulhanen olivat ajaneet, seisoi haaveksiva vouti maantiellä. Äkkiä näytti talosta päin lähestyvän astunnan kohta häntä herättävän. Vielä kerran katsoi hän tietä pitkin ikäänkuin hän olisi odottanut näkevänsä vieläkin vastanaineen pariskunnan vaunuja. "Tyttö parka! — voi tyttö parkaa!" sanoi herra Lomaque hiljaa itsekseen, ja kääntyi katsomaan kuka häntä lähestyi huoneesta päin.

Oli vaan postimies kirje kädessä ja postilaukku kainalossa.

"Onko mitään uutisia Parisista, ystäväni?" kysyi Lomaque.

"Hyvin huonoja uutisia, herraseni", vastasi postimies. Camille Desmoulins on vedonnut kansaan Palais Royalissa — siellä peljätään kapinaa".

"Ainoastaan kapinaa!" matki Lomaque ivallisesti. "Mikä kunnan hallitus, joka ei pelkää pahempaa! Onko kirjeitä?" lisäsi hän äkkiä muuttaen puheen ainetta.

"Ei ole *taloon*", sanoi postimies, — "ainoastaan yksi *talosta*, jonka herra Trudaine antoi. Sitä tuskin kannattaa", lisäsi hän, käännellen kirjettä kädessään, "pistää postilaukkuun, vai mitä?"

Lomaque katseli hänen olkapäitensä yli, hänen näin puhellessa, ja näki kirjeen olevan Tiede-Akatemian Presidentille Parisissa.

"Tahtoisin mielelläni tietää onko hän ottanut vastaan paikan, vai kieltänyt", ajatteli vouti, nyykyttäen päättään postimiehelle ja jatkaen matkaansa taloon päin.

Ovella tuli Trudaine häntä vastaan, joka sanoi hänelle pikaisesti: "te lähdette Lyon'iin takaisin rouva Danville'n kanssa, arvaan minä?"

"Tänä päivänä vielä", vastasi Lomaque.

"Jos sattuisitte kuulemaan jostakin nuoremiehen huoneuksesta Lyonissa tahi sen läheisyydessä", jatkoi toinen, alentaen ääntään ja puhuen entistä nopeammin, "niin te tekisitte minulle hyvän työn jos antaisitte tiedon siitä minulle".

Lomaque lupasi; vaan ennenkuin hän ennätti lisätä kysymyksen, joka hänellä jo oli kielellään, oli Trudaine kadonnut huoneeseen.

"Nuoremiehen asunto!" toisti vouti, seisten yksinään portailla. "Lyonissa tahi sen läheisyydessä! Ahaa! Herra Trudaine, minä lasken yhteen nuoremiehen-asuntonne ja puheenne minulle eilen illalla, ja saan summan, joka on, arvelen minä, jokseenkin täsmälleen oikein. Te ette ole myöntänet Parisin tarjoukseen ja minä luulen voivani arvata syyn".

Hän vaikenä miettiväisenä ja pudisti päätään pahaa tietävällä tyytymättömyydellä ja pureskellen huuliaan.

"Kaikki on kyllä kirkasta tuolla taivaalla", jatkoi hän hetken kuluttua, katsellen ylös loistavaa keskipäivän taivasta kohti. "Kaikki kyllä kirkasta siellä; vaan minä luulen näkeväni pienen pilven jo nousevan erään perheen taivaalle — pikku pilvi, jonka peitossa on paljon, ja jota minä puolestani tulen huolellisesti tarkkaamaan".

TOINEN LUKU.

Viisi vuotta oli kulunut siitä kun herra Lomaque seisoi miettiväisenä Trudainen talon portilla, katsellen morsiamen ja sulhasen vaunujen lähtöä, ja murheellisesti aprikoiden tulevaisuuden suhteita. Suuria tapahtumia oli kulkenut yli sen perheellisen taivaan, jolla hän ennustavaisesti oli huomannut pienen uhkaavan pilven. Suurempia tapahtumia oli kulkenut yli Ranskanmaan taivaan.

Mitä oli kapina viisi vuotta takaperin vallankumousta vastaan nyt — joka oli syössyt maahan valtaistuimen, kukistanut ruhtinaita ja valtoja; joka oli asettanut omia kruunuttomia ja perinnöttömiä kuninkaitaan ja neuvon-antajiaan valtaistuimelle, ja verisesti temmaissut ne sieltä alas taas tusinoittain; joka oli raivonnut ja raivonnut hillittömästi, julmassa innossa, kunnes viimein yksi ainoa kuningas saattoi sitä hallita ja hillitä vähäksi aikaa. Tämän kuninkaan nimi oli Hirmu, ja yksi tuhatta seitsemän sataa ja yhdeksän kymmentä neljä on hänen hallitusvuotensa.

Herra Lomaque, joka ei ole voutina enää, istuu yksinänsä virkahuoneelta näyttävässä huoneessa muutamassa Parisin yleisessä rakennuksessa. On taas Heinäkuun ilta, yhtä kaunis kuin se ilta, jona hän Trudainen kanssa istui kahden tuolla penkillä, josta voi katsella Seinen joen ihanaa maisemaa. Huoneen akkuna on auki, ja vieno, vilpeä tuulenhenki aikaa puhaltaa siitä. Mutta Lomaque hengittää vaivaloisesti, ikäänkuin häntä vielä vaivaisi keskipäivän helteen tukehuttava kuumuus; ja hänen kasvoissaan voi huomata murheen ja levottomuuden merkkejä hänen silloin, tällöin hajamielisesti katsellessaan alas kadulle. Ne ajat, joista hän elää, ovat itsessään jo semmoiset, että ne voivat tehdä miehen kasvot murheellisiksi. Tänä kauheana Hirmun hallitusaikana ei löytynyt sitä elävää henkilöä koko Parisin kaupungissa, joka aamulla noustessaan olisi voinut olla varma siitä, ett'ei hän ennen iltaa joutuisi vakojien käsiin, syytöksen alaiseksi, vankeuteen tahi vaikkapa mestauslavallekin. Semmoiset ajat koettavat kyllä miehen mieltä; vaan Lomaque ei nyt niitä ajatellut eikä ollut huolellisna niiden tähden. Paperiläjästä, joka oli hänen edessään vanhalla kirjoituspöydällä, oli hän juuri ottanut esille yhden, joka oli saattanut hänen ajatuksensa takaisin menneisiin aikoihin, ja niihin tapauksiin, jotka olivat tapahtuneet sen jälkeen, kun hän seisoi yksinänsä Trudaine'n huoneen portailla, aprikoiden tulevia tapahtumia.

Nopeammin kuin hän oli aavistanutkaan oli nämä tapaukset tulleet. Vähemmässä ajassa kuin hän oli edeltäpäin luullut, tuli tuo surkea onnettomuus, jota Rosan veli oli varonnut niinkuin selvästi mahdollista onnettomuutta ainakin, ja vaati kaikkea sitä kärsiväisyyttä, miehuullisuutta ja itsensä uhraavaisuutta, mitä hän kykeni tarjoamaan sisarensa hyväksi.

Vähin askelin alaspäin, pahasta pahempaan, osoittihe Rosan miehen luonne selvemmin ja selvemmin melkein päivä päivältä. Satunnaiset huolimattomuudet päättyivät tavaksi otetulla laiminlyömisellä; huolimaton karttaminen muuttui kylmäksi vihollisuudeksi; pienistä loukkauksista kypsyi suuria herjauksia — nämä oli ne julmat merkit, joista Rosa huomasi panneensa kaiken alttiiksi ja kadottaneensa kaiken, ollessaan vielä nuori vaimo — nämä ne ansaitsemattomat murheet, jotka

kohtasivat häntä turvattomana, jotka olisivat jättäneet hänet turvattomaksi, ellei hänen veljensä alttiiksiantava rakkaus olisi tuonut apua ja tukea. Trudaine oli alusta alkain pyhittänyt itsensä semmoisten koetusten vastaanottamiseen kuin ne, joita hän nyt sai kärsiä; ja miehen tavalla hän otti ne vastaan, huolimatta yhtä vähän äidin vainosta kuin pojan solvauksista. Tämä vaikea tehtävä tuli ainoastaan helpoitetuksi silloin, kun ajan kuluessa yleinen häiriö sekaantui yksityisiin huoliin. Silloin huomiota luokseen vetävät valtiolliset onnettomuudet tulivat helpoitukseksi perheelliselle kurjuudelle. Silloin alkoi Danvillen elämän ainoana tarkoituksena ja perintönä olla asiainsa ajaminen niin viisaasti, että hän voisi kulkea vahingotta edistävän vallankumouksellisen virran kanssa — kuinka kauas, siitä hän ei huolinut, kun hän vaan pelasti omaisuutensa ja henkensä vaaraan joutumasta. — Hänen äitinsä, joka järkähtämättömästi pysyi uskollisena vanhanaikaisille mielipiteilleen, kaikesta vaarasta huolimatta, sai rukoilla ja nuhdella, sai puhua kunniaa ja miehuudesta ja rehellisyydestä — poika ei ottanut korviinsaakaan, tahi kuunteli ainoastaan nauraakseen. Samoin kuin hän oli vaimonsa suhteen kulkenut väärää polkua, niin oli hän nyt taipuvainen astumaan väärää tietä maailman suhteen. Vuosia kului: hävittäväiset muutokset runtelivat hurrikani-myrskyn tapaan alinomaa Ranskan maan vanhaa hallitusjärjestystä; ja vielä Danville onnellisesti vaihteli vaihettelevan ajan mukaan. Hirmuvallan ensimmäiset päivät lähestyivät; valtiollisessa ja yksityisessä elämässä — ylhäisissä ja alhaisissa — joka mies epäili veljeänsä. Danville, vaikka olikin neuvokas, joutui myös viimein epäluulon alaiseksi Parisissa olevan päähallituksen luona, etupäässä äitinsä kautta. Tämä oli hänen ensimmäinen valtiollinen häviönsä, ja ajattelemattomana raivon ja kiusan hetkenä hän antoi Lomaquen kärsiä siitä syttyntä vihaansa. Itse epäluulon alaisena, rupesi hän puolestaan epäilemään voutiaan. Hänen äitinsä kiihoitti tätä luulevaisuutta. — Lomaque eroitettiin virastaan.

Entisinä aikoina olisi semmoinen uhri joutunut häviöön — uusissa oloissa hän suorastaan tuli kelvolliseksi toimittamaan valtiollista tehtävää maailmassa. Lomaque oli köyhä, sukkela-älyinen, harvapuheinen, eikä liioin tarkkatunteinen. Hän oli hyvä isänmaanrakastaja, hänellä oli hyviä isänmaataan rakastavia ystäviä, tarpeeksi kunnianhimoa, viekas kissanluontoinen urhoollisuus, eikä hänellä ollut mitään peljättävää — hän tuli Pariisiin. Siellä oli kyllin menestyksen tilaisuuksia hänenlaatuille miehille. Hän odotti semmoista tilaisuutta. Se tuli; hän käytti sitä parhaimmiten hyödykseen; pääsi julman Fonqvier-Tinvillen suosioon ja sai viran Salaisen Poliisin virastossa.

Danvillen viha kuitenkin haihtui: hän tointui jälleen käyttämään tuota älykästä mieltä, joka tähän asti oli häntä niin hyvästi auttanut, ja lähetti kutsumaan takaisin poisajettua palvelijaa. Se oli liian myöhäistä. Lomaque oli jo siinä asemassa, että hän voi vaatia häntä puhdistamaan itseään epäluuloista — jopa kenties saattaa hänen päänsä mestauspölkylle. Pahempi asia kuin tämä oli että nimittämättömiä kirjeitä hänelle lähetettiin, joissa häntä kehoitettiin mitä pikemmin osoittamaan isänmaanrakkautta jollakin vastustamattomalla alttiiksi panolla ja saattamaan äitiänsä vaikenemaan, jonka mieletön suoruus luultavasti ennen pitkää maksaisi hänelle hänen henkensä. Danville tunsu hänet siksi hyvin, että hän tiesi yhden ainoan keinon löytyvän häntä pelastaa, ja sen kautta pelastaa myös itseään. Äiti oli aina vastustanut maasta pois muuttamista; vaan nyt hänen poikansa vaati että hänen piti käyttää ensimmäistä tilaisuutta lähteäkseen Ranskasta, siksi kun levollisempia aikoja tulisi. Luultavasti olisi äiti antanut oman henkensä kymmenen kertaa vaaran alttiiksi ennemmin kuin olisi poikaansa totellut; vaan hän ei uskaltanut saattaa samalla poikansa henkeä vaaran alaiseksi; ja hän myöntyi poikansa tähden. Osaksi salaisten vehkeitten, osaksi häpiämättömän petoksen kautta, Danville hankki hänelle semmoisia papereja ja luvantodistuksia, joilla hän voi päästä ulos Ranskasta Marseillen kautta. Vielä nytkin epäsi hän lähtevänsä ennenkuin saisi tietää mitkä hänen poikansa aiheet olivat tulevaisuuden suhteen. Danville näytti hänelle kirjeen, jonka hän oli juuri lähettämällänsä Robespierrelle itselleen, jossa hän puollusti epäiltyä isänmaanrakkauttaan, ja harmistuneena pyysi saada osoittaa sitä jossakin virassa, sama miten pienessä, sen julman kolmikkovallan palveluksessa, joka silloin hallitsi, tahi oikeammin kauhistutti Ranskanmaata. Nähtyänsä tämän kirjoituksen rouva Danville rauhoittui. Hän sanoi jäähyväiset pojalleen ja läksi viimeinkin matkalle, uskollisen palvelijan kanssa, Marseilleen.

Danvillen tarkoitus lähettäessään kirjeen Pariisiin, ei ollut muu kuin pelastaa itsensä isänmaallisella kerskaamisella. Hän oli kuin pilvistä pudonnut saadessaan vastuun, jossa otettiin kiinni hänen sanoistaan, ja käskettiin tulemaan pääkaupunkiin ottamaan vastaan tointa siellä silloiselta hallitukselta. Siinä ei auttanut muu kuin totteleminen. Hän siis matkusti Pariisiin, ottaen vaimonsa mukaansa suorastaan vaaran kitaan. Hän oli silloin julkisessa vihollisuudessa Trudaine kanssa; ja kuta suurempaan tuskaan ja levottomuuteen hän vaan voi saada veljeä sisarensa puolesta, sitä enemmän se oli hänelle mieleen. Pysyen uskollisena luottamisessaan ja rakkaudessaan, kaikista vaaroista ja vainoomisista huolimatta, seurasi Trudaine heitä; ja saman kadun varrella, jossa heidän asuinpaikkansa oli Parisissa, Hirmuhallituksen vaarallisena aikana, oli myöskin hänen asuntonsa.

Danville oli kummastunut tarjotun palveluksensa vastaanottamisesta — vielä enemmän hän hämmästy huomatessaan hänelle määrätyn viran olevan päällysmiehen viran samassa Salaisen Poliisin virastossa, jossa Lomaque oli toimitusmiehenä. Robespierre ja hänen virkakumppalinsa olivat punninneet miehensä arvoa — hänellä oli kyllin rahaa ja paikkakunnallista arvoa — häntä kyllä kannatti

tutkia. He tiesivät missä suhteessa häntä piti epäillä, ja miten he voisivat häntä hyödykseen käyttää. Salaisen Poliisin toimet olivat senlaatuista toimia, jotka sopivat raakatuntoiselle, neuvokkaalle miehelle; ja tämän älyn rehellisestä käyttämisestä saadussa virassa oli Lomaquen läsnäolo virassa hyvänä vakuutuksena. Poisajettu palvelija oli juuri omansa vakoilemaan epäluulon alaista isäntää. Niin tapahtui että Parisin salaisessa poliisivirastossa, hirmuhallituksen aikana, Lomaquen entinen isäntä oli nimensä suhteen vielä hänen isäntänsä — julkisuudessa päällysmies, jolle hän oli tilinalainen, — yksityisessä elämässä epäluulon alainen mies, jonka pienimpiä sanoja ja tekoja hän oli virallisesti määrätty pitämään silmällä.

Yhä murheellisemmiksi ja synkemmiksi kävivät Lomaque'n kasvot hänen nyt aprikoidessaan viimeksikuluneitten viiden vuoden muutoksia ja onnettomuuksia. Kun lähistössä olevan kirkon kello löi seitsemän, heräsi hän näistä mietteistensä. Hän järjesti hajallaan edesssänsä olevat paperit — katsoi oveen päin ikäänkuin odottaen jonkun tulevan — rupesi sitten, huomattuaan olevansa yksin, tarkastamaan sitä kirjoitusta, joka ensiksi oli johdattanut hänen mieleensä tuon pitkän jonon synkkiä ajatuksia. Siinä löytyvät muutamat rivit olivat kirjoitetut salaisilla kirjainmerkeillä ja sen sisältö oli seuraava:

"Ottakaa huomioon että teidän päällysmiehenne, Danville, viime viikolla sai luvan olla poissa hoitaakseen muutamia omia asioitaan Lyonissa, ja ettei häntä odoteta takaisin tulevaisuuteen tahi kahteen. Hänen poissa ollessa jouduttakaa Trudainen asiaa. Ko'otkaa kaikki todistukset ja olkaa itse valmiina ryhtymään toimiin samassa kun saatte käskyn. Elkkää lähtekö virastohuoneesta ennenkuin taas saatte tietoja minulta. Jos teillä on kopia Danvilleä koskevasta yksityisohjeesta, jonka te minulle kirjoititte, niin lähettäkää se minun kotiini. Tahdon muistiani virkistää. Teidän alkuperäinen kirjeenne on poltettu".

Tässä ilmoituskirje äkisti päättyi. Pannessaan sitä kokoon ja pistäessään sitä taskuunsa, Lomaque huokaili. Tämä oli muuten harvinainen tunteiden-ilmaus hänessä. Hän nojautui tuolin selkälautaa vasten ja naputteli kynsillään pöytään. Äkkiä koputettiin hiljaa huoneen ovea ja kahdeksan tahi kymmenen miestä — nähtävästi uuden Ranskalaisen Inkvisitionin haltijoita — tynnenä astui sisään, asettuivat seisomaan järjestykseen vasten seinää. Lomaque nyykäytti päätään kahdelle heistä. "Picard ja Magloire, käykää istumaan tämän pulpetin ääreen. Minä tarvitsen teitä toisten mentyä",

Näin sanoen antoi Lomaque muutamia sinetillä ja päällekirjoituksilla varustettuja kirjeitä toisille huoneessa odottaville miehille, jotka ottivat niitä vastaan äänettöminä, kumarsivat ja läksivät ulos. Äkinäinen katsoja olisi luullut heitä konttorikirjureiksi, jotka ottivat vastaan kauppiaalta lähetettävien tavaroiden tunnuskirjoja. Ken olisi voinut aavistaa että syytösten, vangitsemiskäskyjen, ja kuolemantuomioitten antaminen ja vastaan-ottaminen — tuomittujen ihmisparkojen toimittaminen ruoaksi tuolle kaikkinelevälle Guillotinelle [mestauskone, jota käytettiin Ranskan vallankumouksen aikana] — olisi voinut käydä noin tynnosti ja huolettomasti, tuommoisella kylmämielisellä virkatottumuksella!

Kääntyen pulpetin ääressä istuviin kahteen mieheen sanoi Lomaque: "No onko teillä nyt nuo muistoonpanot muassanne". (He vastasivat myöntäväisesti). "Picard, teillä on ensimmäiset syytöskohdat tässä Trudainen asiassa; teidän tulee lukea ensiksi. Minä olen jo lähettänyt virka-ilmoitukset; vaan meidän täytyy kuitenkin lukea todistukset alusta alkain ollaksemme varmat ettei niistä ole jäänyt mitään pois. Jos muutoksia tulee tehtäväksi, niin nyt on aika niitä tehdä. Lukekaa, Picard, ja tehkää se niin pikaan kuin mahdollista".

Saatuaan tämmöisen kehoituksen, veti Picard taskustaan muutamia pitkiä paperikaistaleita ja alkoi lukea niistä seuraavaa:

"Pöytäkirja, sisältävä koottuja todistuksia Louis Trudainea vastaan, jota luullaan, Kansalaisen Päällysmies Danvillen tekemän syytöksen johdosta, syylliseksi vihollisuuteen vapauden pyhää asiaa vastaan, ja vastahakoisuuteen kansan yksinvaltaisuutta vastaan. (1) Epäluulon alainen henkilö on salaisen tarkastuksen alla, ja on seuraavat seikat saatu ilmi. On huomattu hänen kahdesti käyneen yön aikana muutamassa Papiston-kadun varrella olevassa talossa. Ensimmäisenä yönä kuljetti hän mukanaan rahaa, — toisena asiapapereita. Hän palasi sieltä ilman kumpiakkin. Nämä seikat on saatu tietää erään kansalaisen avulla, jonka Trudaine on ottanut apumiehekseen taloutensa toimissa (niitä, joita Tirannien aikana sanottiin palvelijoiksi), tämä mies on hyvä isänmaansa rakastaja, jolle voi uskoa Trudaine'n tointen silmällä pitämisen. (2) Aukkaita on Papiston-kadun varrella olevassa talossa hyvin paljon, ja ne ovat muutamissa suhteissa hallitukselle vähemmän tunnettuja kuin suotava olisi. On huomattu vaikeaksi saada varmoja tietoja siitä tahi niistä henkilöistä, joiden luona Trudaine on käynyt, käyttämättä vankeutta. (3) Vangitsemista on katsottu liian aikaiseksi, toiminnon näin vasta alulla ollessa, koska se luultavasti estäisi salaliiton kehkeytymistä ja antaisi varoituksen syyllisille, joten ehkä voisivat päästä pakoon. Käsky on sentähden annettu tarkastaa heitä vaan tätä nykyä, ja odottaa. (4) Kansalainen päällysmies Danville lähtee Parisista vähäksi aikaa. Trudainen silmällä pitämisen toimi on

sentähden otettu allekirjoittaneelta ja annettu hänen kumppalilleen, Magloirelle. — Allekirjoittanut: Picard. Nimellä vahvistanut: Lomaque".

Luettuansa niin pitkälle asetti poliisimies paperinsa kirjoituspöydälle, odotti hetken käskyjä ja läksi ulos, kun hän ei niitä saanut. Ei tullut mitään muutosta Lomaquen kasvoissa ilmautuvaan murheellisuuteen ja levottomuuteen. Hän vielä naputteli tuskallisesti kynsilään kirjoituspöytänsä eikä edes katsonut toiseen poliisimieheen pyytäänsä häntä lukemaan kertomuksensa. Magloire veti esille samanlaisia paperikaistaleita kuin Picard ja luki niistä samalla kiireisellä, asioimistapaisella, yksitoikkoisella äänellä:

"Trudainen asia. Pöytäkirjan jatkoa. Kansalais-asioitsija Magloire on määrätty Trudainen silmälläpitoa jatkamaan, ja on seuraavat tärkeät tiedot saatu ilmi edellisiin lisättäviksi. (1) Näyttää siltä kuin Trudaine aikoo käydä kolmannen kerran salaisesti Papiston-kadun varrella olevassa talossa. On ryhdytty erityisiin toimiin voidaksemme läheltä tarkastaa hänen tekojaan ja seuraus on ollut että toinen henkilö on huomattu osalliseksi tuohon otaksuttuun salaliittoon. Tämä henkilö on Trudainen sisar, ja Kansalais-päällysmies Danvillen vaimo".

"Voi ihmisparkaa! — hukassa hän on!" mutisi Lomaque itsekseen huoasten, ja liikkuen levottomasti yhdeltä puolelta toiselle, vanhassa kuluneessa nojatuolissaan. Nähtävästi Magloire ei ollut tottunut huokauksiin, keskeyttämissiin, ja murheen osoituksiin siltä taholta, sillä hyvin järkähtämätön tuo pääpoliisi tavallisesti oli. Hän katsoi paperistaan ylös kummastuneena. "Jatka, Magloire!" huusi Lomaque suuttuneena. "Miksi hitossa sinä et jatka?" — "Aivan heti, kansalainen", vastasi Magloire nöyrästi ja jatkoi:

"(2) Trudainen kotona on Danvillen vaimon osallisuus veljensä salaisiin hankkeisiin saatu ilmi edellämainitun isänmaallisen kansalaisen valppauden kautta. Näiden kahden epäluulon alaisen henkilön keskustelut tapahtuvat ainoastaan heidän kahden kesken ollessaan ja kuiskuttelemana. Vähä on, mikä on voitu kuulla; vaan tämä vähäinen riittää todistukseksi siitä, että hän täydelleen tietää veljensä aikomuksesta lähteä kolmannen kerran Papiston-kadun varrella olevaan taloon. On vielä saatu tietää että hän on odottava veljensä takaisintuloa ja että hän vasta sitten yksinänsä palaa omaan kotiinsa. (3) Ankarimpiin keinoihin on ryhdytty Papiston-kadun varrella olevan talon silmällä pitoa varten. On saatu tietää Trudaine'n käyntien tarkoitaneen miestä ja vaimoa, joita talonomistaja ja muut asukkaat tuntevat nimellä Duboit. Ne asuvat neljännessä kerroksessa. Mahdotonta on nyt asian urkkimis-aikana käydä niiden huoneeseen tahi tutkia kansalaista Dubois ja hänen vaimoansa, saattamatta meille haitallista häiriötä ja meteliä siihen taloon ja sen naapuristoon. Poliisimies jätettiin paikkaa silmällä pitämään, kunnes tutkimis- ja vangitsemis-käskyjä saataisiin. Niiden saaminen tuli sattumoilta estetyksi. Kun ne viimein saatiin huomattiin molempain sekä miehen että vaimon olevan poissa. Ei ole vielä tähän saakka päästy niiden jäljille. (4) Talonomistaja heti vangittiin samoin kuin taloa tarkastamaan asetettu poliisimies. Talonomistaja vakuuttaa ettei hän tiedä mitään talonsa asukkaista. Luullaan hänen kuitenkin olleen salajuoniin osallisena kuin myös että ne paperit, jotka Trudaine kuljetti kansalaisille Dubois, olivat väärennetyjä matkapasseja. Ei ole mahdotonta että heidän on onnistunut näillä ja rahalla jo päästä Ranskanmaasta. On ryhdytty toimiin niiden kiinniottamista varten siinä tapauksessa ett'eivät vielä ole yli rajan kulkeneet. Enempiä tietoja heistä ei ole vielä saatu. (5) Trudaine ynnä hänen sisarensa ovat alituisen tarkastuksen alla; ja allekirjoittanut odottaa saadakseen enempiä käskyjä, ja pidäksen valmiina niitä toimeenpanemaan. — Allekirjoittanut: Magloire. Nimellä vahvistanut: Lomaque".

Herettyänsä muistoonpanojaan lukemasta, Magloire asetti ne kirjoituspöydälle. Hän oli selvästi suosittu mies virastossa ja luotti asemaansa; sillä hän uskalsi tehdä muistutuksen, eikä heti lähtenyt huoneesta äänettömänä niinkuin hänen edelläkävijänsä Picard.

"Kun kansalainen Danville palajaa Pariisiin", alkoi hän, "niin hän varmaan hämmästy huomatessaan että hän syyttämällä vaimonsa veljeä, samalla myös on syyttänyt tietämättänsä omaa vaimoansa".

Lomaque katsahti häneen äkisti, tuo vanha heikkous silmissä, joka teki ne niin kummallisen näköisiksi muutamissa tilaisuuksissa. Magloire ymmärsi tämän ennusmerkin merkityksen ja olisi joutunut hämille, ellei hän olisi ollut poliisimies.

Nyt hän taastui askeleen tai kaksi pöydästä eikä puhunut mitään.

"Ystävänä Magloire", sanoi Lomaque, lempeästi iskien silmää, "teidän viimeinen muistutuksenne näyttää minusta peitetyltä kysymykseltä. Minä aina kysyn suoraan toisilta — en koskaan vastaa itse kysymyksiini. Te tahdotte tietää, kansalainen, mikä salainen syy meidän päällysmiehellemme on tehdä kanne vaimonsa veljeä vastaan? Mitä jos itse koettaisitte miettimällä löytää sen. Se tulee olemaan erinomaisen sopiva toimi teille, ystävänä Magloire — erinomaisen sopiva harjoitus virkatuntien perästä".

"Onko muita käskyjä?" kysyi Magloire nyreissään.

"Ei ole vastaluettuja ilmoituksia koskevia", vastasi Lomaque. "En tiedä mitään muutettavaa tahi lisättävää kuultuani ne uudestaan. Vaan minulla on heti pieni mnistoonpano valmiina teille. Istukaa toiseen pöytään, ystävä Magloire; minä pidän teistä hyvin paljon kun vaan ette ole utelias, — pyydän, istukaa".

Näin kohteliaasti puhellen poliisimiehelle lempeimmällä äänellään, Lomaque otti esille taskukirjansa, ja siitä pienen kirjeen, jonka hän aukaisi ja luki läpi tarkkaavaisuudella. Se aikoi lauseella: "Yksityisiä virkaohjeita Päälysmies Danvillen suhteen", ja sen sisältö oli muutoin seuraava: — Allekirjoittanut voi lujasti vakuuttaa, kauan tunnettuansa Danvillen perheellistä elämää, että hänen syynsä vaimonsa veljen ilmi-autamiseen ovat paljaastaan yksityistä laatua, ja ett'eivät ole kaukaisimmassakaan yhteydessä valtiollisten seikkain kanssa. Lyhyesti puhuen, asia on seuraava: — Louis Trudaine vastusti alusta alkain sisarensa naimista Danvillen kanssa, epäillen jälkimäisen luonnetta ja mielen laatua. Naiminen kumminkin tapahtui ja veli maltoi mielensä ja odotti seurauksia, käyttäen sitä varokeinoa että hän muutti asumaan sisarensa läheisyyteen, ollakseen välittäjänä, jos tarve vaatisi, aviomiehen mahdollisesti tapahtuvien rikosten ja vaimon kärsittävien tuskain välillä. Seuraukset olivat hänen pahimpia aavistuksiaan pahemmat, ja vaativat sitä välittäjätointa, johon hän oli valmistainnut. Hän on murtamattoman voimakas, kärsivällinen ja nuhteeton mies, ja on tehnyt sisarensa suojaamisen ja lohduttamisen elämänsä päämääräksi. Hän ei anna langolleen vähintäkään syytä julkiseen riitaan itsensä kanssa. Häntä ei voi pettää, suututtaa eikä väsyttää; ja hän on Danvillea etevämpi joka suhteessa — käytöksen, mielenlaadun ja ky'n suhteen. Asiain näin ollessa lienee tarpeetonta sanoa, että hänen lankonsa viha häntä kohtaan on leppymättömintä laatua, ja samoin tarpeetonta viitata ilmiannon aivan selviin vaikutussyihin.

"Mitä niihin epäluulon-alaisiin seikkoihin tulee, joista ei ole syytetty ainoastaan Trudainea, vaan myös hänen sisartaan, niin allekirjoittanut on pahoillaan, ett'ei hän voi, tämän enempää, niitä ymmärtää eikä selittää. Tällä valmistuvaisella kannalla ollessaan näyttää asia olevan läpisetunkemattoman salaisuuden peitossa".

Lomaque luki nämä rivit läpi lopussa olevaan omaan allekirjoitukseensa saakka. Tämä oli se kopia Salaisista Ohjeista, joita häneltä oli pyydetty siinä kirjoituksessa, jota hän tarkasteli ennenkuin nuo kaksi poliisimiestä tulivat huoneeseen. Verkkaan ja niinkuin näytti, vastahakoisesti, hän kääri kirjeen uuteen paperi-arkkiin ja oli sulkemaisillaan sitä sinetillä, kun koputus oveen häntä pysähdytti. "Astukaa sisään", huusi hän äkäisesti; ja mies, työpuvussa ja pölyisenä, astui huoneeseen, kuiskasi sanan tahi pari hänen korvaansa, nyykäytti päätään ja läksi ulos. Lomaque säpsähti kuullessaan kuiskutuksen; ja avattuaan kirjeensä uudestaan, kirjoitti hän pikaisesti nimikirjoituksensa alle: — "Olen juuri saanut tietää että Danville on kiiruhtanut Pariisiin palajamistaan ja odotetaan tulevaksi tänä iltana". Kirjoitettuaan nämä rivit, hän sinetitti kirjeen, kirjoitti päällekirjoituksen ja antoi sen Magloirelle. Poliisimies katseli päällekirjoitusta lähtiessään ulos huoneesta — se oli "Kansalaiselle Robespierre, Saint Honoré-katu".

Yksin jäätyänsä, Lomaque nousi istuultaan ja asteli levottomasti edes takaisin kynsiänsä pureskellen.

"Danville tulee takaisin tänä iltana", sanoi hän itsekseen; "ja ratkaiseva hetki tulee hänen kanssaan. Trudaine olisi salaliittolainen! Sisar Rosa (niinkuin tapansa oli häntä nimittää) salaliittolainen! Äh! salaliitto voi tuskin olla vastaus arvoitukseen tällä kertaa. Mikä se on?"

Hän kävi pari kertaa edestakaisin äänettömänä — seisattui sitten avonaisen akkunan eteen ja katseli sitä vähäistä osaa taivaasta, minkä kadunvarrella olevilta rakennuksilta voi nähdä.

"Tähän aikaan viisi vuotta takaperin", sanoi hän, "puhui Trudaine minulle tuolla penkillä, josta saattoi Seineä ihailla; ja sisar Rosa piti kahvia lämpimänä vanhaa rumanaamaista Lomaque-parkaa varten. Nyt olen virallisesti velvoitettu epäilemään heitä molempia; kenties heitä vangitsemaan; kenties —, tahtoisin että tämä toimi olisi jollekulle toiselle annettu. En sitä tahtoisin — en tahtoisin sitä millään tavalla!"

Hän palasi kirjoituspöydän luo ja istuutui papereitansa tarkastamaan semmoisen miehen äreällä katsannolla, joka on päättänyt karkoittaa vaivaavia ajatuksia hyvin kovan työnteon voimalla. Enemmän kuin tunnin hän uutterasti työskenteli, silloin tällöin haukkasi hän kuivasta leipäviipaleesta palasen ja pureskeli sitä. Silloin hän hetkeksi pysähtyi työssään ja rupesi taas miettimään. Vähitellen ilta alkoi hämärtää ja huone kävi pimiäksi.

"Kenties pääsemme yli tämän illan, viimeinkin — ken tietää?" sanoi Lomaque soittaen pöytäkelloa saadakseen valkeata. Kynttilöitä tuotiin; ja samalla palasi poliisimies Magloire, tuoden pientä suljettua kirjettä. Se sisälsi vangitsemiskäskykirjeen ja ohuen kolmikulmaisen kirjeen, joka paremmin oli rakkaudenkirjeen tahi naisen kutsumuskirjeen näköinen kuin minkään muun. Lomaque aukasi kirjeen

uteliaasti ja luki siitä seuraavat sievästi kirjoitetut rivit, joiden alla oli Robespierren nimikirjaimet — V. R. — ja jonka kirjaimet olivat kauniisti tehtyjä salamerkkejä.

"Vangitse Trudaine ja hänen sisarensa tänä iltana. Paremmiin asiaa mietittyäni en ole aivan varma tuleeko Danville takaisin niin aikaisin että voi olla läsnä, joka ehkä olisi vielä parempi. Hän ei voi aavistaakaan mitään vaimonsa vangitsemisesta. Pidä häntä tarkoin silmällä kun tämä tapahtuu, ja lähetä yksityinen ilmoitus siitä minulle. Minä pelkään että hän on paheellinen mies; ja kaikesta enimmin inhoan Pahetta".

"Onko minulla muuta työtä tänä ehtona?" kysyi Magloire haukotellen.

"Ainoastaan eräs vangitseminen", vastasi Lomaque. "Kokoelkaa miehene ja kun olette valmiina, niin hankkikaa vaunut portille odottamaan".

"Olimme juuri ehtoolliselle menemäisillämme", murisi Magloire itsekseen, pois lähtiessään. "Vieköön hiisi nuo ylimykset! Niillä on kaikilla semmoinen kiiru tulla guillotiniin etteivät suo ihmiselle niin paljon aikaa että edes saisi rauhassa syödä ruokansa!"

"Ei siitä nyt pääse mihinkään", mutisi Lomaque, murheellisella katseella pistäen vangitsemiskäskyn ja kolmikulmaisen kirjeen taskuunsa. "Hänen isänsä oli minun pelastukseni; hän itse tervehti minua aivan kuin vertaistaan; hänen sisarensa kohteli minua aivan kuin herrasmiestä, niinkuin siihen aikaan sanottiin; ja nyt —"

Hän vaikeni ja pyyhki otsaansa — aukasi sitten pulpettinsa, otti siitä esille viinaputellin ja kaatoi siitä itselleen lasin nestettä, jota hän nautti verkalleen, vähin ryypyin.

"Tökkohan muut ihmiset tulevat pehmeämpi-sydämisiksi vanhoillaan?" sanoi hän. "Minä ainakin näytän siksi tulevan. Miehuutta! miehuutta! mikä kerran on tapahtuva, se tapahtuu. Vaikka tässä panisin pääni vaaran alttiiksi, en voisi heidän vangitsemistaan estää. Ei löydy koko virkakunnassa miestä, joka ei olisi valmis sitä tekemään, ellen minä tahtoisi".

Tällöin kuului rattaiden tärinä ulkoa.

"Siinä on vaunut", huudahti Lomaque, pistäen takaisin putellinsa ja ottaen hattunsa. "Koska tämä vangitseminen kumminkin on tapahtuva, on se yhtä heille, vaikka minä sen teen".

Lohdutellen itseään miten parhaiten voi tällä mietteellä, puhalsi pääpoliisi Lomaque kynttilät sammuksiin ja lähti ulos huoneesta.

KOLMAS LUKU.

Mitään tietämättä miehensä päätöksestä palata Pariisiin päivää ennemmin kuin oli lähtiessään luvannut, sisar Rosa jätti yksinäisen kotinsa, viettääksensä iltaa veljensä kanssa. Olivat jutelleet keskenään kauan auringon laskun jälkeen ja antaneet pimeän tulla hiipien huomaamatta, niinkuin ihmiset tahtovat, jotka ovat levollisessa, perheellisessä keskusteluksessa. Niin tapahtui, kummallisen sattumuksen kautta, että juuri silloin kun Lomaque puhalsi kynttilänsä sammuksiin virkahuoneessaan, Rosa sytytti lukulamppua veljensä asunnossa.

Viiden vuoden tuskat ja murheet olivat surkealla tavalla muuttaneet hänen ulkonäkönsä. Hänen kasvonsa näyttivät laihemmilta ja pitemmiltä; kerran niin suloinen "valko ja puna" hänen poskillaan oli mennyttä; hänen vartalonsa oli jo jonkunlaisen heikkouden vaikutuksesta käynyt vähän kyyryyn, jonka voi huomata hänen käydessään. Hänen käytöksensä oli kadottanut neidollisen kauneutensa ainoastaan tullakseen luonnottoman tyyneksi ja raukeaksi. Kaikista hänen sulouksistaan, jotka olivat niin onnettomilla seurauksilla, vaan samalla niin viattomasti, viehättäneet hänen sydämetöntä miestänsä, oli yksi ainoa jäänyt — hänen äänensä viehättävä sulous. Jos kohta silloin tällöin joku murheen sävel siihen sekaantui, oli sen tyyne, luonnollinen viehättäväisyys kuitenkin jäljellä. Kaiken muun sulouden hävityksestä oli tämä ainoa sulous pelastunut muuttumatta! Hänen veljensä — vaikka hänen kasvonsa näyttivät huolen kalvaamilta ja hänen käytöksensä surullisemmalta kuin ennen, näytti vähemmän entisestään muuttuneelta. Heikommassa rakennus-aineessa ensimmäiseksi rakoja huomaa. Tuo maailman epäjumala, Kauneus, viettää heikointa ja lyhyintä ikäänsä siinä temppelissä, mistä me enimmin tahdomme häntä jumaloida.

"Ja sinä luulet todellakin, Louis, että meidän vaarallinen hankkeemme on onnellisesti päättynyt tällä

hetkellä?" sanoi Rosa surullisesti, syyttäen lamppua ja asettaen lasikupua sen päälle. "Mikä helpoitus jo tuostakin on, kun kuulen sinun sanovan, että luulet meidän viimeinkin onnistuneen!"

"Minä sanoin vaan toivovani, Rosa", vastasi veli.

"Hyvä, myöskin toivo on kallis-arvoinen sana sinun suustasi, Louis, — kallis-arvoinen sana kuulla vaikka kenen suusta tässä kauheassa kaupungissa, ja näinä Hirmun päivinä".

Hän vaikenä äkkiä, nähdessään veljensä kohottavan kättään varoitukseksi. He katselivat toisiinsa äänettöminä ja kuuntelivat. Huoneen sivuitse kulkevain askelten kopina — joka lakkasi hetkeksi juuri huoneen kohdalla — sitten kuului taasen — kuului läpi auki olevan akkunan. Ei kuulunut mitään muuta, ei ulkoa ei sisällä, joka olisi häirinnyt illan hiljaisuutta — Hirmun kuolonhiljaisuutta, joka jo monta kuukautta oli vallinnut Parisissa. Tämän ajan omituisia tunnusmerkkejä oli tuokin, että ohitse kulkevissa askeleissakin, jotka kuuluivat vähän oudoilta illan pimeydessä, oli jo epäluulon esinettä, sekä veljelle että sisarelle — niin luonnollista epäluulon syytä, että he lakkasivat puhumasta aivan kuin luonnollisesta syytä, ilman sanaakaan vaihtamatta selitykseksi, kunnes noitten outojen askelten kopina oli hälvennyty.

"Louis", jatkoi Rosa, hiljentäen ääntänsä sopotukseksi, kun ei enää mitään kuulunut, "milloin minä saan kertoa salaisuutemme miehelleni?"

"Ei vielä!" sanoi Trudaine totisena. "Ei sanaakaan, ei viittaustakaan sinnepäin, ennenkuin minä annan luvan. Muista, Rosa, että lupasit olla vaiti jo alusta. Kaikki riippuu siitä, pidätkö lupaustasi pyhänä, kunnes minä päästän sinut siitä".

"Minä tahdon pitää sitä pyhänä; minä tahdon todellakin, kaikesta huolimatta, vaikka miten mieleni tekisi", hän vastasi.

"Se on aivan kylliksi minun rauhoittamiseksi — ja nyt, armaani, puhukaamme muusta. Noilla seinilläkin voi olla korvat, ja ehkä tuo suljettu ovikaan tuossa ei ole miksikään turvaksi". Hän katsoi siihen levottomasti puhuessaan. "Vähitellen olen tullut samoihin mielipiteisiin kuin sinä, Rosa, tuosta minun uudesta palvelijastani — siinä on jotakin viekasta hänen kasvoissaan. Tahtoisin olleeni yhtä sukkela sitä huomaamaan, kuin sinä olit".

Rosa katsoi häneen peljästyneenä. "Onko hän tehnyt mitään epäluulon alaista? Oletko huomannut hänen vakoavan sinua? Kerro minulle pahinta, Louis".

"Hsh! hsh! rakas sisareni, ei niin ääneen. Älä saata itseäsi niin levottomaksi; hän ei ole tehnyt mitään epäluulonalaista".

"Lähetä hänet pois — minä rukoilen, lähetä hänet pois, ennenkuin on liian myöhäistä!"

"Ja hän on antava minut ilmi, kostosta, samana iltana jona hän lähtee täältä. Sinä unhotat että palvelijat ja herrat nyt ovat yhden-arvoisia. On ikäänkuin minulla ei olisi palvelijaa ollenkaan. Minun kansani asuu eräs kansalainen, joka taloudellisilla töillään saattaa minua kiitollisuuden velkaan, jota kiitollisuutta minun tulee rahallisesti osoittaa. Ei! ei! jos minä te'en jotain, niin minun tulee koettaa saada häntä luopumaan minusta. Vaan me olemme jo joutuneet ikävään puheen-aineeseen — mitä jos taas muutan ainetta? Sinä löydät tuolta pöydältä, joka on nurkassa, pienen kirjan — sano mikä on sinun ajatuksesi siitä".

Kirja oli Corneille'n näytelmä Cid, kauniisti sidottu sinisiin sahviani-kansiin. Rosa innostui sitä ylistämään. "Minä löysin sen eräästä kirjakaupasta eilen", sanoi hänen veljensä, "ja ostin sen, lahjoittaakseni sen sinulle. Corneille ei ole kirjailija, joka saattaa ketään harmillisiin seikkoihin, ei edes näinäkään aikoina. Etkös muista kerran sanoneesi, entisinä aikoina, häpeissäsi olevasi siitä, kun et tuntenut kuin hyvin vähän meidän suurinta dramallista kirjailijaa?" Rosa muisti hyvin, ja hymyili yhtä onnellisena kuin menneinä aikoina lahjastaan. "Siinä on muutamia hyviä piirroksia joka näytöksen alussa", jatkoi Trudaine, huolellisennäköisenä johdattaen sisarensa huomiota kuviin, ja nousi sitten äkkiä hänen vierestään, nähtyänsä hänen mielistyneen niiden katselemiseen.

Hän kävi akkunan luokse — kuunteli — väisti syrjään akkunanpeitettä ja katsoi kadulle kumpaankin suuntaan. Ei elävää sielua ollut näkyvissä. "Minä taisin erehtyä", hän ajatteli ja palasi nopeasti sisarensa luokse; "vaan kyllä minä varmaan luulin että mua seurasi vakoja tänään kadulla kulkiessani".

"Minä arvelen", sanoi Rosa, vielä tarkastellen kirjaansa, "arvelen tokkohan minun mieheni antaa minun mennä 'Le Cid'ia' katsomaan, kun sitä ensi kerran näytetään?"

"Ei!" huusi ääni ovella, "ei, vaikka polvillesi lankeaisit häntä rukoilemaan!"

Rosa kääntyi sinnepäin hätähuudolla. Siinä seisoi hänen miehensä kynnyksellä, karsaasti katsoen

häneen, hattu päässä ja kädet tylästi taskuun pistettyinä. Trudainen palvelija ilmoitti hänen tuloa, hävyttömällä hymyllä, sillä äänettömällä välihetkellä, joka seurasi ilmestymistä. "Kansalainen, päällysmies Danville, käymään kansalaisen, hänen vaimonsa luokse", sanoi mies ivallisesti, kumartaen isännälleen.

Rosa katsoi veljeensä, astui sitten pari askelta oveen päin. "Tämä oli odottamaton tulo", sanoi hän heikolla äänellä; "onko jotakin tapahtunut? Me — me emme odottaneet sinua —". Hänen äänensä kävi kovin heikoksi, nähdessään miehensä lähestyvän, kalpeana huulia myöten tukahutetusta suuttumuksesta.

"Kuinka rohkenit tulla tänne kuultuasi sen, minkä minä sinulle sanoin?" kysyi hän pikaisesti matalalla äänellä.

Rosan koko ruumista pöyristi hänen miehensä sanat, ikäänkuin tämä olisi häntä lyönyt. Veri nousi hänen veljensä kasvoihin, kun tämä huomasi sen, vaan hän hillitsi itsensä, ja tarttuen sisarensa käteen, talutti hänet muutamaan nojatuoliin istumaan.

"Minä kiellän sinua istumasta tässä talossa", sanoi Danville, vielä lähestyen; "minä käsken sinua tulemaan täältä kanssani! Kuuletko sinä? Minä käsken sinua!"

Hän astui vaimoaan yhä lähemmäksi, vaan huomasi Trudainen silmien tuimasti tuijottavan häneen, ja seisattui. Rosa hypähti ylös ja heittäytyi heidän väliinsä.

"Oi, Charles, Charles!" sanoi hän miehelleen. "Sopikaa Louis'n kanssa tänä iltana, ja ole lempeä taas minua kohtaan — minulla on syytä vaatia paljoo sinulta, vaikka sinä et voi sitä aavistaakaan!"

Tämä käänsi kasvonsa toisaannepäin ja nauroi ylenkatseellisesti. Rosa koetti taas puhua, vaan Trudaine kosketti hänen käsivarttaan ja loi häneen varoittavan katseen.

"Ilmoitusmerkkejä!" huusi Danville; "salaisia ilmoitusmerkkejä teidän kesken!"

Epäilevästi katsellessaan vaimoaan, sattui hänen silmänsä Trudainen lahjakirjaan, jota Rosa vielä tietämättään piti kädessään.

"Mikä kirja se on?" kysyi hän.

"Ei se ole kuin eräs Corneillen näytelmä", vastasi Rosa; "Louis on juuri lahjoittanut sen minulle".

Tämän selityksen perästä Danvillen hillitty suuttumus puhkesi ilmi valloilleen.

"Anna se hänelle takaisin!" huusi hän raivossaan. "Sinun ei pidä ottaa mitään lahjaa häneltä; perheenvakojan myrkkä tahraa kaikkea mitä hän koskettelee. Anna se hänelle takaisin!" Rosa empi. "Sinä et tahdo?" Hän tempasi kirjan häneltä lausuen kirouksen — heitti sen lattiaan ja asetti jalkansa sen päälle.

"Oi, Louis Louis! Jumalan tähden puhu!"

Trudaine otti askeleen eteenpäin, kun kirja lensi maahan. Samassa hänen sisarensa löi käsivartensa hänen vartalonsa ympäri. Hän seisattui, tulipunaisesta muuttuen haahmonkalpeaksi.

"Ei! ei! Louis", sanoi Rosa, kovemmin kiinnipitäen häntä; "ei viiden vuoden kärsivällisyyden perästä. Ei — ei!"

Hiljaa otti hän irti käsivartensa.

"Sinulla on oikein, rakas sisareni. Älä pelkää, kaikki on jo ohitse nyt".

Näin sanoen väisti hän sisarensa kauemmas luotaan ja otti äänetönnä kirjan ylös lattialta.

"Eikö tämän pitäisi loukata teitä myös?" sanoi Danville ilkeällä hymyllä. "Teillä on kummallinen luonne — toinen mies olisi vaatinut minua kaksintaisteluun!"

Trudaine katsoi häneen vakavasti; otti taskustaan nenäliinansa ja pyyhkieli sillä kirjan ryvettyneitä kansia.

"Jos voisin pyyhkiä pois verenne tahrat minun omastatunnostani yhtä helposti kuin voin pyyhkiä saappaanne tekemät tahrat tästä kirjasta", sanoi hän tyyneesti, "niin olisi tämä teidän viimeinen hetkenne. Älä itke, Rosa", jatkoi hän, kääntyen taas sisarensa; "minä tahdon pitää sinun kirjaasi varallesi, siksi kun voit sen itse ottaa".

"Ai'ot tehdä tämän! Ai'ot tehdä tuon!" huusi Danville, vihastuen yhä pahemmasti ja antaen vihansa

voittaa älykkäisyytensäkin. "Puhu vähemmällä luottamuksella tulevaisuudesta — et tiedä mitä se sinulle tuo. Hallitse kieltäsi, kun minun läsnä ollessani puhut; se päivä on tuleva, jolloin tarvitset minun apuani — minun apuani, kuulitko?"

Trudaine käänsi kasvonsa sisarestaan pois, ikäänkuin hän olisi peljännyt näyttää niitä hänelle sillä hetkellä kun nämä sanat lausuttiin.

"Mies, joka minua seurasi tänään, oli vakoja — Danvillen lähettämä vakoja!" tämä ajatus juolahti hänen mieleensä, vaan hän ei sitä lausunut. Hetken äänettömyys seurasi; silloin kuului illan hiljaisuudessa kaukaista rattaiden jyrinää. Tämä ääni tuli lähemmäksi ja lähemmäksi — tuli aivan lähelle ja taukosi akkunan alla.

Danville kiiruhti akkunan luo ja katsoi ulos tutkivasti.

"En ole jouduttanut takaisin-tuloani turhaan. En olisi tahtonut jäädä läsnä-olematta tässä vangitsemisessa mistään hinnasta", ajatteli hän, tirkistellen ulos pimeyteen.

Tähtiä näkyi taivaalla, vaan kuutamo ei ollut sinä iltana. Hän ei voinut tuntea vaunuja eikä niitä henkilöitä, jotka nousivat niistä; ja hän kääntyi taas huoneeseen päin. Hänen vaimonsa oli vaipunut muutamaan nojatuoliin — vaimon veli oli asettamassa kaappiin kirjaa, jota oli luvannut säilyttää sisarelleen. Tässä kuoleman hiljaisuudessa kuului portailta nousevien askelten kopina tuskallisen selvään. Viimein ovi aukeni hiljaa.

"Kansalainen Danville, terveyttä ja veljellisyyttä!" sanoi Lomaque, seisten ovesta, poliisimiehet hänen takanaan. "Missä kansalainen Louis Trudaine?" jatkoi hän, aloittaen tavallisen mallin mukaan.

Rosa töytäsi ylös tuoilta; vaan hänen veljensä käsi peitti hänen huulensa ennenkuin hän ennätti puhua.

"Nimeni on Louis Trudaine", hän vastasi.

"Charles!" huusi hänen sisarensa, irroittaen itsensä hänestä ja vedoten mieheensä, "keitä nämä ihmiset ovat? Mitä niillä on täällä tekemistä?"

Miehensä ei vastannut.

"Louis Trudaine", sanoi Lomaque, verkkaan vetäen käskykirjaa taskustaan, "Tasavallan nimessä minä teidät vangitsen".

"Rosa, tule takaisin tänne", huusi Trudaine.

Se oli liian myöhäistä; hän oli jo irroittanut, ja kauhistuksen ajattelelmattomuudessa tarttui hän miehensä käsivarteen.

"Pelasta hänet!" huusi hän. "Pelasta hänet, kaiken tähden mitä maailmassa kalliina pidät! Sinä olet tuon miehen päällysmies, Charles — käske hänet ulos huoneesta!"

Danville irroitti raakamaisesti hänen kätensä käsivarresta.

"Lomaque täyttää velvollisuutensa. Niin", lisäsi hän, voitonriemuisella katseella Trudaineen, "niin, täyttää velvollisuutensa. Katso vaan minuun niin paljon kuin vaan tahdot — sinun katseesi ei minua voi liikuttaa. Minä annoin sinut ilmi! Minä tunnustan sen — minä kehuu sitä! Olen pelastanut itseäni vihamiehestä ja valtiota huonosta kansalaisesta. Muista salaista käyntiäsi talossa Papiston-kadun varrella!"

Hänen vaimonsa päästi kauhistuksen huudon. Hän tarttui uudestaan miehensä käsivarteen molemmilla käsillään — noilla heikoilla, vapisevilla käsillään, jotka näyttivät äkkiä saaneen miehen voimia ja jänteveyttä.

"Tule tänne — tule tänne! minun täytyy ja minä tahdon puhua sinulle!"

Hän veti hänet suurella voimalla muutamaan tyhjänä olevaan huoneen nurkkaan. Kuolonkalpeana ja kauhistuneella katsannolla nousi hän varpailleen ja lähisti huuliansa miehensä korvaan. Tällä hetkellä Trudaine huusi hänelle:

"Rosa, jos sinä puhut, olen minä hukassa".

Hän pysähtyi aikeessaan, kuullessaan veljensä äänen, päästi miehensä käden, ja katsoi veljeensä väristen.

"Rosa", jatkoi Trudaine, "sinä olet luvannut ja sinun lupauksesi on pyhä. Jos arvossa pidät kunniaa ja rakastat minua, tule tänne — tule tänne ja ole vaiti".

Hän ojensi kätensä. Rosa riensi hänen luoksensa; ja nojaten päätään vasten hänen rintaansa, purskahti hän katkeraan itkuun.

Danville kääntyi levottomasti poliisimiehiin. "Viekää pois vankinne", sanoi hän; "te olette jo täyttäneet velvollisuutenne täällä".

"Ainoastaan puoleksi", vastasi Lomaque, tuimasti tarkaten häntä. "Rosa Danville —"

"Minun vaimoni!" huusi toinen. "Mitä minun vaimolleni?"

"Rosa Danville", jatkoi Lomaque säälimättömästi, "te olette saman vangituksen alainen kuin Louis Trudaine".

Rosa nosti päänsä äkkiä veljensä rinnoilta. Trudainein voimallisuus oli paennut — hän vapisi. Rosa kuuli hänen sopottavan itsekseen: "Rosa myöskin! Ei, Jumalani! Tuota en tiennyt odottaa". Hän kuuli nämä sanat ja nyyhki pois kyyneleet silmistään, ja suuteli häntä sanoen:

"Minä olen siitä iloinen, Louis. Me yhdessä uskalsimme — yhdessä tulemme nyt kärsimään. Minä olen hyvilläni siitä!"

Danville katsoi epäileväisesti Lomaqueen, kun ensimmäinen hämmästyksen puuska oli mennyt ohitse.

"Mahdotonta!" huusi hän. "En ole koskaan syyttänyt vaimoani. Tässä on joku erehdys: te olette menneet valtuuskirjanne ylitse".

"Vaiti!" sanoi Lomaque tuimasti ja mahtavaisesti. "Vaiti, kansalainen, ja antakaa arvoa Tasavallan päätökselle!"

"Sinä konna! näytä minulle vangitsemis-käskykirja!" sanoi Danville.
"Kuka on uskaltanut syyttää vaimoani?"

"Te olette!" sanoi Lomaque kääntyen häneen halveksivalla naurulla. "Te — ja konnan nimi takaisin teille itsellenne! Te, syyttämällä hänen veljeänsä! Ahaa! Me olemme ankarat virantoimissamme; me emme menetä aikaamme nimien huutamiseen — me teemme havaintoja. Jos Trudaine on syyllinen, on teidän vaimonne osallinen hänen rikokseensa. Me tiedämme sen; ja me vangitsemme hänet".

"Minä panen tätä vangitsemista vastaan", huusi Danville. "Minä olen tässä päällikkö. Kuka minua vastustaa?"

Taipumaton ylipoliisi ei vastannut. Joku uusi jyrinä kadulta kävi hänen korviinsa. Hän riensi akkunan luokse ja katsoi ulos tutkivaisesti.

"Ken minua vastustaa?" huusi Danville uudestaan.

"Kuunnelkaa!" huusi Lomaque, kohottaen kättänsä. "Ääneti, ja kuunnelkaa!"

Joukossa astuvien ihmisten jalkain töminä alkoi kuulua hänen puhuessaan. Ihmisäänät, jotka hiljaa ja yksiaanisesti hyräilivät marseillaise-laulua, yhdistyi juhlallisesti raskaitten, säännöllisten askelten töminään. Tulisoihtojen valo alkoi yhä selvemmin välkkyä punaiselta, himeän tähtitaivaan alla.

"Kuuletteko tuon? Näettekö lähestyviä tulisoihtoja?" huusi Lomaque, riemullisesti osoittaen kadulle. "Kunniaa kansallislaululle ja sille miehelle, jonka kädessä on koko Ranskanmaan onni! Hattu päästä, kansalainen Danville! Robespierre kulkee ohitse. Hänen henkivartijajoukkonsa, nuo Tuima-iskuiset, ovat häntä saattamassa tulisoihtoilla Jakobini-klubiin! — Ken teitä vastustaisi, niinhän te sanoitte? Teidän herranne ja minun; se mies, jonka nimikirjoitus on tämän käskykirjan alla — se mies, joka kynänyörähdyksellä voi lähettää meidän molempain päät yhdessä vierimään guillotinin pussiin! Huudanko häntä hänen kulkeissaan talon ohitse? Kerronko hänelle että Päälysmies Danville vastustaa minua vangitsemisen toimittamisessa? Teenkö niin? Teenkö niin?" Ja ylenkatseensa suuruudessa, näytti Lomaque aivan kasvavan ruumiinkoossaankin, työntäessään vangitsemiskäskyn Danvillen silmiin eteen, ja osoittaen allekirjoitusta keppinsä kahvalla.

Rosa katsoi ylös kauhistuksella Lomaquen lausussa viimeisiä sanojaan — katsoi, ja näki miehensä kavahtavan vangitsemiskäskyn nimikirjoituksen edessä ikäänkuin olisi itse guillotini ilmestynyt hänen eteensä. Hänen veljensä tunsikin hänen horjahtavan käsissään ja pelkäsi suuresti miten sisarensa voimat ja mielenmaltti voisi kestää, jos vangitsemisen kauhu ja viivytyksesi tulisi vielä kauemmin hänen mieltään kuohuttamaan.

"Rohkeutta, Rosa; rohkeutta!" sanoi hän. "Sinä olet käyttäinnyt jalosti: sinun ei pidä nyt horjuman. Ei, ei! Ei sanaakaan enää. Ei sanaakaan ennenkuin minä taas kykenen selvään ajattelemaan ja päättämään mikä on parahinta. Rohkeutta, rakas sisareni: henkemme riippuu siitä. Kansalainen", jatkoi hän, kääntyen Lomaqueen, "toimittakaa vaan tehtävänne, — me olemme valmiina".

Raskaitten askelten töminä ulkona kävi yhä kovemmaksi; laulu kuului joka hetki selvemmin; palavien tulisoittojen leimuaminen valaisi taas pimeätä katuja. Ottaen syyksi hatun tarjoamisen Trudainelle, astui Lomaque aivan häntä lähelle, ja kääntyen selin Danvilleen, kuiskasi: "en ole unhottanut hää-aattoilta enkä penkkiä joen-äyräällä".

Ennenkuin Trudaine ennätti vastata oli hän ottanut Rosan päällysvaateen ja päähineen erään apumiehensä kädestä ja auttoi häntä niiden päällepanemisessa. Danville, vielä kalpeana ja vapisevana, astui nähdessään näitä lähdön valmistuksia, vaimonsa luokse ja lausui hänelle pari sanaa; vaan hän puhui hiljaa ja lähestyvä astunnan töminä sekä laulun hyrinä estivät kuulemasta hänen sanojaan. Kirous pääsi hänen suustaan ja hillitsemättömässä raivossa löi hän nyrkkinsä hänen vieressä olevaan pöytään.

"Sinetit on pantu jokaiseen kapineeseen tässä huoneessa ja makuuhuoneessa", sanoi Magloire, lähestyen Lomaquea, joka nyykytti päätään ja viittauksella käski hänen kutsua ovelle toiset poliisimiehet.

"Valmiina", huusi Magloire, astuen heti esille miehineen ja kohotti ääntään saadakseen sanojaan kuulumaan. "Minne?"

Robespierre ja hänen Tuima-iskuisensa kulkivat juuri huoneen ohitse. Palavien tulisoittojen käry löyhähti akkunan kautta huoneeseen; ohitse kulkevien miesten askeleet kopisivat yhä kovemmin vasten maata; Marseillais'en hiljainen hyrinä oli kasvanut selvästi kuuluvaksi lauluksi; Lomaque katsoi hetken vangitsemiskäskynsä ja vastasi sitten:

"St. Lazare'n vankihuoneeseen!"

NELJÄS LUKU.

St. Lazare'n ylimmäinen vanginvartija seisoi vankihuoneen ulko-eteisessä, kaksi päivää Trudainen asunnossa tapahtuneen vangitsemisen jälkeen, poltellen aamupiippuaan. Katsellessaan pihan porttia kohden, näki hän portti-ovea avattavan ja erioikeuksellisen miehen astuvan sisään, jonka hän kohta tunsu Salapoliisinviraston toisen osaston ylipoliisiksi. "Miten, ystäväni Lomaque", huusi vanginvartija, astuen pihalle, "mikä teidät on saattanut tänne tänä aamuna, onko teillä asioita, vai huviksenneko olette tullut?"

"Huvikseni, tällä kertaa, kansalaiseni. Minulla on jouto-aikaa, tunti tahi pari, kävelyyn käyttää. Minä huomasiin olevani vankihuoneen läheisyydessä, enkä voinut olla tulematta tänne katsomaan miten minun ystäväni, ylimmäinen vanginvartija, jaksaa". Lomaque puhui ihmetyttävän hilpeästi ja vilkkaasti. Hänen silmiänsä vaivasi erinomainen heikkous ja räpytystauti; vaan hän hymyili kuitenkin mitä iloisimman veitikan näköisenä. Nuo hänen vanhat vihamiehensä, jotka aina epäilivät häntä enimmin silloin kun heikkous enimmin vaivasi hänen silmiään, eivät suinkaan olisi uskoneet sanaakaan siitä ystävällisestä puheesta, jonka hän ikään oli pitänyt, ja olisivat pitäneet varmana asiana että hänen käyntinsä ylimmän vanginvartijan luona oikeastaan tarkoitti muuta salaista asiata.

"Mitenkä minä jaksan?" sanoi vanginvartija, pudistaen päätään. "Liika työn rasitus, ystäväni, — liika työn rasitus. Ei ole joutohetkiä meidän osastossamme. Myös guillotinkin on käynyt liian hidastoiseksi meille!"

"Joko olette lähettäneet vankileipomuksenne tutkittavaksi tänä aamuna?" kysyi Lomaque, aivan huolettoman näköisenä.

"En; ovat juuri lähtemäisillään", vastasi toinen. "Tulkaa heitä katsomaan". Hän puhui aivan niinkuin vangit olisivat olleet joku kokoelma katseltavia kuvia tahi äsken valmistunut vaatepuku. Lomaque nyykäytti päätään, yhä vieläkin kasvoissa tuo onnellinen juhlallisuus. Vanginvartija näytti tietä sisempään etusaliin; ja osoittaen uneliaasti piipunvarrellaan, sanoi hän: "aamuleipomuksemme, kansalaiseni, juuri valmis leivottavaksi".

Muutamassa salin nurkassa oli yhteentungettuina enemmän kuin kolmekymmentä miestä ja vaimoa,

kaikensäätymiä ja -ikäisiä, muutamat tuijottaen ympärilleen epätoivoisen murheen katseella, muutamat nauraen ja leikkiä laskien huolettomasti. Lähellä heitä käveli laiskotellen muuan "Patrioteihin" kuuluva vahtijoukko, poltellen tupakkaa, syljeskellen ja kiroten. Patriotien ja vankien välillä istui vaperalla tuolilla toinen vanginvartija — kyttyräselkäinen mies; mahdollottoman isoilla punaisilla viiksillä — suurustaan lopettamassa, ahmien suuria papuja, joita hän veitsellänsä pisteli vadista ja huuhtoi alas aika kulauksilla viiniputellista. Huolettomasti näytti Lomaque katselevan tuota inhoittavaa näytöstä, vaan muutamissa minuutissa oli hänen tarkat silmänsä tarkastaneet jokaisen vangin kasvoja ja huomanneet Trudainen ja hänen sisarensa seisovan yhdessä joukon takana.

"No, Apollo!" huusi ylimmäinen vanginvartija, puhutellen alempaa virkaveljeänsä lystikkäällä vankihuoneessa käytetyllä haukkumanimellä, "älä kaiken päivää te'e lähtöä tuon roskaleipomuksesi kanssa! Ja kuules nyt, ystäväni: minulla on lupa olla poissa asioillani osastossani iltapäivällä, niin että sinun asiasi tulee olemaan lukea guillotini-luetteloa ja merkitä vankien ovet ennenkuin vaunut tulevat huomen-aamulla. Käytä varovasti putellia, Apollo, tänä päivänä; käytä varovasti putellia, ettei tule hämminkiä kuolemaantuomittujen luettelossa huomenna".

"Eikös ole janottava Heinäkuun ilma tämä — kansalaiseni?" sanoi Lomaque, jättäen ylimmäisen vanginvartijan, ja taputellen kyttyräselkää mitä ystävällisimmällä tavalla hartioille. "Miten olette syössyt yhteen kaiken leipomuksenne tänään ilman järjestyksettä! Autanko minä teitä saamaan ne marssi-järjestykseen? Aikani on aivan teidän käytettäväksenne. Tämä aamu on minulla pyhäpäivää!"

"Ha! ha! ha! mikä iloinen veitikka hän on pyhäpäivä-aamua viettäessään!" huudahti ylimmäinen vanginvartija, kun Lomaque — nähtävästi kokonaan jättäen tavallisen luonteensa, iloissaan tunnin odottamattomasta joutoajasta — alkoi työntää ja survata vankeja riviin, puhellen lystikkäitä kokkapuheita, joille ei ainoastaan virkapalvelijat, vaan myös moni uhreista itsistään — huolettoman tiranniuden huolettomia uhreja — nauroi sydämellisesti. Loppuun saakka jatkaen tätä hullunkurista toimitustaan, sai Lomaque tilaisuutta tulla Trudainea niin lähelle että voi silmillään antaa hänelle merkin, ennenkuin hän tarttui hänen niskaansa samoin kuin muitten. "Noh, tasajoukko", huusi Lomaque, survaisten Trudainea. "Pysy nyt astuntarivissä ja muista pysyä samoissa askeleissa tuon nuoren vaimosi kanssa. Rohkaiskaa mieltänne, naiskansalaiseni! tässä maailmassa tottuu kaikkeen, yksin guillotiniinkin!"

Lomaquen puhuessa ja työntäessä samalla kertaa, tunsu Trudaine paperipalasen solahtavan niskansa ja kaulahuivinsa väliin. "Rohkeutta!" kuiskasi hän puristaen sisarensa kättä, kun huomasi hänen kauhistuvan Lomaquen pilan teeskenneltyä törkeyttä.

Joukko "Patrioti"-kaartin vartiomiehiä ympärillä, kulki vankisaatto verkalleen ulkopihan kautta matkallaan vallankumous-oikeuteen; kyttyräselkäinen vanginvartija seurasi takana. Lomaque oli aikeessa seurata heitä vähän matkan päässä, vaan ylimmäinen vanginvartija vaati häntä vieraanvaraisesti tulemaan takaisin. "Mikä kiire teillä on?" sanoi hän. "Nyt kun tuo parantumaton juoppo, toinen alapäällikköni, on lähtenyt matkalle leipomuksensa kanssa, niin totta saan pyytää teitä astumaan huoneeseen ja maistamaan vähän viiniä".

"Kiitoksia", vastasi Lomaque; "vaan minun mieleni tekee paremmin kuunnella oikeuden tutkintoa tänään. Mitä jos tulisin takaisin myöhemmin? Mihin aikaan menette osastoonne? Kello kaksi, vai mitä? Hyvä! Minä koetan enkö voisi päästä tänne heti yhden jälkeen". Niin sanoen nyykäytti hän päätään ja läksi ulos pihasta. Kirkas auringonpaiste linnanpihalla saattoi häntä räpyttämään silmiään tavallista enemmän! Jos joku hänen vanhoista vihamiehistänsä olisi ollut hänen kanssaan, olisi se varmaan ajatellut itsekseen: "Jos ollenkaan aiot tulla takaisin, kansalainen Lomaque, niin ei se tapahdu heti yhden jäljestä!"

Matkallaan tapasi pääpoliisi kadulla muutamia poliisivirastoon kuuluvia ystäviä, jotka viivyttivät hänen kulkuansa, niin että hänen tullessa vallankumous-oikeuteen tutkimiset juuri olivat alkamaisillaan. Etevin huonekalu oikeussalissa oli pitkä puiseva honkainen pöytä, joka oli peitetty viheriäisellä villavaatteella. Tämän pöydän päässä istui presidentti oikeuskuntansa kanssa, hatut päässä, ja niiden takana kirjava joukko isänmaanrakastajia, joilla oli virallisesti jotakin tekemistä niiden oikeus-asioiden kanssa, jotka nyt piti otettaman esille. Pöydän etusivun vieressä oli yleisöä varten kaidepuilla erotettu ala, jonka päällä oli parvi. Yleisöä edusti tässä tilaisuudessa joukko naisia, jotka kaikki istuivat yhdessä penkillä ja kutoivat sukkaa, ompelivat paitoja ja lapsenvaatteita, yhtä tyyntymäisinä, kuin jos olisivat olleet kotonaan. Pöydän toisella puolella, kauimpana suuresta ovesta oli laudoista rakennettu, kaidepuilla erotettu lava, jossa ikkunasta ja juttelevista äänistä syntynyt lakkaamaton hälinä kuului salissa Lomaquen astuessa sisään. Hän oli erioikeuksellinen mies täällä niinkuin vankihuoneessakin; ja hän tuli huoneeseen erityisestä ovesta, niin että hänen tuli kulkea vankien lavan sivuitse ja ympäri, ennenkuin pääsi paikalleen presidentin tuolin taakse. Trudaine, joka seisoi sisarensa kanssa vankijoukon äärimmäisinä, nyykäytti päätään merkin-annoksi, kun Lomaque sattui hetkeksi katsomaan häneen. Hän oli matkallaan oikeuteen saanut tilaisuutta lukea sen paperin,

jonka pääpoliisi oli pistänyt hänen kaulahuivinsa väliin. Siinä oli seuraavat rivit: "Olen juuri saanut tietää missä kansalainen Dubois ja hänen vaimonsa nyt ovat. Ei teillä ole muuta neuvoa kuin tunnustaa kaikkittyni. Sillä tavoin te vedätte syylliseksi erästä hallitukseen kuuluvaa kansalaista, ja vaikutatte sen että hän, jos hänen oma henkensä on hänelle rakas, koettaa kaikkea pelastaakseen teidän ja teidän sisarenne hengen".

Tultuansa presidentin tuolin taakse, huomasi Lomaque nuo kaksi uskollista käskyn-alaista, Magloire ja Picard, jotka odottivat kokoontuneitten isänmaallisvirkamiesten joukossa, saadakseen jättää oikeudelle todistuksensa. Niiden takana seisojia päällysmies Danville nojaten vasten seinää. Ei kukaan häntä puhutellut, eikä hän ketään. Epäily ja epätietoisuus näkyi hänen kasvonsa joka piirteessä; levottoman mielen äreys ilmutui hänen pienimmässäkin liikunnossaan — myöskin hänen pyhkiessään vähän väliin nenäliinallaan kasvojansa, joihin hiki nousi suurina pisaroina.

"Silence!" huusi täksi kertaa määrätty menojen-ohjaaja, käheä-ääninen mies nipukkasaappaissa, mahdottoman iso miekka vyöllä ja sauva kädessä. "Äänettömyyttä kansalaispresidentille!" sanoi hän uudestaan, lyöden sauvansa pöytään.

Presidentti nousi seisoalleen, ja julisti tämän päivän istunnon alkaneeksi; sitten rupesi istumaan jälleen. Silmänräpäyksellistä äänettömyyttä, joka seurasi, tauotti äkillinen meteli vankien keskuudessa lavalta. Kaksi vartijaa juoksi sinne. Kuului raskaan putoavan ruumiin tömähdyks — muutamien naisvankien päästämät kauhun huudot — sitten oli taas kuolon hiljaisuus, jota ainoastaan muuan vartija häiritsi, joka astui salin poikki verinen veitsi kädessä, ja asetti tämän pöydälle. "Kansalaispresidentti", sanoi hän, "minulla on ilmoitettavana, että eräs vanki on juuri ikään pistänyt itsensä kuoliaaksi". Kuului mutiseva huuto — "Eikö muuta?" naiskatsojien joukosta, heidän ryhtyessään taas työhönsä. Itsemurhat oikeuden istunnoissa eivät olleet tavattomia tapauksia Hirmuvallan aikana.

"Nimi?" kysyi presidentti, levollisesti tarttuen kynäänsä ja avaten erästä kirjaa.

"Martigué", vastasi kyttyräselkäinen vanginvartija, astuen pöydän luokse.

"Mitä laatua?"

"Muinoin tiranni Capet'in kuninkaallinen vaunumaakari".

"Syytös?"

"Salaisia hankkeita vankihuoneessa".

Presidentti nyökkäytti päätään, ja kirjoitti kirjaan: — "Martigué, vaununtekijä. Syytetty salahankkeista vankihuoneessa. Ehdätti lainmenoa itsemurhalla. Tekoa pidetään rikoksen täydellisenä tunnustuksena. Omaisuus otetaan valtiolle. Ensimmäisenä Termidorina, Tasavallan vuotena kaksi".

"Äänettömyyttä!" huusi mies lyijypäisellä sauvalla sillä aikaa kun presidentti riputteli santaa kirjoituksen päälle ja viittasi vanginvartijalle, että hänen piti viemän kuolleen ruumiin pois, ja sitten sulki kirjan.

"Onko erityistä ilmoitettavaa tänä aamuna?" kysyi presidentti katsahtaen takanaan olevaan joukkoon.

"On yksi", sanoi Lomaque, astuen presidentin tuolin luokse. "Sopisiko teidän, kansalaiseni, ottaa ensimmäiseksi Louis Trudainen ja Rosa Danvillen asia? Kaksi minun miehistäni on määrätty tänne vieraiksi miehiksi ja heidän aikansa on kallisarvoinen Tasavallalle".

Presidentti huomasi nimilistan edesssänsä, ja antoi sen huutajalle eli menon-ohjaajalle, pantuansa ykkösen ja kakkosen Louis Trudainen ja Rosa Danvillen eteen.

Lomaquen astuessa takaisin entiseen paikkaansa presidentin tuolin takana, lähestyi Danville ja kuiskasi hänelle: "Huhu kertoo teidän saaneen tietoja kansalaisista Dubois. Onko se totta? Te tiedätte keitä ne ovat?"

"Kyllä", vastasi Lomaque; "vaan minulla on korkeampia käskyjä pitää näitä tietoja itseäni varten, juuri nyt".

Halunperäisyys, millä Danville teki kysymyksensä, ja pettymys, jota hän osoitti kun ei saanut tyydyttävää vastausta, olivat sitä laatua että tarkkahuomioinen pääpoliisi niistä tuli täydelleen vakuutetuksi siitä että Danville todellakin oli niin tietämätön, kun hän näytti olevan, miehestä ja vaimosta Dubois. Tämä salaisuus oli kaikessa tapauksessa vielä Danvillelle selittämätön salaisuus.

"Louis Trudaine! Rosa Danville!" huusi menojen-ohjaaja, toisen kerran kolahuttaen sauvallaan pöytään.

Molemmat astuivat, totellen käskyä, esille vankien lavan kaidepuitten luo. Ensimmäinen katsaus tuomareihinsa, ensimmäinen kauhu tuntiessaan seisovansa kuulijakunnan armahtamattoman uteliaisuuden esineenä, näytti voittavan Rosan voimat. Hän kävi kuolon kalpeasta tulipunaiseksi, sitten kalpeaksi uudelleen, ja piiloitti kasvojansa veljensä hartioita vasten. Miten tasaisesti hän kuuli veljensä sydämen tykkivän! kyyneleet täyttivät hänen silmänsä, ajatellessaan että veljensä pelkäsi ainoastaan hänen tauttaan!

"Nyt!" sanoi presidentti kirjoittaen heidän nimensä. "Kenen ilmiantamia?"

Magloire ja Picard astuivat esille pöydän viereen. Edellinen vastasi — "kansalais-päällysmies Danville'n".

Vastaus nosti suurta hälinää sekä vangeissa että kuulijoissa.

"Syytetyt mistä?" jatkoi presidentti.

"Miesvanki salaisista hankkeista Tasavaltaa vastaan; naisvanki, rikoksellisesta tietoisuudesta siitä".

"Tuokaa esille todistuksenne samassa järjestyksessä".

Picard ja Magloire avasivat todistuksia sisältävät pöytäkirjansa, ja lukivat presidentille samat erityisseikat, jotka olivat aikaisemmin lukeneet Lomaquelle.

"Hyvä", sanoi presidentti, kun olivat lopettaneet. "Meidän ei tarvitse vaivata itseämme millään muulla kuin tiedustamalla keitä kansalaiset Dubois ovat, ja niitä tietoja te varmaan olette valmiit antamaan. Oletteko kuulleet todistukset?" jatkoi hän kääntyen vankeihin; Picardin ja Magloiren puhellessa keskenään hiljaa sopottaen, ja katsellessa hämmästyneinä pääpoliisiin, joka seiso i äänettömänä heidän takanaan. "Oletteko kuulleet todistukset, te vangitut? Tahdotteko sanoa jotakin? Jos tahdotte puhua, niin muistakaa että tämän oikeuden aika on kallis-arvoinen ja ettette saa sitä turhaan kuluttaa".

"Minä pyydän saadakseni puhua, omasta ja sisareni puolesta", vastasi Trudaine. "Aikomukseni on säästää oikeuden aikaa tunnustuksen tekemisellä".

Hiljainen sopotus, joka oli kuulunut naiskuulijoitte n puolelta vähää ennen, lakkasi heti kun hän lausui sanan: tunnustus. Kuolon hiljaisuudessa tunki hänen matala, tyyni äänensä oikeussalin kaukaisimpiin nurkkiin, kun hän, itseään hilliten, ettei kenkään voisi huomata sitä toivon kuolemankamppausta, joka tapahtui hänen sisässänsä, jatkoi puhettansa seuraavin sanoin:

"Minä tunnustan salaiset käyntini talossa Papistonkadun varrella. Minä tunnustan että ne henkilöt, joita kävin tapaamassa, ovat todistuksissa osoitetut. Ja viimein tunnustan tarkoitukseni näillä käynneilläni heidän luonansa olleen auttaa heitä heidän aikeissaan lähteä Ranskasta. Jos olisin tehnyt tämän valtiollisista vaikutteista, nykyisen hallituksen valtiolliseksi vahingoksi, myönnän että olisin syyllinen semmoisiin salahankkeisiin Tasavaltaa vastaan, jommoisista minua syytetään. Vaan ei mitkään valtiolliset tarkoitukset minua elähyttäneet, eikä mikään valtiollinen täytymys minua kehoittanut tekemään sitä, joka minun on saattanut tämän oikeuden eteen. Niillä henkilöillä, joita autoin lähtemään Ranskasta, ei ole minkäänlaista valtiollista merkitystä, tahi yhteyttäkään valtiollisten asiain kanssa. Yksistään yksityisistä vaikutussyistä minä osoitin tätä inhimillisyyttä heitä ja toisia kohtaan — inhimillisyyttä, jota hyvä tasavaltalainen saanee tuntea, joutumatta isänmaansa onnen kavaltajaksi".

"Oletteko valmis ilmoittamaan oikeudelle keitä nämä kansalaiset Dubois todellakin ovat?" kysyi presidentti levottomasti.

"Olen valmis", vastasi Trudaine. "Vaan ensin haluan saada lausua pari sanaa sisareni suhteen, joka seisoo tässä oikeuden edessä syytettynä minun kanssani". Hänen äänensä alkoi käydä epävakaiseksi; ja nyt vasta alkoi hänen kasvonsa muuttaa väriä, kun Rosa nosti kasvonsa hänen hartioistaan ja katsoi häneen tuskaisesti. "Minä rukoilin oikeutta julistautaan sisartani syyttömäksi kaikkeen osanottoon siihen rikokseen, josta olen syytetty —", jatkoi hän. "Puhuttuani suorudella itsestäni, voin minä vaatia uskomaan puhettani hänestä, kun vakuutan ett'ei hän ole minua auttanut eikä ole voinut auttaa. Jos syytä on; on se yksistään minun; jos tulee rangaistusta, tulkoon se yksistään minun kärsittäväkseni".

Hän pysähtyi äkkiä ja hämmästy i. Hänen oli helppo olla Rosaan katsomatta, vaan hän ei voinut pelastua mihinkään itsensä hallitsemisen koetuksesta, jos Rosa puhuisi. Juuri kun hän lausui viimeisen lauseen, nosti Rosa taas kasvonsa hänen hartioistaan, ja kuiskasi tuskaisesti:

"Ei, ei, Louis! Ei tätä uhrausta, kaikkien toisten uhrauksien perästä — ei tätä, vaikka sinä pakoittaisit minua itseäni puhumaan heille!"

Hän irroitti äkillisesti kätensä veljestään ja astui samassa esille kaidepuitten luo, jossa hän seiso i katsellen läsnäoleviin ja samalla kaikkien katseltavana. Kaidepuut tärisivät hänen kätensä

vavistuksesta hänen niistä kiinnipitäessään itseään tukeaksensa! Hänen hiuksensa riippuivat vanukkeisina hänen hartioillaan; hänen kasvonsa olivat saaneet omituisen lujuuden; hänen suloiset siniset silmänsä, jotka muulloin olivat niin lempeät, olivat saaneet kauhistuksen kiillon. Uteliaisuuden ja ihmettelemisen sohina kuului naisten joukossa. Muutamat nousivat levottomasti istuiltaan, toiset huusivat:

"Kuunnelkaa, kuunnelkaa! hän aikoo puhua!"

Hän puhui. Heleänä ja kirkkaana kuului tuo suloinen ääni, suloisempaa kuin koskaan murheessa, muitten äänten yli — yli raa'an mörinän ja kuiskaavan suhinan.

"Herra presidentti" — alkoi vaimo parka vakavasti. Hänen seuraavat sanansa eivät voineet kuulua naisten vihellyksiltä.

"Oh! ylimys, ylimys! Ei ollenkaan teidän kirottuja arvonimiä täällä!" oli heidän kimakka huutonsa hänelle. Hän ei peljästyntä näitä huutoja, eikä niitä seuraavia rajuja liikuntoja, hän katseli vakavasti ympärilleen, tuo omituinen lujuus vielä kasvoissaan. Hän olisi puhunut taas, huolimatta tuosta metelistä ja noista inhon-osoituksista, vaan hänen veljensä ääni oli hänen ääntään väkevempi.

"Kansalainen, presidentti", huusi veli, "en ole vielä lopettanut. Pyydän saada lopettaa tunnustukseni. Minä rukouksen oikeutta olemaan välinpitämätön sisareni puheista. Viimeisien päivien levottomuus ja kauhu on sekoittanut hänen ymmärrystään. Hän ei voi vastata sanoistaan — minä vakuutan sen julkisesti, koko oikeuskunnan kuullen".

Veri nousi taas hänen vaaleisiin kasvoihinsa kun hän lausui tämän vakuutuksensa. Tälläkin tärkeällä hetkellä miehen jalo sydän nuhteli häntä tuosta petoksesta, vaikka vaikutteena siihen oli hänen sisarensa hengen pelastaminen.

"Antakaa hänen puhua! antakaa hänen puhua!" huusivat naiset, kun Rosa, koskematta, katsomatta veljeensä, ikäänkuin hän ei olisi kuullut mitä tämä puhui, toisen kerran koetti puhua tuomareille, huolimatta Trudainen keskeyttämisestä.

"Vaiti!" huusi sauvalla varustettu mies. "Vaiti te vaimot! kansalais-presidentti aikoo puhua".

"Vanki Trudainella on puheen oikeus", sanoi presidentti; "ja saa jatkaa tunnustustaan, Jos naisvanki aikoo puhua, niin hän saa puhua perästäpäin. Minä kehoitan molempia syytettyjä joutuisasti toimittamaan puhuttavansa minulle, muutoin pahentavat he asiaansa, eivätkä paranna. Minä käsken kuulijakuntaa olemaan vaiti; ja ell'ei minua totella, ai'on minä ajaa kuulijat pois. Nyt, vanki Trudaine, pyydän minä teitä jatkamaan. Ei sanaakaan enää sisarestanne; antakaa hänen puhua omasta puolestaan. Nyt teidän ja meidän välinen asia koskee miestä ja vaimoa Dubois. Oletteko tahi ettekö ole valmis ilmoittamaan oikeudelle keitä he ovat?"

"Minä uudestaan ilmoitan että olen valmis puhumaan", vastasi Trudaine, "Kansalainen Dubois on eräs palvelija. Vaimo Dubois on sen miehen, joka on minut ilmi antanut — päällysmies Danvillen äiti".

Satojen yht'aikaa puhuvien, huudahtavien ja murisevien äänten kohina seurasi tätä vastauksen lausuntoa. Ei sitä miestä koko oikeussalissa, joka olisi voinut pidättää hämmästyksensä osoitusta. Se vaikutti vankeihin, jotka seisoivat lavallaan, se vaikutti itse huutajaan, oikeuden tuomareihinkin, jotka hetki sitä ennen olivat rötköttäneet huolettomina, äänettöminä tuoleissaan. Helinän ollessa viimeinkin taukoamaisillaan, lakkasi se silmänräpäyksessä, kun kuultiin jonkun huutavan tungoksesta presidentin tuolin takana:

"Antakaa tietä! Päällysmies Danville on ruvennut voimaan pahoin!"

Kova kuiske ja toisiaan keskeyttävien äänten sohina seurasi; sitten liike virantoimitus-joukkiossa; sitten eleinen hiljaisuus; sitten ilmestyi äkkiä Danville yksinänsä pöydän eteen. Hänen katseensa, kun hän käänsi kalpeat kasvonsa kuulijoihin, vaihtoi ja pysäytti heitä, kun juuri olivat aloittamaisillaan uutta hälinää. Jokainen kuroittihe eteenpäin, halukkaana kuulemaan mitä hän sanoisi. Hänen huulensa liikkuvat; vaan niistä lähteviä sanoja eivät muut kuulleet kuin ne, jotka sattuivat istumaan aivan hänen läheisyydessään. Puhuttuansa lähti hän pöydän luota erään poliisimiehen nojassa, joka näytti taluttavan häntä oikeuskunnan yksityistä ovea kohti, ja siis vankien lavaa kohti. Hän seisattui kuitenkin puolitiessä, käänsi äkkiä kasvonsa vangeista pois ja viitaten salin toisella puolella olevaan yleiseen oveen päin, antoi hän taluttaa itseään ulko-ilmaan sitä tietä. Hänen mentyä sanoi presidentti, puhuen osittain Trudainelle ja osittain kuulijakunnalle:

"Kansalais-päällysmies Danville on ruvennut voimaan pahoin kuumuudesta täällä salissa. Hän on lähtenyt (minun tahdostani poliisimiehen huostassa) virkistymään ulko-ilmaan; vakuuttaen minulle tulevaisuuden takaisin ja valaisevansa tätä eriskummallista ja epäluulon-alaista seikkaa, jonka vanki nyt on

tuonut ilmi. Jos syytetyllä Trudainella on enempää ilmoitettavaa minulle, niin minä käsken häntä jättämään sen siksi kun kansalainen Danville palajaa. Tämä asia on ensin selville saatava, ennenkuin muita asioita voi ottaa esille. Ettei oikeuden aika kuitenkaan menisi hukkaan, annan minä naisvangille luvan käyttää tätä tilaisuutta, puhuakseen häntä itseään koskevista seikoista, joita hän ehkä tahtoo tuomareille ilmoittaa".

"Saattakaa tuo mies vaikenemaan!" "Viekää hänet ulos oikeussalista!" "Pankaa hänelle suu-kapula!" "Viekää guillotiiniin!" Tällaisia huutoja kuului kuulijoiden joukosta presidentin vai'ettua. Nämä tarkoittivat kaikki Trudainea, joka oli tehnyt viimeisen epätoivoisen ponnistuksen, saadakseen sisartaan olemaan vaiti, ja joita yrityksiä katsojat olivat huomanneet.

"Jos vanki puhuu vielä sanaakaan sisarelleen, niin viekää hänet pois", sanoi presidentti, kääntyen lavan ympärillä seisoviin vartioihin.

"Hyvä! me saamme viimeinkin kuulla häntä. Vaiti! vaiti!" huusivat naiset, laittautuen mukavasti istumaan penkeilleen, ja valmistautuen töitään taas jatkamaan.

"Rosa Danville, oikeus odottaa saadakseen kuulla teitä", sanoi presidentti, heittäen säärensä ristiin ja nojautuen taaksepäin muhkeasti isossa nojatuolissaan.

Viimeksi kuluneiden viiden minuutin hälinän ja häiriön kestäessä oli Rosa seisonut hetken aikaa samassa asennossa. Tuo omituinen vakava mielen-ilmaus oli yhden ainoan kerran muuttunut hänen kasvoissaan. Kun hänen miehensä astui pöydän viereen ja seiso siinä yksinänsä kaikkien katseltavana, vapisivat hänen huulensa hiukan, ja hieno punastuksen varjo kulki nopeasti yli hänen kasvojensa. Tuotakaan pientä muutosta ei enää näkynyt — hän oli vaaleampi, hiljaisempi, entisestään enemmän muuttunut kuin koskaan, katsellessaan presidenttiin ja lausuessaan seuraavaa:

"Minä tahdon seurata veljeni esimerkkiä ja tehdä tunnustukseni samoin kuin hän. Olisin mieluummin tahtonut että hän olisi puhunut minunkin puolestani; vaan hän on liian alttiiksi antavainen, puhuakseen muuta kuin minkä hän luulee pelastavan minua joutumasta hänen rangaistukseensa osalliseksi. Minä en tahdo tulla pelastetuksi, ellei hän tule myös. Minne hän menee täältä lähtiessään, sinne minäkin tahdon mennä; mitä hän kärsii, tahdon minäkin kärsiä; jos hän tuomitaan kuolemaan, toivon Jumalan antavan minulle voimaa nöyränä kuollakseni hänen kanssaan! Ja nyt tahdon lausua, mikä minun osani on siinä asiassa, josta minun veljeäni on syytetty: — Joku aika takaperin kertoi hän minulle muutamana päivänä nähneensä mieheni äidin Parisissa, puettuna köyhäksi vaimoksi, puhutelleensa häntä ja pakoittaneensa häntä itseänsä ilmoittamaan. Tähän saakka olimme kaikki pitäneet varmana asiana, että hän oli lähtenyt Ranskasta, koska hän noudatti vanhanaikaisia mielipiteitä, joita oli vaarallista ihmisten nyt noudattaa; luulimme hänen lähteneen Ranskasta ennenkuin tulimme Pariisiin. Hän kertoi veljelleni todellakin lähteneensä (vanha uskottu perheen palvelija apuna ja suojelijana) Marseilleen saakka; ja että hän, huomattessaan siellä kauemmaksi pääsönsä odottamattoman vaikeaksi, oli luullut Jumalan tällä tavoin varoittavan häntä jättämästä poikaansa, jota hän innokkaasti rakasti, ja josta hän ainoastaan suurella vastahakoisuudella oli eronnut. Hyljäten aikomuksensa odottaa maanpakolaisuudessa rauhallisempia aikoja, päätti hän lähteä Pariisiin ja piiloitella siellä, koska tiesi poikansa myöskin sinne lähteneen. Hän otti vanhan ja rehellisen palvelijansa nimen — palvelijansa, joka viimeiseen saakka kieltäytyi jättämästä häntä ilman suojelijatta; ja hän aikoi elää ankarimmassa salaisuudessa ja aivan erillään muista, tarkastellen, tuntemattomana, poikansa menestymistä, ja valmiina heti tiedon saatua ilmoittamaan itsensä hänelle, kun vaan valtiolisten asiain kanta sallisi hänen onnellisesti yhdistyä rakastettuun lapseensa. Veljeni katsoi tätä yritystä kovin vaaralliseksi sekä hänelle itselleen, hänen pojalleen, että myös tuolle kunnioitettavalle vanhalle miehelle, joka oli pannut päänsä alttiiksi emäntänsä etua katsoen. Minä ajattelin samoin; ja onnettomana hetkenä minä sanoin Louis'lle: 'Tahdotko sinä koettaa salassa auttaa anoppiani matkalle ja katsoa että hänen uskollinen palvelijansa todellakin saattaa hänet Ranskasta tällä kertaa?' Minä tein väärin kun pyysin veljeäni tekemään tämän, sillä minä tein sen itsekkäisestä syystä — syystä, joka on yhteydessä minun avioelämäni kanssa, joka ei ole onnellinen. Minun ei ollut onnistunut voittaa mieheni lempeä ja hän kohteli minua pahoin. Minun veljeni, joka aina on rakastanut minua paljoa hellemmästä, pelkään minä, kuin olen koskaan ansainnut; minun veljeni osoitti yhä suurempaa hellyyttä minua kohtaan, kun hän näki mieheni kohtelevan minua tylästi. Tästä syntyi viha heidän kesken. Minun ajatukseni, pyytäessäni veljeäni tekemään sen, jonka olen maininnut, oli, että jos me kaksi estäisimme anoppiani, ilman vaaratta miehelleni, saattamasta vaaraan itseään ja poikaansa, me tulisimme, kun aika joutuisi puhua siitä mitä olimme tehneet, näyttäytymään mieheni silmissä uudessa ja paremmassa valossa. Minä olisin näyttänyt miten hyvin minä ansaitsin hänen rakkauttaan, ja Louis olisi näyttänyt miten hyvin hän olisi ansainnut lankonsa kiitollisuutta; ja niin me olisimme tehneet kotimme onnelliseksi viimeinkin, ja kaikki kolme olisimme yhdessä eläneet suosiossa keskenämme. Tämä oli minun ajatukseni; ja kun minä kerroin sen veljelleni, ja kysyin häneltä tuottaisiko se suurta vaaraa, ajattelemattani hänen hellyyttään ja sääliväisyyttään minua kohtaan, sanoi hän: 'Ei!' Hän oli niin totuttanut minua ottamaan vastaan uhrauksia minun onnellisuuteni eduksi, että minä annoin hänen saattaa itseänsä vaaraan, auttamalla

minua vähäisessä perheellisessä tuumassani. Minä kadun tätä nyt katkerasti; minä pyydän häneltä anteeksi täydestä sydämestäni. Jos hänet julistetaan syyttömäksi, koetan minä käytökselläni näyttää itseäni paremmin ansaitseväksi hänen rakkauttaan. Jos hän tuomitaan syylliseksi, tahdon minä myös käydä mestauslavalle, ja kuolla veljeni kanssa, joka pani henkensä alttiiksi minun tähteni".

Hän lopetti yhtä levollisena kuin oli aloittanutkin; ja kääntyi vielä kerran veljeensä. Kääntäessään kasvonsa oikeuskunnasta ja katsellessaan häneen, tuli muutamia kyyneleitä hänen silmiinsä ja kasvoissa näkyi jotakin tuota vanhaa muodon suloutta ja mielen-ilmauksen herttaisuutta. Veli antoi hänen tarttua käteensä; vaan hän näytti aikovan välttää hänen huolestunutta katsettaan. Hänen päänsä painui alas rintaa vasten; hän hengitti raskaasti; hänen kasvonsa kävivät synkiksi ja vääntyivät rumannäköisiksi ikäänkuin hän olisi kärsinyt kovaa ruumiillista tuskaa. Hän kumartui vähän ja nojaten kyynäspäällään kaidepuuta vasten hänen edessään, peitti hän kasvojansa kädellään; ja niin tukehutti hän nousevaa tuskaansa, niin pakoitti hän takaisin polttavat kyyneleet sydämeensä. Kuulijakunta oli kuunnellut Rosaa äänettömänä ja pysyi yhtä hiljaisena hänen lopetettuakin. Tämä oli harvinainen suosion-osoitus hirmuhallituksen kansan puolelta.

Presidentti katsoi taakseen virkatovereihinsa, ja pudisti päätään epäilevästi.

"Tämä naisvangin selitys tekee asian hyvin sekavaksi ja vaikeaksi", sanoi hän. "Onko täällä ketään oikeussalissa", lisäsi hän, katsellen niihin henkilöihin, jotka olivat hänen tuolinsa takana, "joka tietää missä päällysmies Danvillen äiti ja palvelija nyt ovat?"

Lomaque astui esille kutsumuksesta ja asettui seisomaan pöydän viereen.

"Mikä nyt, kansalaispoliisi?" jatkoi presidentti, katsellen tuimasti häneen, "onko kuumuus voittanut teidätkin?"

"Puuska tavoitti hänet, kansalaispresidentti, juuri kuin naisvanki oli päättänyt selityksensä", selitti Magloire, tunkeutuen esille liekartelevasti.

Lomaquen katse alammaiseensa lähetti tämän takaisin suoraan viranomaisen joukon taakse; hän puhui sitten, matalammalla äänellä kuin tapansa oli:

"Minä olen saanut tietoja päällysmies Danvillen äidistä ja palvelijasta ja olen valmis vastaamaan kaikkiin kysymyksiin, joita minulle tehdään".

"Missä he nyt ovat?" kysyi presidentti.

"Tiedetään äidin ja hänen palvelijansa päässeen yli rajan ja luullaan heidän matkustaneen Kölniin. Mutta sen jälkeen kun pääsivät Saksanmaahan, on tasavaltaisilla virkakunnilla tietysti ollut ainoastaan epävarmoja tietoja heidän olopaikoistaan".

"Onko teillä mitään tietoja vanhan palvelijan käytöksestä hänen Parisissa olon aikana?"

"Minulla on tarpeeksi tietoja todistaakseni ett'ei hän ollut semmoinen mies, jota voisi pitää valtiollisen epäluulon esineenä. Hän näyttää yksinomaisesti orjamaisesti harrastaneen tuon naisen etuja, toimittaneen hänelle kaikkia palvelijan tavallisia tehtäviä yksityisessä elämässä; ja eksyttäneen naapureita teeskentelemällä yhdenvertaisuutta hänen kanssaan julkisuudessa".

"Onko teillä mitään syytä luulla että päällysmies Danville tiesi äitinsä ensimmäisestä aikeesta paeta Ranskasta?"

"Minä päätän sen siitä mitä naisvanki on puhunut, ja toisista syistä joita ei sovi kertoa oikeuden edessä. Ei ole epäilemistäkään, ett'ei todistuksia saataisi, jos minulle myönnetään aikaa käydä kirjeenvaihtoon Lyonin ja Marseillen virkakuntien kanssa".

Tällä hetkellä Danville palasi oikeussaliin, ja tultuansa pöydän luokse asettui seisomaan aivan pääpoliisin viereen. He katsoivat hetken vakaasti toistensa silmiin.

"Hän on tointunut Trudainen vastauksen vaikuttamasta puuskauksesta", ajatteli Lomaque, astuen takaisin entiselle paikalleen. "Hänen kätensä vapisee; hänen kasvonsa ovat vaaleat; vaan minä voin huomata jälleen saatua itsensähillitsemistä hänen silmissään; ja minä jo pelkään seurauksia".

"Kansalainen presidentti", alkoi Danville, "minä pyydän saada tietää onko minun poissa ollessani tapahtunut mitään, joka kunniatani loukkaisi ja isänmaanrakkauttani tekisi epäiltäväksi?"

Hän puhui nähtävästi täydellisimmällä kylmämielisyydellä, vaan hän ei katsonut kehenkään. Hänen silmänsä tuijottivat viheriäiseen villavaatteeseen pöydällä hänen edessään.

"Naisvanki on antanut selityksen, joka etupäässä koskee häntä itseään ja hänen veljeänsä", vastasi presidentti; "vaan sen ohessa tuo ilmi erästä aikaisempaa teidän äitinne aikomusta rikkoa voimassa olevia lakeja vastaan, muuttamalla pois Ranskasta. Tämä osa tunnustuksesta sisältää joitakuita epäluulon-alaisia seikkoja, jotka, paha kyllä, koskevat teitä —"

"Ne eivät tule kauemmin olemaan epäluuloja — omalla edesvastauksellani minä teen ne varmoiksi asioiksi!" huusi Danville, ojentaen kättään näytelmällisesti, ja katsoen ylös ensikerran. "Kansalainen presidentti, minä tunnustan sen hyvän isänmaanrakastajan pelkäämättömällä suoruuudella; minä tiesin äitini ensimmäisestä aikomuksesta paeta Ranskasta".

Vihellyksiä ja inhon huutoja seurasi tätä tunnustusta. Nämä häntä vapisutti ensin; vaan hän ennätti hillitä itseään ennenkuin äänettömyys saatiin palautetuksi.

"Kansalaiset, te olette kuulleet rikokseni tunnustuksen", jatkoi hän, kääntyen epätoivoisella vakuutuksella kuulijakuntaan; "kuulkaa nyt millä olen sovittanut tämän isänmaani alttarilla".

Hän odotti tämän lauseen lopussa kunnes tuomioistuimen kirjuri oli kirjoittanut sen oikeuden asiakirjaan.

"Kirjoita uskollisesti kirjaimia myöten!" huusi Danville, osoittaen juhlallisesti avattua sivua kirjassa. "Elämä ja kuolema riippuu minun sanoistani".

Kirjuri kastoi kynänsä musteessa ja nyykäytti päätään merkiksi että oli valmis. Danville puhui:

"Näinä Ranskan kunnian ja koetuksen päivinä", jatkoi hän, pakoittaen ääntään osoittamaan syvää liikutusta, "mitä ovat kaikki hyvät kansalaiset pyhimmästi velvoitetut tekemään? Uhrata kalliimmat yksityiset tunteensa ja harrastuksensa julkisten velvollisuuksiensa hyväksi! Kun minun äitini ensimmäisen kerran koetti rikkoa lakia maasta poismuuttamista vastaan, Ranskasta pakenemalla, hairahduin siinä heroisessa uhrauksessa, jota järkähtämätön isänmaanrakkaus minulta vaati. Asemani oli kauheampi kuin Brutuksen asema tuomitessaan omaa poikaansa. Minulla ei ollut samanlaista Romalaista urhoollisuutta. Minä hairahduin, kansalaiset, hairahduin niinkuin Coriolanus, kun hänen jalo äitinsä keskusteli hänen kanssaan Roman onnesta! Tästä hairahduksesta minä ansaitsin tulla eroitetuksi tasavaltalaisesta yhteiskunnasta; vaan minä pääsin ansaitusta rangaistuksesta — kohosinpa vielä siihen kunniaan että sain viran hallitukselta. Aikoja kului; ja taas koetti minun äitini paeta Ranskasta. Taas välttämätön sallimus saattoi kansalaiskuntoni koetukselle. Miten otin vastaan tätä toista koetusta? Entisen heikkouden sovituksella, joka sovitus oli yhtä kauhea kuin koetus itse! Kansalaiset, te kauhistutte; vaan te varmaan taputatte käsiänne mieltymyksen osoitukseksi samalla kuin vapisette. Kansalaiset, katsokaa! ja muistakaa katsellessanne tätä tutkintoa alottaessa luettuja todistuksia. Tuossa seisoo isänmaansa vihollinen, joka käytti salavehkeitä auttaakseen äitiäni pakoon; tässä seisoo isänmaanrakastaja poika, jonka ääni oli ensimmäinen, oli ainoa ääni antamaan ilmi hänet tästä rikoksesta". Puhuessaan osoitti hän Trudainea, löi sitten kätensä vasten rintaa, sitten asetti käsivartensa ristiin rinnoilleen ja katsoi tuimasti kuulijoihin.

"Te vakuutate", huusi presidentti, "tietäneenne Trudainen ilmi antaessanne, hänen auttavan äitiänne pakoon?"

"Minä vakuutan sen", vastasi Danville.

Kynä, jota presidentti piteli, tipahti hänen kädestään kun hän kuuli tämän vastauksen; hänen virkakumppalinsa säpsähtivät ja katsoivat toisiinsa äänettöminä.

"Hirviö! hirviö!" kuultiin huudettavan ensin vankien lavalla, vaan morina levisi heti kuulijakuntaan, ja huudot kasvoivat yhteiseksi hälinäksi; julmimmat nais-tasavaltalaiset kuuntelija-istuinilla yhtyivät viimein ylpeimpien vankilavalla olevien nais-ylimysten kanssa. Tässäkin kauheimman eripuraisuuden keskuudessa, tällä ankarimman vihollisuuden ajalla, tuo luonnon tunne osoitti vanhaa taivaallista taikavoimaansa; heräsi äitin tunne, joka yhdistää kaiken maailman.

Niitten harvojen henkilöiden joukossa tässä oikeussalissa, jotka heti arvasivat edeltäpäin minkä vaikutuksen Danvillen vastaus tekisi tämän oikeusjutun päätökseen, oli Lomaque yksi. Hänen keltaiset kasvonsa valkenivat hänen katsoessaan vankien lavaa kohden. "He ovat hukassa", mutisi hän itsekseen, astuen ulos siitä joukosta, jossa hän tähän asti oli seissyt.

"Hukassa! Se valhe, joka on pelastanut tuon konnan pään, on vienyt heiltä pienimmän toivon kipinäkin. Ei mikään voi estää tuomion langettamista. — Danville'n kauhea mielenlujuus on saattanut ne guillotiniin!" Lausuen nämät sanat läksi hän ulos kiireesti lähellä vankienlavaa olevan oven kautta, joka vei vankien odotushuoneeseen.

Rosan pää vaipui taas hänen veljensä hartioita vasten. Häntä pöyristytti, ja hän nojautui taaksepäin

heikkona vasten käsivartta, jota veljensä ojentti häntä tukeakseen. Muuan naisvangeista koetti auttaa Trudaineä tämän lohduttaessa häntä; mutta hänen miehensä petollisuuden täydellisentäminen näytti kervaisneen häntä sydämeen asti. Hän jupisi vaan kerran veljensä korvaan, — "Louis! Nöyrästi minä käyn kuolemaan — ei muu kuin kuolema ole jäänyt minulle osaksi alennuttuani niin halvaksi että olen rakastanut tuota miestä." Hän lausui nämät sanat ja ummisti silmänsä raukeesti, eikä puhunut enempää.

"Toinen kysymys, ja te saatte mennä", lausui presidentti, kääntyen Danvilleen: "Tiesittekö vaimonne osallisuudesta veljensä salahankkeisiin?"

Danville mietti epäilevästi hetken, muisti että siellä oli vieraita miehiä oikeussalissa, jotka voisivat todistaa hänen puheistaan ja käytöksestään vaimonsa vangitsemisen iltana, ja päätti tällä kertaa puhua totta.

"Minä en tiennyt siitä", vastasi hän, "vieraita miehiä voidaan kutsua tänne, jotka todistavat minun olleeni poissa Parisista, kun vaimoni osallisuus saatiin ilmi".

Vaikka hän saattoikin sydämettömästi hillitä luontoansa, oli yleisön mielenosoitus hänen edellisen vastauksensa jälkeen hämmentänyt häntä. Hän puhui nyt matalalla äänellä, seisten selin katsojiin, ja kiinnittäen silmänsä taas viheriäiseen pöydän peitteeseen.

"Vangit! Onko teillä mitään muistutusta tehtävänä, jotakin todistuksia tuoda esiin, jotka voisivat heikontaa sitä selitystä, jolla kansalainen Danville on puhdistanut itseänsä epäluulosta?" kysyi presidentti.

"Hän on puhdistanut itseään mitä inhoittavimmalla valheella", vastasi Trudaine. "Jos voitaisiin saada käsiimme hänen äitinsä ja hän tuotaisiin tänne, niin hänen todistuksensa näyttäisi sen".

"Voitteko esiintuoda muuta todistusta vakuutuksenne tueksi?" kysyi presidentti.

"En voi".

"Kansalais-päällismies Danville, teillä on vapaus lähteä pois. Teidän selityksenne tulee jätettäväksi sille virkakunnalle, jolle olette virallisesti vastuunalainen. Josko ansaitsette kansalais-kruunun enemmän kuin Roomalaisesta urhoudestanne, tahi —" Mentänsä näin pitkälle, pysähtyi presidentti äkkiä, ikään kuin hän ei olisi tahtonut liian pian antautua arvostelemaan, ja sanoi uudestaan. — "Te saatte mennä."

Danville läksi heti ulos oikeussalista, taas julkisen oven kautta. Häntä seurasi murina naisten penkeiltä, joka kuitenkin pian lakkasi, kun nähtiin presidentin sulkevan kirjansa ja kääntyvän virkakumppaleihinsa. "Tuomio!" oli yleisenä kuiskauksena nyt. "Hsh, hsh — tuomio!"

Muutamia minuuttia kestävän keskustelun perästä takanansa olevien henkilöiden kanssa, nousi presidentti seisolle, ja lausui seuraavat painavat sanat: — "Louis Trudaine ja Rosa Danville; vallankumous-oikeus, kuultuansa syytöksen teitä vastaan, ja arvosteltuaan teidän vastauksianne siihen, päättää teidän olevan molempien syylliset, ja tuomitsee teidät kuoleman rangaistukseen."

Julistettuansa tuomion näillä sanoilla istuutui hän taas, ja pani merkin kahden ensin tuomitun henkilön nimien perään vankiluettelossa. Heti sen jälkeen otettiin seuraava asia esille, ja uusi tutkinto kiihoitti taas kuulijakunnan uteliaisuutta.

VIIDES LUKU.

Vallankumous-oikeuden odotushuone oli kolkko alaston suojia, likaisella kivilattialla ja penkit pitkin seiniä. Akkunat olivat korkeat ja kaltereilla varustetut, ja kadulle vievän ulko-oven vieressä seisoi kaksi vahtimiestä. Tullessaan oikeussalista tähän kolkkoon pakopaikkaan, huomasi Lomaque sen olevan työpöyhjän. Yksinäisyys oli juuri sillä hetkellä hänelle tervetullut. Hän jäi odotushuoneeseen, hän käveli verkkään huoneen toisesta päästä toiseen likaisella kivityksellä, puhuen hartaasti ja lakkaamatta itseksensä.

Jonkun hetken kuluttua, aukeni oikeussaliin vievä ovi ja kyttyräselkäinen vanginvartija ilmoitui saattaen sisään Trudaineä ja Rosaa.

"Teidän on odottaminen täällä", sanoi pieni mies, "kunnes jäljellä olevat ovat tutkitut ja tuomitut; ja sitten te kaikki tulette menemään takaisin vankihuoneeseen yhdessä ryhmässä. Haa, kansalainen!" jatkoi hän, huomattessaan Lomaquen salin toisessa päässä, ja astui hänen luokseen. "Täällä vielä, vai niin! Jos ai'otte viipyä täällä vielä kauemman aikaa, niin minulla olisi vähäinen pyyntö tehtävä".

"Ei ole minulla kiirettä", sanoi Lomaque, katsahtaen molempiin vangittuihin.

"Hyvä asia!" huusi kyttyräselkä, pyyhkien suutaan kämmenellään; "minä olen janosta kuivamaisillani, ja kuolen varmaan ellen pääse kaulaani kastamaan tuonne viinikauppaan kadun toisella puolella. Tahdotteko tarkkaan pitää silmällä tuota miestä ja vaimoa sillä aikaa kun olen poissa, tahdotteko? Se on mitä helpoin asia — tuolla on vartijat ulkona, ikkunoissa on rautaristikko, oikeussali on niin lähellä että huuto kuuluu! Tahdotteko tehdä minulle tämän hyvän työn?"

"Olen oikein iloinen tästä tilaisuudesta".

"Niin tekee hyvä ystävä — ja, muistakaa, jos minua kysyttäisiin, tulee teidän sanoa, että minun täytyi lähteä muutamaksi hetkeksi oikeudesta, vaan jättäneeni toimeni teille".

Tämän sanottua riensi kyttyräselkäinen vanginvartija viinikauppaan.

Hän oli tuskin kadonnut ennenkuin Trudaine tuli poikki huoneen ja tarttui Lomaquen käsivarteen.

"Pelastakaa hänet", hän kuiskasi; "nyt on tilaisuutta — pelastakaa hänet!" Hänen kasvonsa olivat punastuneet — hänen silmäyksensä näyttivät houruisilta — hänen henkensä, jonka Lomaque tunsikin hänen puhuessaan poskillaan, oli polttavan kuuma. "Pelastakaa hänet!" sanoi hän uudestaan, pudistaen Lomaquea käsivarresta, ja vetäen häntä ovea kohti. "Muistakaa missä kiitollisuuden velassa olette isälleni — muistakaa keskustelumme tuolla penkillä joen äyräällä — muistakaa mitä itse sanoitte minulle vangitsemissä — älkää miettimisellä menettäkö aikaa — pelastakaa hänet ja jättäkää minut sanaa sanomatta! Jos kuolen yksinäni, niin minä voin kuolla niinkuin miehen tulee — jos hän astuu mestauslavalle minun rinnallani, niin minun sydämeni ei kestä — minä tulen kuolemaan pelkurin kuolemaa! Minä olen elänyt hänen elämänsä edestä — antakaa minun kuolla sen edestä, ja minä kuolen onnellisena!"

Hän koetti puhua enempää, vaan hänen kiihoituksensa rajuus esti sen. Hän saattoi ainoastaan pudistaa Lomaquen käsivartta alinomaa, ja osoittaa penkkiä, jolla Rosa istui — pää vaipuneena rintaa vasten, kädet ristissä hervakasti polvien päällä.

"Tuolla on kaksi aseellista vartijaa oven ulkopuolella — ikkunoissa on rautaristikot — teillä ei asetta — ja jos teillä olisikin, niin on vahtihuone aivan lähellä toisella puolen teitä ja oikeussali toisella. Pakeneminen tästä huoneesta on mahdoton", vastasi Lomaque.

"Mahdoton!" kertoi toinen raivossa. "Te petturi! te pelkuri! Voitteko nähdä hänen istuvan tuossa auttamattomana — hänen elämänsä rientää jo pois joka hetkeltä mikä kuluu — ja kylmästi sanoa minulle että pako on mahdoton?"

Murheensa ja toivottomuutensa raivossa hän nosti puhuessaan irroitettun kätensä uhkaavaisesti. Lomaque tarttui hänen käsiranteesensa ja kuljetti hänet erään akkunan luo, jonka yliset lasit olivat auki.

"Te ette ole nyt täydellä mielellä", sanoi pääpoliisi vakavasti; "tuska ja pelko sisarenne kohtalosta on hämmentänyt selvän järkenne. Koettakaa asettua ja kuunnella minua. Minulla on jotakin tärkeitä sanottavaa —" Trudaine katsoi häneen epäilevästi. "Tärkeitä", jatkoi Lomaque, "sillä se koskee sisarenne kohtaloa tällä kauhealla ratkaisuhetkellä".

Tämä muistutus vaikutti silmänräpäyksessä. Trudaine ojennettu käsivarsi taipui alas ja hänen kasvoissaan tapahtui äkillinen muutos.

"Vartokaa hetkinen", sanoi hän heikolla äänellä; ja kääntyen pois, nojautui hän vasten seinää ja painoi kuumaa otsaansa kylmää, kosteata kiveä vasten. Hän ei nostanut päätään ennenkuin oli saanut itsensä hillityksi, ja saattoi sanoa tyyneesti: "Puhukaa — minä olen valmis kuulemaan, ja siksi täydellä mielellä, että voin pyytää teiltä anteeksi sen minkä minä äsken sanoin".

"Kun minä läksin oikeussalista ja tulin tähän huoneeseen", alkoi Lomaque hiljaa kuiskaten; "en voinut ajatella mitään keinoa, jolla voisi auttaa teitä ja teidän sisartanne. En voinut muuta kuin surra sitä ett'ei tuo tunnustus auttanut, jota minä olin pitänyt teidän parhaimpana puollustuskeinona ja jota olin tullut teille neuvomaan St. Lazare-linnaan. Sittemmin on päähäni pälkähtänyt tuuma, josta voi olla apua — niin hurja, niin epätietoinen tuuma — jonka menestyminen niin tykkönään riippuu satunnaisista seikoista, ett'en tahdo uskoa sitä teille muuten kuin yhdellä ehdolla".

"Sanokaa ehtonne! minä suostun jo edeltäpäin".

"Luvatkaa kunniansanallanne, ett'ette puhu sanaakaan sisarelle siitä, mitä minä nyt sanon teille, ennenkuin annan teille luvan puhua. Luvatkaa minulle että te, kun näette lähenevän kuolemanhetken kauhistuttavan häntä tänä yönä, hillitsette itsenne niin paljon, ett'ette puhu toivon sanaa hänelle. Minä kysyn tämän, syystä että tässä on kymmenen — kaksi kymmentä — viisi kymmentä mahdollisuutta sitä yhtä vastaan, että toivoa on".

"Enhän minä voi muuta kuin luvata", vastasi Trudaine.

Lomaque otti esille taskukirjansa ja lyijykynänsä ennenkuin hän taas rupesi puhumaan.

"Minä menen erityisseikkoihin niin pian kuin ensin olen tehnyt teille kummallisen kysymyksen", sanoi hän. "Te olette ollut suuri kemiallisten kokeiden harjoittaja aikananne — oletteko tarpeeksi tyynimielinen tämmöisellä kamalalla hetkellä vastaamaan kysymykseen, joka tavallansa on yhteydessä kemian kanssa? Te näytätte kummastuneelta. Sallikaa minun lausua kysymykseni heti. Tunnetaanko jotakin nestettä, tahi pulveria, tahi useampain aineiden yhdistystä, joka hävittää kirjoituksen paperista eikä jätä mitään merkkiä jälkeensä?"

"Varmaan! Vaan siinäkö koko kysymys? Eikö ole suurempaa vaikeutta —?"

"Ei. Kirjoittakaa aineksien-määräys, olkoot ne sitten mitä tahansa, tälle lehdelle", sanoi toinen, antaen hänelle taskukirjan. "Kirjoittakaa se siihen, ja määrätäkää myös tarkoin aineen käyttäminen". Trudaine totteli. "Tämä on ensimmäinen askel", jatkoi Lomaque, pistäen kirjan taskuunsa, "hankkeeni perille päästäksemme — epävarman hankkeeni, muistakaa se! Kuunnelkaa nyt; minä olen saattamaisillani oman pääni vaaran-alaiseksi, tehdäkseni teidän ja sisarenne pään pelastamisen mahdolliseksi, käyttämällä vähäisiä vehkeitä kuolemaantuomittujen luettelon kanssa. Älkää keskeyttäkö minua! Jos minä voin pelastaa yhden, niin minä voin pelastaa toisenkin. Ei sanaakaan kiitollisuudesta! Odottakaa kunnes tunnette kiitollisuutenne määrän. Minä sanon teille suoraan, alussa, että siinä toimessa, johon olen ryhtymäisilläni, on sekä epätoivon että sääliväisyyden vaikutussyitä pohjalla. Vaiti! Minä vaadin sen. Aikaa on meillä vähän; minun asiani on puhua, ja teidän on kuunnella. Oikeuden presidentti on pannut kuolemanmerkin teidän nimienne jälkeen tämän päivän vankiluettelossa. Kun tutkimiset ovat päättyneet ja lista on merkitty loppuun asti, tuodaan se tähän huoneeseen ennenkuin teidät viedään St. Lazare'en. Se sitten lähetetään Robespierrelle, joka pitää sen, teetettyänsä kopian siitä samassa kun se on tullut hänelle jätetyksi, kiertämistä varten hänen virkaveljiensä — St. Just'in ja muiden, luona. Minun tehtävänäni on toimittaa jäljennös tästä kopiasta ensi kädessä. Jalo Robespierre itse tahi joku, johon hän voi ehdottomasti luottaa, vertaa tätä jäljennöstä alkuperäiseen luetteloon, ja mahdollisesti kopioaan myös, ja se lähetetään sitten St. Lazare'en, tulematta enää minun käsiini. Heti kun se on vastaanotettu, luetaan se julkisesti vankihuoneen kalterilla, ja jää sittemmin vanginvartijalle, joka sitä käyttää kulkiessaan illalla liidulla merkitsemässä niiden vankien koppien ovia, jotka ovat määrättyt huomenna mestattaviksi. Tämän tehtävän toivon minä tuon kyttyräselän saavan tänään, jonka te näitte minua puhuttelevan. Hän on tunnettu juoppo ja minä ai'on vietellä häntä semmoisella viinillä, jota hän harvoin maistaa. Jos minä — sen jälkeen kun luettelo on julkisesti luettu ja ennenkuin koppien ovet ovat merkityt — voin saada hänet istumaan putelin ääreen, niin minä lupaan saattaa hänet juovuksiin, ottaa luettelon hänen taskustaan, ja poistaa teidän nimenne siitä sillä aineella, jonka määräyksen juuri ikään olette kirjoittanut minulle. Minä kirjoitan kaikki nimet, toisen toisensa alle, niin tarpeeksi epäsäännöllisesti jäljennökseeni ett'ei poisottamisen kautta syntynyt tyhjää väliä niin helposti voida huomata. Jos minä tässä onnistun, niin teidän ovenne ei tulekaan merkityksi; eikä teidän nimiänne huomenaamalla huudetakaan, kun guillotinin rattaat tulevat. Nykyään kun vankeja tulvaa joka päivä vankihuoneeseen tutkisteltaviksi ja tulvaa vankihuoneesta joka päivä mestattavaksi, on teillä siinä yleisessä sekasotkossa mitä suurin mahdollisuus päästä kaikista nenäkkäistä kysymyksistä, jos sopivasti asetatte korttianne, vähintään kaksi viikkoa tahi kymmenen päivää. Silloin —"

"Hyvin! hyvin!" huusi Trudaine innokkaasti.

Lomaque katsoi oikeussalin oveen päin ja alenti äänensä hiljaiseksi kuiskutukseksi ennenkuin hän jatkoi: "Silloin Robespierren oma pää voi pudota guillotinin pussiin! Kansa on alkanut kyllästyä Hirmuhallitukseen. Kohtuuden puolueen Ranskalaiset, jotka ovat maanneet piilossa kuukausia kellareissa ja ylisillä, ovat alkaneet salaa tulla esille ja neuvotella, kaksi ja kolme yhdessä, yön pimeydessä. Robespierre ei ole moneen viikkoon uskaltanut näyttäytyä neuvottelemassa Valiokunnassa. Hän ainoastaan puhuu omien ystäviensä seurassa Jakobineille. Huhu kertoo kauheasta Carnot'n ilmaisatosta ja kurjasta päätöksestä, jonka Tallien on tehnyt. Ihmiset, jotka ovat saaneet katsoa näyttämön taakse, huomaavat Hirmuhallituksen viimeisten päivain lähestyvän. Jos Robespierre tulee lyödyksi lähestyvässä taistelussa, olette pelastetut — sillä uuden hallituksen tulee olla Anteeksiannon hallituksen. Jos hän voittaa, olen minä ainoastaan lykännyt teidän ja teidän sisarenne kuolemanpäivän edemmäksi, ja saattanut oman pääni piilun alle. Tämmöiset ovat mahdollisuudet — se on kaikki minkä minä voin tehdä".

Hän vaikeni, ja taas koetti Trudaine puhua semmoista, joka näyttäisi, ett'ei hän ollut sen kuolemanuhrin ansaitsematon, jonka Lomaque oli aikeessa tehdä. Vaan vielä kerran pääpoliisi lujasti ja suuttuneesti esti häntä. "Minä sanon teille, kolmannen kerran", puhui hän, "en tahdo kuulla kiitollisuuden osoituksia teiltä, ennenkuin tiedän ansaitsenko minä niitä. Totta on, että minä olen kiitollisuuden velassa isänne sopivalla ajalla osoittamasta hyvydestä minua kohtaan — totta, etten ole unhottanut mitä tapahtui viisi vuotta takaperin teidän kotonanne, joen varrella. Minä muistan kaikki, yksin niitäkin, joita te katsoisitte kovin vähäpätöisiksi — tuon kupin kahvia, esimerkiksi, jonka sisarenne piti varina minua varten. Minä silloin sanoin teille, teidän tulevan joskus maailmassa parempaa ajattelemaan minusta. Minä tiedän että niin on nyt. Vaan tämä ei ole vielä kaikki. Te mielellänne ylistäisitte minua suorastaan että minä panen henkeni vaaran alttiiksi teidän edestänne. Minä en tahdo teitä kuulla, koska minun alttiiksi antamiseni on halvinta laatua. Minä olen kyllästynyt elämäni. En voi katsoa taakseni iloisella mielellä. Olen liian vanha katsomaan eteenpäin siihen mikä voisi olla toivonalaista. Siellä oli jotakin sinä iltana teidän kodissanne, ennen naimista — jotakin teidän puheessanne, sisarenne te'oissa — joka teki minut toisenlaiseksi. Minulla on ollut synkkämielisyyden ja itsenisyttämisen päiviä, aika ajoin, siitä lähtien. Minä olen suuttunut orjuuteeni, ja nöyryyteeni, ja kaksimielisyyteeni, ja liehittelemiseeni ensin yhden herran, sitten toisen alla. Minä olen toivonut saavani katsoa takaisin elämäni, ja lohdutella itseäni huomattessani jonkun hyvän teon, niinkuin säästävä mies lohduttaa itseään katselemalla pientä säästöään laatikossaan. Minä en voi sitä tehdä; ja minä haluaisin kuitenkin. Tuo kaipaus tulee minuun kuin taudinpuuskaus, määrättömien loma-aikojen perästä äkisti, käsittämättömimmistä vaikutussyistä. Katsahdus ylös sinistä taivasta kohden — tähtikirkkaana kaarrellen tämän suuren kaupungin rakennuksien ylitse, illoin katsellessani ulos vinnihuoneeni akkunasta — lapsen äänen sattuessa äkkiä korvaani, en tiedä mistä — naapurini hempun viserrys pienessä häkissä — milloin mikin vähäpätöinen asia herättää tuon kaipauksen minussa silmänräpäyksessä. Vaikka kurja olen, niin nuo muutamat yksinkertaiset sanat, jotka sisarenne lausui tuomarille, tunkivat minun läpitseni kuin veitsen iskut. Kummallista semmoisessa mieheessä kuin minä, eikös ole? Minä itsekin sitä kummastelen. Minun elämäni? Oh! minä olen sen vuokrannut muille, joutuakseni roistojen potkittavaksi yhdestä likarapakosta toiseen, niinkuin palli jalkapallisilla ollessa. Mieleeni on johtunut antaa itse sille viimeinen potku, ja heittää se tarpeeksi etäälle, ennenkuin se lepää sontatunkiolla ainaiseksi. Teidän sisarenne piti hyvän kupin kahvia varina minua varten, ja minä annan hänelle huonon elämän kohteliaisuuden palkinnoksi. Te tahdotte kiittää minua siitä? Mitä hulluutta! Kiittäkää minua kun olen jotakin hyödyllistä tehnyt. Älkää kiittäkö tästä!" Hän näpähytti sormillaan halveksivaisesti puhuessaan, ja astui pois ulko-oven luokse, ottamaan vanginvartijaa vastaan, joka tällä hetkellä palasi.

"No", kysyi kyttyräselkä, "onko kukaan minua kysynyt?"

"Ei", vastasi Lomaque; "ei ole kukaan käynyt huoneessa. Mitä lajia viiniä te saitte?"

"Niin — niin! Hyvää kun on pulassa, ystäväni — hyvää kun on pulassa".

"Oh! te menisitte minun viinikauppaani, ja maistaisitte eräästä tynnyristä, jossa on viiniä eräästä viininsaannosta, joka on jotakin!"

"Mikä viinikauppa? Mikä viininsaanto?"

"Minä en jouda nyt kertomaan, vaan luultavasti me tapaamme toisemme vielä tänään. Minä toivon olevani vankihuoneella iltapäivällä. Kysynkö minä teitä? Hyvä! En unhota!" Näillä jäähyväissanoilla hän läksi ulos; eikä edes katsonut taakseen vankeihin, ennenkuin jo sulkivat oven hänen perästään.

Trudaine palasi sisarensa luokse, peloissaan että hänen kasvonsa ilmoittaisivat mitä oli tapahtunut tuossa omituisessa keskustelussa Lomaquen ja hänen välillä. Vaan mikä muutos siinä lieene ollutkin, ei Rosa näyttänyt sitä huomaavan. Hän oli yhä vielä kummallisen huomaamaton kaikkien ulkonaisten seikkain suhteen. Tuo kärsiväisyys, joka on vaimojen urhoollisuus kaikissa onnettomuuksissa, näytti nyt olevan ainoa virkistävä hengen-ilmaus, joka voimassa piti elämänliekkiä hänessä. Kun veljensä istuutui hänen viereensä, tarttui hän vaan hänen käteensä ja sanoi: "Olkaamme näin yhdessä, Louis, kunnes hetki tulee. Minä en sitä pelkää. Minulla ei ole paitse sinua mitään muuta, joka saattaisi minua rakastamaan elämää, ja sinä tulet myös kuolemaan. Muistatko sitä aikaa kun minulla oli tapana murehtia sitä, ett'ei minulla ollut lasta joksikin lohdutukseksi minulle? Minä ajattelin tässä, joku hetki sitten, miten kauheata olisi ollut nyt, jos minun toivoni olisi toteutunut. Se on minulle siunaukseksi, tässä suuressa kurjuudessa, että olen lapseton! Puhukaamme menneistä ajoista, Louis, niin kauan kuin voimme — ei miehestäni, eikä naimisestani — ainoastaan niistä menneistä ajoista, jolloin en vielä ollut taakkana ja murheena sinulle".

Päivä kului. Yksittäin, kaksittain ja kolmittain tulivat tuomitut vangit oikeussalista, ja keräytyivät odotushuoneeseen. Kello kaksi oli kuolemaantuomittujen luettelo valmis luettavaksi. Se luettiin ja eräs oikeuden jäsen vahvisti sen todeksi; sitten vei vanginvartija vankinsa takaisin St. Lazare'en.

Ilta tuli. Vankien iltanen oli annettu; kuolemalistan jäljennös oli luettu julkisesti kalterien edessä; koppien ovet olivat kaikki lukitut. Vangitsemispäivästään saakka olivat Rosa ja hänen veljensä, osaksi erään lahjan, osaksi Lomaquen välityksen vaikutuksesta, olleet suljettuna samaan koppiin; ja yhdessä he nyt odottivat huomispäivän kauheata kohtausta. Rosasta tämä kohtaaminen oli kuolema — kuolema, jota hän ainakin kärsiväisyydellä ajatteli. Trudainen mielessä lähintä tulevaisuutta pimitti yhä enemmän tuo epätietoisuus, joka on kuolemaa pahempi; tuo ahdistava, kauhea, säälimätön viipymys, joka pitää mieltä piinauspenkillä, ja joka sydäntä kalvaa. Tämän kauhean yön pitkän, lohduuttoman kuolemankamppauksen kestäessä, tuli hänelle vaan yksi helpoitus. Joka hermon jännitys, jokaiseen ajatukseen kiinnittyvän kauhean ahdistuksen ruhjoava paino helpoittuivat vähän, kun Rosan ruumiilliset voimat alkoivat vaipua hänen henkisen väsymyksensä alle — kun hänen surullinen kuoleva puheensa menneistä onnellisista ajoista hiljaa vaikenä, ja hän asetti päänsä hänen hartioilleen, ja antoi unen enkelin viedä itseään vähäksi aikaa, vaikka kuoleman enkeli jo siivillään häntä varjosti.

Aamu tuli ja lämmin kesäinen päivännousu. Mikä oli eloon jätetty hirmun hallitsemassa kaupungissa, heräsi täksi päivää pelkäävästi; ja yhä pysyi pitkän yön epätietoisuus huokenematta. Hetki lähestyi, jona vaunut tulivat noutamaan edellisenä päivänä tuomitut uhrin. Trudainen korva saattoi eroittaa heikointakin ääntä kaikuvassa vankihuoneessa koppinsa ulkopuolella. Hän kohta meni kuuntelemaan lähelle ovea, ja kuuli keskenään väitteleviä ääniä sen takaa. Äkkiä teljet vedettiin ovelta, avain vääntyi rei'ässään, ja hän huomasi edessään kyttyräselän ja erään alemman vanginvartijan.

"Katsokaa!" mutisi tämä jälkimäinen nurpeissaan, "siinä ne ovat, terveinä kopissaan, juuri niinkuin minä sanoin; vaan minä vakuutan teille vielä kerran etteivät olleet luettelossa. Mitä ajattelettekaan toruessanne minua ett'en ole liidulla merkinnyt heidän ovea viime yönä samalla kertaa kuin muitten? Pyytääksää taas minua toimittamaan tehtäviä, kun olette liian juovuksissa itse sitä tekemään!"

"Pitäkää suunne, ja antakaa minun uudestaan katsella luetteloa!" vastasi kyttyräselkä, kääntyen ovesta ja temmaisten paperikaistaleen toisen kädettä. "Piru vieköön, jos minä tätä ymmärrän!" huusi hän, pudistaen päätään, huolellisesti tarkastettuansa luetteloa. "Minä voisin vannoa lukeneeni heidän nimensä porttikalterilla, eilen illalla, omilla huulillani; ja nyt, vaikka katsoisin miten kauan, en voi löytää heitä tästä. Anna nuuskaa näpillinen, ystävänä. Olenko minä valveilla, vai näenkö unta? — juovuksissa, vai selvänä tänä aamuna?"

"Selvänä, toivon minä", sanoi tyven ääni hänen takanaan. "Pistäysin juuri katsomaan miten jaksaisitte eilisen perästä".

"Miten minä jaksan, kansalainen Lomaque? Kiveksi muuttunut kummastuksesta. Te itse vartioitte tätä miestä ja tätä vaimoa edestäni, odotushuoneessa, eilen aamulla; ja mitä itseeni tulee, niin voisin vannoa lukeneeni heidän nimensä porttikalterilla eilen iltopäivällä. Nyt, tänä aamuna, tässä ei ole semmoista kuin nämä sanotut nimet koko luettelossa! Mitä ajattelette tästä?"

"Ja mitä te ajattelette", keskeytti loukattu alavartija, "hänen hävyttömyydestään haukkua minua huolimattomasta ovien liiduttamisesta, kun mies oli liian juovuksissa itse sitä toimittamaan? — liian juovuksissa voidakseen eroittaa oikeata kättään vasemmasta! Ellen olisi parasluontoinen mies koko maailmassa, niin minä kaipaisin ylivanginvartijalle".

"Aivan oikein teiltä antaa hänelle anteeksi, ja aivan väärin häneltä teitä torua", lausui Lomaque vakuuttavalla tavalla. "Ottakaa minulta neuvo", jatkoi hän, tuttavasti puhellen kyttyräselälle, "älkääkä liioin luottako tuohon teidän pettävään muistiinne, hiukan juotuanne edellisenä päivänä. Te ette ole voineet todellisesti lukea heidän nimiään kalteriportilla, senhän ymmärrätte, sillä siinä tapauksessa ne tietysti olisivat listassa. Mitä oikeussalin odotushuoneeseen tulee, niin minä sanon sanan teidän korvaanne: pääpoliisit tietävät kummallisia salaisuuksia. Oikeuden presidentti tuomitsee ja armahtaa julkisesti; vaan onpa joku toinen, tuhannen presidentin vallalla, joka silloin tällöin tuomitsee ja armahtaa yksityisesti. Te voitte arvata kuka. Minä en sano muuta kuin neuvon vaan teitä pitämään päätänne paikoillaan, siten ett'ette pidä huolta muusta kuin tuosta luettelosta teidän kädessänne. Pysykää sen puustaveissa kiinni, niin ei kukaan voi teitä syyttää. Pitäkää vaan melua salaisuuksista, jotka eivät koske teitä, niin —"

Lomaque pysähtyi, ja pitäen kättään miekan tapaisesti, sujahutti sillä osoittavaisesti kyttyräselän pään ylitse. Tämä liikunto kuin myös ne vihjaukset, joita hän kuuli sitä ennen, hämmentivät kokonaan pientä miestä. Hän tuijotti hämmästyneenä Lomaqueen; pyysi parilla sanalla raakamaisesti anteeksi alavartijalta, ja kummallisella tavalla pyörittäen rumaa päätään, astui hän pois, pitäen kuolema-luetteloa rutistettuna kädessään.

"Tahtoisin heittää silmäyksen heihin, ja katsoa ovatko ne todellakin sama mies ja vaimo, joita minä vartijoin eilen aamulla odotushuoneessa", sanoi Lomaque, tarttuen kädellään kopin oveen, juuri samassa kun virkatoimessaan oleva vartija rupesi sitä kiinni panemaan.

"Katsokaa sisään, niinkuin tahdotte", sanoi mies. "Kyllä varmaan huomaatte tuon juoppolallin olevan yhtä väärässä näiden suhteen kuin hän on kaikissa asioissa".

Lomaque käytti heti tätä myönnettyä oikeutta. Hän näki Trudainen istuvan sisarensa kanssa kopin nurkassa kauimpana ovesta, arvattavasti siinä tarkoituksessa ett'ei Rosa kuulisi ovelta tapahtuvaa keskustelua. Hänen silmissään näkyi kuitenkin levoton katse, hänen poskillaan enenevä punastus, joka osoitti hänen ainakin epävarmasti tietävän että jotakin outoa tapahtui käytävässä. Lomaque viittasi Trudainelle että hän tulisi ovelle, ja kuiskasi hänelle: "Määräämämme aine vaikutti hyvin. Te olette pelastetut täksi päivää. Kertokaa tämä uutinen sisarelle niin lempeästi kuin voitte. Danville —" Hän vaikenä ja kuunteli kunnes hän voi vanginvartijan askeleitten kopinasta varmaan tietää tämän astuskelevan käytävän toisessa päässä. "Danville", jatkoi hän, "sekaannuttuaan kansajoukkoon kalteriportin ulkopuolella eilen, ja kuultuansa teidän nimiä luettavan, vangittiin illalla Robespierren salaisesta käskystä ja lähetettiin Temple-linnaan. Mikä syytös häntä vastaan tehdään, tahi milloin hän viedään tutkittavaksi, on mahdoton sanoa. Tiedän ainoastaan hänen olevan vangitun. Hush! Älkää puhuko nyt; ystäväni täällä ulkona tulee takaisin. Pysykää levollisena — toivokaa kaikkea sattumukselta ja valtiollisten asiain muutoksesta; ja lohduttakaa itseänne sillä ajatuksella, että olette molemmat pelastetut huomiseksi".

"Ja huomenna?" kuiskasi Trudaine.

"Älkää ajatelko huomispäivää", vastasi Lomaque, kääntyen äkkiä oveenpäin. "Antakaa huomispäivän pitää huolta itsestään".

KUODES LUKU.

Eräänä kevät-aamuna, vuonna seitsemäntoista sataa yhdeksänkymmentä kahdeksan, jätti Chalon-sur-Marnen ja Parisin välillä kulkevat yleiset postivaunut yhden matkustajistaan ensimmäiseen pysäyspaikkaan Meaux'sta. Matkustaja, joka oli vanha mies, läksi, hetken katseltuaan mieltiväisesti ympärilleen, pieneen ravintolaan, joka oli postihuoneen vastapäätä, ja jonka nimenä oli "Kirjo-hepo", ja emäntänä leski Duval vaimo, jota syystä keuhuttiin puheliaimmaksi akaksi ja parhaimmaksi hanhenpaistin valmistajaksi koko paikkakunnassa.

Vaikka matkustaja ei herättänyt suurta huomiota tiellä vetelehtivien kylän laiskurien silmissä, ja vaikka leski Duval tervehti häntä aivan välinpitämättömästi, ei hän sentään ollut niin tavallinen ja jokapäiväinen vieras kuin nämä maalaiset näyttivät luulevan. Oli ollut sekin aika, jolloin tuolle hiljaiselle, vanhanpuoleiselle, vaatimattomalle virvoituksen pyytäjälle "Kirjo-hevossa" oli uskottu Hirmuhallituksen syvimpiä salaisuuksia, ja jolla oli oikeus millä hetkellä ja minä aikana tahansa käydä itse Maksimilian Robespierren puheilla. Leski Duval ja nuo laiskoittelijat postihuoneen edustalla olisivat todellakin hämmästyneet, jos joku asiantunteva henkilö pääkaupungista olisi ollut läsnä heille kertomassa että tuo nöyrännäköinen vanha matkustaja, kuluneella matkalaukulla, oli eräs Parisin Salapoliisiviraston entisiä pää-asioitsijoita.

Neljättä vuotta oli kulunut siitä kun Lomaque viimeisen kerran oli ollut Hirmuhallituksen virallisissa toimissa. Hänen hartiansa olivat käyneet enemmän kyyryyn, ja hänen tukkansa oli kaikki lähtenyt, paitse sivuilta ja takaa. Muutamissa muissa suhteissa näytti kuitenkin enenevä ikä parantaneen enemmän kuin pahentaneen hänen ulkonäkönsä. Hänen poskensa näyttivät terveemmiltä, hänen katsantonsa iloisemmalta, hänen silmänsä kirkkaammilta kuin olivat koskaan ennen näyttäneet. Hän astui myös ripeämmin kuin entisinä aikoina poliisivirassa; ja hänen pukunsa, jos kohta se ei näyttänyt varakkaan miehen puvulta, oli kumminkin puhtaampi ja paremmin pidelty kuin ennen aikaan hänen ollessaan valtiollisessa palveluksessa Parisissa.

Hän istuutui yksin ravintolan vierashuoneeseen ja emännän lähdettyä noutamaan puolta putellia viiniä, jota hän pyysi, vietti hän aikaansa tarkastamalla likaista vanhaa korttia, jonka hän veti esille paperijoukosta taskukirjastaan, ja johon oli kirjoitettu seuraavat sanat: — "Kun rauhattomuuden ajat ovat ohitse, älkää unhottako niitä, jotka muistavat teitä ikuisella kiitollisuudella. Pysähtykää ensimmäiseen posti-asemaan Meaux'sta, Pariisiin vievän valtamaantien varrella, ja kysykää ravintolassa kansalaista Maurice, jos vielä tahdotte nähdä meitä tahi kuulla meistä".

"Pyydän anteeksi kysymistäni", sanoi Lomaque, pistäen kortin taskuunsa, kun leski Duval toi sisään viiniä, "voitteko sanoa minulle asuuko täällä jossakin läheisyydessä eräs henkilö nimeltä Maurice?"

"Josko minä voin sanoa?" kertoi lyhyt lylleröinen leski. "Tietysti minä voin! Kansalainen Maurice, ja

hänen rakastettava sisarensa — jota ei saa unhottaa sen tähden, ett'ette te muistaneet mainita häntä, — asuu kymmenen minuutin matkan päässä minun talostani. Viehättävä asunto, viehättävällä paikalla, ja kaksi mitä viehättävintä asukasta — niin hiljainen, niin syrjäinen ja niin erinomaisen tuottava paikka. Minä toimitan heille kaikkea, — lintuja, munia, leipää, voita, kasvaksia (ei ne sentään syö mitään laatua paljon), viiniä (jota eivät juo puoliakaan siitä mikä olisi heille terveellistä); lyhyesti sanottu, minä muonitan tuota pikku erakkomajaa, ja rakastan noita kahta herttaista erakkoa kaikesta sydämestäni. Oih! heillä on ollut murheensa, ihmisparoilta, etenkin sisarella, vaikka ne eivät koskaan puhu niistä. Kun ensin tulivat asumaan tänne meidän naapuristoomme —"

"Pyydän anteeksi, kansalainen, vaan jos te tahtoisitte ainoastaan olla niin hyvä ja neuvoisitte minua —"

"Josta on kolme — ei, neljä — ei, kolme ja puoli vuotta aikaa — lyhyesti, juuri sen jälkeen kun tuo mies Saatana Robespierre oli tullut päätä lyhemmäksi (aivan sopivata hänelle), niin minä sanoin miehelleni (joka teki loppuansa silloin miesparka!) 'Hän kuolee' — tarkoittaen naista. Hän ei kuitenkaan kuollut. Lintuni, munani, leipäni, voini, kasvakseni, ja viinini, auttoivat häntä taudin läpi — yhteydessä aina kansalaisen Mauricen hellän hoidon kanssa. Niin! niin! Olkaamme tunnokkaat tunnustamaan ansiota, kun semmoinen on paikallaan; älkäämme koskaan unhoittako että kansalainen Maurice auttoi paljon viehättävän sairaan parantumista samoin kuin ruokavarat ja juomat Kirjavasta Hevosesta. Siinä se nyt on, mitä kauniin pikku nainen mitä kauniimmassa pikku majassa —"

"Missä? Tahdotteko olla niin hyvä että sanotte minulle missä?"

"Ja erinomaisen terveenä, paitsi silloin tällöin kun häntä kohtaa suonenedontapaiset taudinpuuskat, jotka sanottavasti, niin minä ainakin luulen, ovat seurauksia kauheasta säikähtymisestä — hyvin todennäköistä tuona kirottuna Hirmun aikana, ennenkuin tulivat Parisista — te ette juo, kunnan mies! Miksi ette juo? — Hyvin, hyvin kaunis kalvakkalaatuisia ollakseen; vartalo ehkä liian laiha — antakaa minun kaataa lasiinne — mutta enkeli hyväluontoisuudessa, ja oikein on liikuttavaa nähdä miten hän on kiintynyt kansalaiseen Maurice —"

"Kansalaiseni, emäntäni! tahdotteko, tahi ettekö tahdo sanoa minulle missä ne asuvat?"

"Te hupsu mies! miks'ette kysyneet sitä ennen, jos tahdoitte sitä tietää? Lopettakaa viininne ja tulkaa tänne ovelle. Tässä rahoistanne takaisin ja kiitoksia käynnistinne vaikk'ette ottaneet paljoa. Tulkaa tänne ovelle, sanon minä, älkääkä keskeyttäkö minua! Te olette vanha mies — voitteko nähdä kahdenkymmenen sylen päähän? — Vai niin, te voitte! Älkää närkästykö, — se ei koskaan tee kenellekään hyvää. No katsokaa nyt taaksepäin, tietä pitkin, jonne minä osoitan. Te näette suuren kivikasan? Hyvä. Kiviläjän toisella puolella on pikku ura, — te ette voi sitä nähdä, vaan voittehan te pitää muistissa, mitä minä teille sanon? Hyvä. Te kuljette polkua myöten kunnes tulette erään joen rannalle; joen vartta pitkin kunnes tulette muutamaa siltaan; toista jokivartta sitten (kuljettuanne sillan yli) kunnes tulette vanhan vesimyllyn luo — oikein kallisarvoinen vesimylly! kuuluisa peninkulmien päässä ylt'ympäri; taidenieikkoja kaikista maailman ääristä tulee alinomaa sitä piirustamaan! Oh! miten olette käyneet hätäiseksi taas! Te ette malta odottaa? Kärsimätön vanha mies, minkälaista elämää teidän vaimonne mahtaa saada kärsiä, jos teillä on semmoinen! Muistakaa siltaa! Voi, teidän vaimoparkanne ja lapsianne, minä säälin heitä — teidän tyttäriänne erittäin. Pst! pst! muistakaa siltaa, hätäinen vanha mies, muistakaa siltaa!"

Astuen niin pian kuin saattoi, päästäkseen kuulemasta leski Duvalin kielen pieksäntää, kääntyi Lomaque kivikasan kohdalla polulle, joka erosi valtamaantieltä, kulki yli joen ja tuli vanhalle vesimyllylle. Aivan lähellä sitä oli asuinhuone, — puinen koruton rakennus, pikku puutarha edessä. Lomaquen tarkat silmät huomasivat kukkaislavojen luonnikasta järjestystä ja akkunavaatetten hienoa vaikeutta huonolasisten pienten ikkunain takana. "Tämä mahtaa olla paikka", sanoi hän itsekseen, koputtaessaan ovea kepillään. "Minä voin nähdä hänen kättensä jälkiä ennenkuin astuin yli kynnyksen".

Ovi avattiin. "Pyydän anteeksi, tokkohan kansalainen Maurice —?" alkoi Lomaque ensihetkellä kun ei selvään nähnyt pimeässä pienessä etehisessä.

Ennenkuin hän ennätti sanoa enempää, oli hänen käteensä tartuttu, hänen matkalaukkunsa poisotettu, ja hyvin tuttu ääni huusi: "Tervetullut! tuhatta, tuhatta kertaa tervetullut, viimeinkin! Kansalainen Maurice ei ole kotona; vaan Louis Trudaine rupeaa hänen sijaisekseen, ja on iloissaan, ihastuksissaan, nähdessään vielä kerran parhaimman ja kalliimman ystävänsä!"

"Minä tuskin teidät tunsin jälleen. Miten olette muuttunut paremmannäköiseksi!" huusi Lomaque heidän tultuaan asunnon vierashuoneeseen.

"Muistakaa että te näette minun pitkän ajan oltuani tuskista vapaana. Sen jälkeen kun tänne muutin asumaan, olen mennyt levolle iltasilla enkä ole peljännyt aamusilla", vastasi Trudaine. Hän meni ulos

etehiseen puhuessaan, ja huusi portailta: "Rosa, Rosa! tule tänne! Se ystävä, jota hartaimmin olet toivonut saavasi tavata, on viimeinkin tullut". Hän totteli kehoitusta heti. Hänen tervehdyksensä suora ystävällinen sydämellisyys, hänen vakaa päätöksensä, ensimmäisten kysymysten vaihduttua, auttaa vierasta ottamaan päältäään päällysnuttuansa omalla kädellään, hämmänti ja miellytti Lomaquea niin että hän tuskin tiesi mihin kääntyä, mitä sanoa.

"Tämä panee enemmän koetukselle, hausalla tavalla, yksinäistä vanhaa miestä kuin minä" — hän oli lisätä: "kuin tuo kahvikupin varina pitämisen odottamaton kohteliaisuus, vuosia takaperin"; vaan muistaen mitä muistoja tuokin vähäpätöinen seikka voisi herättää, pysähytti hän itseään.

"Enemmän koetukselle kuin mikä?" kysyi Rosa, taluttaessaan häntä tuolin luo.

"Ah! minä unhotin, vanhuuden tylsyys jo minua vaivaa!" vastasi hän hiukan hämillään. "Minä en ole tottunut juuri äskettäin iloon nähdä teidän herttaisia kasvojanne taas".

Oli todellakin hupaista katsella näitä kasvoja nyt niiden aikojen perästä, joina Lomaque viimeksi oli ne nähnyt. Vanha kolmen vuoden levollisuus ei ollut Rosalle voinut tuoda jälleen tuota nuoruuden suloutta, jonka hän iäksi päiväksi oli kadottanut Hirmun aikana, ei se kuitenkaan ollut menojaan mennyt jättämättä hyviä jälkiä parantavasta vaikutuksestaan. Vaikka hänen poskensa eivät olleet saaneet takaisin nuoruuden pulskeuttaan, että hänen ihonsa nuoruuden hienouttaan, olivat hänen silmänsä kuitenkin saaneet jälleen paljon entistä sulouttaan, ja hänen katsantonsa kaiken entisen miellyttävän herttaisuutensa. Mitä oli jäänyt salaista murheellisuutta hänen kasvoihinsa, ja osoittuvaa hiljaisuutta hänen käytökseensä, oli jäänyt vahingotta ja vienosti, enemmän osoittamaan mitä kerran oli ollut, kuin mitä nyt oli.

Näytti kuitenkin siltä kuin jotain menneitten aikojen levottomuutta ja tuskaa olisi palannut hetkeksi heidän kasvoihinsa, kun Trudaine, kaikkien istuuduttua, katsoi tutkivasti Lomaqueen ja kysyi: "Tuotteko mitään uutisia Parisista?"

"En mitään", vastasi hän; "vaan erinomaisia uutisia sen sijaan Rouenista. Minä olen kuullut, sattumalta, isäntäni kautta, jonka palveluksessa olen ollut siitä lähtien kuin me erosimme, teidän vanhan huoneenne virran rannalla olevan vuokrattavana taas".

Rosa syöksähti tuoliltaan. "Oi, Louis, jos me saisimme asua siinä vielä kerran! Minun kukkaistarhani?" jatkoi hän kääntyen Lomaqueen.

"Viimeinen asukas on hoitanut kaikki-tyyni", vastasi hän.

"Ja laboratorio?" lisäsi veli.

"Jätetty paikoilleen", sanoi Lomaque. "Tässä on kirje, jossa kaikki erityiset seikat ovat tarkkaan lueteltuina. Te voitte luottaa siihen, sillä kirje on sen henkilön kirjoittama, jonka toimena on huoneen vuokraaminen".

Trudaine tutki kirjettä tarkkaan.

"Hinta ei käy yli meidän varain", sanoi hän. Kolmevuotisen säästäväisyyden perästä täällä, kannattaa meidän antaa jotakin suuresta hauskuudesta".

"Oi mikä onnen päivä se tulee olemaan kun me tulemme kotiimme taas!" huusi Rosa. "Olkaa niin hyvä, kirjoittakaa ystävällenne heti", lisäsi hän, puhuen Lomaquelle, "ja ilmoittakaa meidän ottavamme huoneen, ennenkuin joku toinen ennättää meidän edellä!"

Lomaque nyykäytti päätään; ja taitettuaan kirjettä tavankäyvästi entiseen viralliseen muotoonsa, kirjoitti hän muistutuksen sen laitaan vanhaan viralliseen tapaansa. Trudaine huomasi tämän ja tunsikin sen muistuttavan menneitä murheen ja kauhun aikoja. Hänen kasvonsa kävivät taas totisiksi, sanoessaan Lomaquelle: "Onko nämät hyvät uutiset todellakin kaikki mitä teillä on tärkeätä meille kerrottavaa?"

Lomaque mietti epäillen ja väänsihe tuolillaan. "Mitä muuta uutta minulla on, se ei pahene jos vähän odottavatkin", hän vastasi. "Minä mielelläni tekisin ensin muutamia kysymyksiä sisärenne ja teidän suhteista. Te ette paheksu että minä palajan vähäksi hetkeksi niihin aikoihin, jolloin viimeksi toisiamme kohtasimme?"

Hän käänsi itsensä tällä kysymyksellä Rosaan, joka vastasi kieltävästi; vaan hänen äänensä näytti muuttuvan lausuessaan tuon yhden sanankin "Emme". Hän käänsi kasvonsa toisaanne puhuessaan; ja Lomaque huomasi hänen kätensä vapisevan kun hän otti jonkun työn lähellä olevalta pöydältä, ja äkkiä ryhtyi siihen.

"Me puhumme niin vähän kuin mahdollista niistä ajoista", sanoi Trudaine, katsoen tarkoituksellisesti sisarensa; "vaan meillä on muutamia asioita teiltä kysyttävänä, vuorostamme; niin että niistä ajoista puhuminen tällä kertaa on välttämätön. Teidän äkillinen katoamisenne tuon kauhean vaarallisen ajan ratkaisevana hetkenä ei ole tullut meille täydellisesti selitetyksi. Tuo pikku ilmoitus, minkä jätitte, auttoi meitä arvaamaan mitä oli tapahtunut, enemmän kuin sitä ymmärtämään".

"Minä voin sen helposti selittää nyt", vastasi Lomaque. "Hirmuhallituksen äkillinen kukistus, joka oli pelastusta teille, oli perikatoa minulle. Uusi tasavaltainen hallitus oli anteeksiannon hallitus muille paitsi Robespierren hännälle, niin puheenpartena silloin oli. Jokaista miestä, joka oli ollut niin jumalaton tahi niin onneton että oli sekaantunut, vähimmässäkään määrässä, hirmuhallinnon koneistoon, uhattiin, ja oikeudella, Robespierren kohtalolla. Minä, muitten kanssa, jouduin tämän kuoleman-uhkauksen alaiseksi. Minä ansaitsin kuolla ja olisin nöyrästi käynyt mestattavaksi, vaan teidän tauttanne. Yleisten asiain menosuunnasta minä tiesin teidän tulevan vapautetuiksi; ja vaikka teidän pelastuksenne oli sattumusten aikaansaama, oli minullakin ulkonaisesti osa siinä työssä, tehdessäni sen mahdolliseksi; ja minussa heräsi halu saada teitä molempia nähdä taas vapaana omilla silmilläni — itsekkäinen mielihalu nähdä teitä elävänä, hengittävänä, todellisena todistuksena sydämeni ainoasta hyvästä herätyksestä, johon voin tyytyväisyydellä katsella. Tämä toivo herätti minussa uutta halua elämään. Minä päätin paeta kuolemaa, jos vaan olisi mahdollista. Kymmenen päivää olin piilotettuna Parisissa. Minun sitten onnistui päästä Parisista, ja matkustaa onnellisesti Sveitsiin, josta minun tulee kiittää muutamia jäännöksiä niistä tiedoista, joita kokemuksen kautta olin saanut, palvellessani salapoliisivirastossa. Loppu kertomuksestani on niin lyhyt ja niin pian kerrottu, että voin sen samalla kertoa. Ainoa sukulainen, jonka tiesin olevan elossa, oli eräs minun serkkuni (jota en ollut koskaan ennen nähnyt), joka oli silkkikauppiaina Bernissä. Minä tunkeusin tämän miehen armolle. Hän huomasi minun asioitsemiskykyni ja että minä siis voin olla hyödyllinen hänelle ja hän otti minut luokseen. Minä toimitin mitä hänen vaan teki mieli minulle määrätä tehtäväksi; matkustin hänen asioissaan Sveitsissä; ansaitsin hänen luottamustaan, ja saavutinkin sen. Vasta pari kuukautta takaperin minä erosin hänestä; jätin palvelukseni ainoastaan ruvetakseni, isäntäni omasta kehoituksesta, hänen poikansa asioitsijaksi, joka myöskin oli silkkikauppiaina, Chalon-sur-Marnen kaupungissa. Tämän kauppiaan konttorissa olen minä kirjeenvaihtajana; ja pääsin teitä katsomaan nyt ainoastaan siten, että otin lähteäkseni erästä isäntäni asiaa toimittamaan Pariisiin. Se on kovaa työtä minun ikäiselleni, kärsittyäni niin paljon maailmassa — vaan minun kova työni on viatonta työtä. Minun ei ole tarvis kumartaa joka pennin edestä, jonka pistän taskuuni — en ole velvoitettu ilmiantamaan, viekoittelemaan, vainustelemaan toisia ihmisiä tapettaviksi, ansaitakseni leipäni ja kootakseni siksi rahaa että kunnialla pääsen hautaan. Minä olen lopettamaisillani huonoa, halpaa elämää viattomasti viimeinkin. Se on vähäinen asia, vaan se on kuitenkin jotakin — ja sekin tyydyttää miestä tällä iällä. Minä olen onnellisempi kuin ennen, tahi, vähintään, vähemmin häpeissäni katsoessani semmoisten ihmisten silmiin kuin te olette".

"Hush! hush!" keskeytti Rosa, pannen kätensä hänen käsivarrelleen. "Minä en voi sallia teidän puhua itsestänne tuolla tavoin, en edes piloilla".

"Minä puhuin totisesti", vastasi Lomaque tyyneesti; "vaan minä en tahdo vaivata teitä enää sanallakaan minusta itsestäni. Minun historiani on kerrottu".

"Kokonaan?" kysyi Trudaine. Hän katsoi tutkivaisesti, melkein epäileväisesti, Lomaqueen, kysyessään. "Kokonaisuudessaan?" toisti hän. "Teidän kertomuksenne on lyhyt, todellakin, hyvä ystäväni. Ehkä olette unhottanut jotakin siitä?"

Taas Lomaque väänsihe tuolillaan mietteissä.

"Eikös ole vähän kovaa vanhan miehen kärsiä, kun häneltä aina vaan kysytään, eikä koskaan vastata yhteenkään hänen kysymykseensä?" sanoi hän Rosalle, hyvin iloisena käytöksessään, vaan katsannoltaan vähän levotonna.

"Hän ei tahdo puhua, ennenkuin olemme kahden", ajatteli Trudaine. "Parasta on häntä tyydyttellä".

"No, no", sanoi hän ääneen, "ei nurkua. Minä myönnän teidän vuoronne olevan nyt kuulla meidän kertomuksemme; ja tahdon koettaa parastani teitä tyydyttääkseni. Vaan ennenkuin aloitan", lisäsi hän, kääntyen sisarensa, "tahdon huomauttaa, Rosa, että jos sinulla on talousaskareita toimitettavana tuolla ylhäällä —"

"Minä tiedän mitä tarkoitat", keskeytti Rosa, ottaen äkkiä käsiinsä työnsä, jonka oli antanut pudota syliinsä; "vaan minä olen vahvempi kuin luulet; minä voin kuunnella pahinta, mitä voit kertoa, aivan tyyneesti. Kerro vaan, Louis; pyydän, puhu vaan — minä voin aivan hyvin jäädä teitä kuulemaan".

"Te tiedätte mitä me kärsimme odotus-aikamme ensimmäisinä päivinä, sen perästä kun kepposenne

oli onnistunut", sanoi Trudaine, kääntyen Lomaqueen. "Oli, luullakseni, saman päivän iltana, jona me olimme viimeisen kerran nähneet teidät St. Lazaressa, kun sekavia huhuja lähestyvistä vallankumouksesta Parisissa ensin alkoi tunkea vankihuoneemme muurien läpi. Lähinnä seuraavina päivinä osoittivat vartijaimme kasvot tarpeeksi että nämä huhut puhuivat totta, ja että Maltteellinen puolue todellakin uhkasi kumota Hirmuhallitusta. Meillä tuskin oli aikaa toivoa mitään tästä siunatusta muutoksesta, ennenkuin tuo kauhea uutinen Robespierren onnistumattomasta itsemurhan-yrityksestä, sitten hänen tuomiostaan ja mestauksestaan, saapui meille. Vankeushuoneessa syntyneitä hämmennystä tuskin voinee kuvata. Tutkitut ja tutkimattomat vangit olivat kaikki yhdessä. Robespierren vangitsemispäivästä lähtien ei mitään käskyjä tullut virkakunnille, ei kuolemanluetteloa vankihuoneeseen. Vanginvartijat, joita säilytti sinne leviävät huhut, että tiranniin alhaisimmatkin palvelijat tulisivat olemaan vastuun-alaisia ja tulisivat tuomituiksi hänen kanssaan, eivät koettaneetkaan ylläpitää järjestystä. Muutamat heistä — tuo kyttyräselkäinen mies muitten joukossa — pötkivät pakoon tykkönään. Epäjärjestys oli niin täydellinen, että uuden hallituksen asiamiesten tullessa St. Lazareen, vangit olivat nälkään kuolemaisillaan, kaikkein elämäntarpeitten puutteessa. Huomattiin mahdottomaksi erityisesti tutkia meidän asioitamme. Milloin olivat tarvittavat asiakirjat kadonneet; milloin olivat löydetty asiakirjat mahdottomat ymmärtää uusille tutkijoille. Niitten oli täytymys viimein kiirehtiä työstään ja kutsuivat meitä esille tusinoittain. Tutkittuina tahi tutkimatta, olimmehan kaikki tirannin vangitsemia, olimmehan kaikki syytetyt salavehkeistä häntä kohtaan, ja olimme kaikki valmiit tervehtimään uutta hallitusta Ranskan pelastuksena. Yhdeksässä kymmenestä tapauksesta olivat meidän parhaimmat vapauttamisen vaatimukset johdetut näistä suhteista. Tallien ja Yhdeksän Thermidorin miehet luottivat meihin, koska Robespierre, Couthon ja St. Just olivat meitä epäilleet. Samoin kuin meitä oli vangittu epäsäännöllisesti, niin meitä vapautettiin epäsäännöllisesti. Kun sisareni ja minun vuoto tuli, ei meitä tutkittu viittä minuuttiakaan. Ei meiltä edes tehty tutkivaa kysymystä; minä luulen että me olisimme voineet sanoa omat nimemme aivan vaaratta. Vaan minä olin edeltäkäsinkin neuvonut Rosaa että meidän tuli ottaa nyt äitimme sukunimi — Maurice. Kansalaisina Maurice me siis astuimme ulos vankihuoneesta; sillä nimellä olemme sittemmin eläneet täällä piilopaikassamme. Meidän vietetty rauhallsuutemme on riippunut ja tulevaisuus onnettomuuteen riippuu siitä että meidän pelastuksemme kuolemasta tulee olemaan syvimpänä salaisuutena meidän kolmen kesken. Erästä pätevästä syystä, jonka te voitte täydelleen arvata, ei veli ja sisar Maurice saa tietää mitään Louis Trudainesta ja Rosa Danvillestä, paitsi että he olivat niitten satojen uhrien joukossa, jotka mestattiin Hirmuhallituksen aikana".

Hän puhui tämän viimeisen lauseen hienolla hymyllä, ja miehen katsannolla, joka luulee, vastoin omaa tunnettaan, käyttävänsä helposti tärkeitä asioita. Hänen kasvonsa synkistyivät kuitenkin taas äkkiä katsoessaan, viimeiset sanat sanottuaan, sisarensa. Hänen työnsä oli vielä kerran pudonnut hänen polvilleen; hänen kasvonsa olivat toisaanne, ettei Trudaine voinut niitä nähdä; vaan hän näki ristissä olevien, polville vaipuneitten käsien vapistuksesta, ja suonien vähäisestä paisunnasta hänen niskassaan, jota hän ei voinut veljeltään peittää, että kehumansa vahvahermoisuus oli hänen jättänyt. Kolmevuotinen lepo ei ollut häntä niin paljon vahvistanut, että olisi voinut kuulla miehensä nimeä lausuttavan, tahi olla läsnä kun kuolettavan tuskan ja kauhun viimeisistä ajoista muistutettiin, kauhistusta osoittamatta kasvoissaan ja käytöksessään. Trudaine näytti tulevan murheelliseksi, vaan ei kummastuvan siitä mitä hän huomasi. Viitaten Lomaquelle olemaan vaiti, nousi hän ja otti Rosan päähineen lähellä olevalta akkunalta.

"No, Rosa", sanoi hän, "aurinko paistaa, suloinen kevät-ilma kutsuu meitä ulos. Lähtekäämme kävelemään pitkin joen vartta. Miksi me pitäisimme vanhaa ystäväämme täällä, ahtaassa pikku huoneessa, kun meillä on peninkulmain avaruudelta kauniita maisemia hänelle näyttää toisella puolen kynnyn? Tulkaa! se on petosta Kuningatar Luontoa vastaan pysyä huoneessa tämmöisenä aamuna".

Vastausta odottamatta pani hän päähineen sisarensa päähän, otti hänen käsivartensa kainaloonsa, ja niin lähdettiin ulos. Lomaque kulki totisen näköisenä heidän jäljestä.

"Olen iloinen siitä ett'en näyttänyt kuin loistavaa puolta uutisieni luettelosta hänen läsnä-ollessa", ajatteli hän. "Hänen sydämensä ei ole terve vielä. Puheeni olisi kipeästi koskenut häneen, naisparkaani! Minä olisin taas saattanut hänelle kovan tuskan, ellen olisi pitänyt suutani!"

He kävelivät vähän aikaa pitkin joen vartta, jutellen mitättömistä asioista; sitten palasivat asuinhuoneelle. Rosa oli sillä aikaa taas tullut voimiinsa, ja saattoi hartaudella ja ilokseen kuunnella Lomaquen lystikästä kuvailua kirjuri-elämästään Chalons-sur-Marnessa. He erosivat vähäksi aikaa huoneen ovella. Rosa meni huoneen yläkertaan, josta hänen veljensä oli häntä huutanut alas. Trudaine ja Lomaque läksivät taas uudestaan kävelemään pitkin joen vartta.

Ikäänkuin suostumuksesta, sanaakaan toisilleen puhumatta, kiiruhtivat he asuinhuoneen läheisyydestä; sitten seisattuivat äkkiä, ja katselivat tarkkaavaisesti toistensa silmiin — katsoivat äänettöminä hetken. Trudaine puhui ensin.

"Minä kiitän teitä siitä että häntä säästitte", alkoi hän äkkipäätä, "hän ei ole tarpeeksi vahva vielä voidakseen kuulla uudesta onnettomuudesta, ellen minä saata hänelle tiedon ensiksi".

"Te luulette siis minun tuovan pahoja uutisia?" sanoi Lomaque.

"Minä tiedän sen. Nähtyäni teidän ensimmäisen katseenne häneen, sen jälkeen kun olimme kaikki istuutuneet vierashuoneeseen, minä tiesin sen. Puhukaa! ilman pelotta, varomatta, ilman tarpeetonta alkupuhetta. Kolmen vuoden levollisuuden perästä, jos Jumalan tahto on meille taas saattaa murhetta, minä voin tyyneesti kärsiä koetusta; ja, jos tarpeen on, voin voimistuttaa häntä myös sitä kärsimään. Sanon uudelleen, Lomaque, puhukaa suoraa! Minä tiedän uutisenne olevan pahoja, sillä minä tiedän jo edeltäpäin että uutiset ovat Danvillestä".

"Te olette oikeassa, minun pahat uutiseni ovat uutisia hänestä".

"Hän on saanut ilmi salaisuuden meidän paostamme guillotinin kidasta —?"

"Ei — hänellä ei ole aavistustakaan siitä. Hän luulee — niinkuin hänen äitinsä, niinkuin jokainen luulee — teidän tulleenne mestatuiksi päivänä sen jälkeen kun Vallankumous-oikeus tuomitsi teidät kuolemaan".

"Lomaque! te puhutte varmuudella tästä hänen luulostaan — vaan te ette voi olla varma siitä".

"Minä voin, välttämättömimmillä, kauheimmilla perusteilla — Danvillen omista teoista päättäen. Te olette pyytäneet minua puhumaan suoraan —?"

"Minä pyydän teitä taas — minä pysyn siinä! Uutisenne, Lomaque — uutisenne, ilman muuta sanaa esipuheeksi!"

"Te saatte ne ilman muuta sanaa esipuheeksi. Danville on juuri naimisiin menemäisillään".

Kun vastaus oli annettu, seisattuivat molemmat joen rannalla ja katselivat taas toisiinsa. Kuoleman äänettömyyttä kesti hetken. Tämän hetken aikana kohisi vesi, iloisesti rientäessään kivisessä uomassaan, erinomaisen kova-äänisesti, lintujen laulu joen varrella olevassa pienessä metsässä kuului erinomaisen heleältä molempien korvissa. Vieno tuulen hengähdys, päiväsydämen lämpimyydessäkin, kävi viileästi heidän poskiinsa, ja kevät-aurion paiste heidän kasvoihinsa oli ikäänkuin paiste läpi talvisien pilvien.

"Lähtekäämme astumaan", sanoi Trudaine matalalla äänellä. "Minä odotin pahoja uutisia, vaan en tuota. Oletteko varma siitä, mitä minulle juuri puhutte?"

"Yhtä varma kuin siitä, että tuo virta vieriiä tuossa vieressämme. Kuulkaa miten minä tulín tämän tietämään, ettekä epäile enää. Viime viikkoon saakka en tiennyt mitään muuta Danvillestä, kuin että hänen vangitsemisensa, Robespierren käskystä, oli, asiain muuttuessa, hänen henkensä pelastus. Hän vangittiin, niinkuin teille kerroin, samana iltana kuin hän oli kuullut teidän nimiä luettavan kuolemaan tuomittujen luettelosta vankihuoneen portilla. Hän pysyi vankeudessaan Temple-linnassa huomaamattomana ulkopuolella eläville valtiollisessa hämmennyksessä, juuri niinkuin te pysyitte huomaamattomina St. Lazaressa; ja hän käytti hyväkseen samalla tavalla kuin te tuota hyvissä ajoin tullutta kapinaa, joka löi kumoon Hirmuhallituksen. Minä tiesin sen ja tiesin hänen astuneen ulos vankihuoneesta Robespierren vainottuna uhrina — ja enemmän kuin kolme vuotta kului ett'en tiennyt mitään. Kuulkaa nyt. Viime viikolla satuin odottamaan isäntäni, kansalaisen Clairfait'n, kauppapuodissa muutamia konttoriin vietäviä papereita, kun muuan vanha mies astui sisään tuoden suljettua pakettia, jonka hän antoi muutamalle kauppapalvelijalle, sanoen:

"Antakaa tämä kansalaiselle Clairfait".

"Mikä nimi?" sanoi kauppapalvelija.

"Nimi ei ole niin tärkeä", vastasi vanha mies; "vaan jos te tahdotte, niin voitte sanoa minun nimeni. Paketin toi kansalainen Dubois"; ja sitten meni ulos. Hänen, nimensä yhteydessä hänen vanhan ulkomuotonsa kanssa, herätti heti minun huomiotani.

"Asuuko tuo mies Chalons'issa?" kysyin minä.

"Ei", sanoi kauppapalvelija. "Hän on täällä erään meidän hyvän ostajan palvelijana — erään vanhan entisen ylimys-rouvan, jonka nimi on Danville". Hän on käymässä täällä meidän kaupungissa".

"Te voitte kuvitella miten tuo vastaus minua hämmästytti ja oudostutti. Kauppapalvelija ei voinut vastata muihin kysymyksiin; vaan seuraavana päivänä olin kutsuttu päivälliselle isäntäni luokse (joka, isänsä tautta, osoitti minulle erinomaisinta kohteliaisuutta). Huoneeseen tullessani huomasin hänen

vaimonsa juuri asettavan pois käsistään lavendeli-värisen nais-vyöttimen, johon hän oli ollut korko-ompelua ompelemassa — hopealangalla, ja minusta näytti viirustelma kypäriltä ja vaakunakilveltä".

"En ole millänikään vaikka näette mitä työskentelen, kansalainen Lomaque", sanoi hän; "sillä minä tiedän että me voimme luottaa teihin. Tämän vyöttimen on eräs ostaja lähettänyt meille takaisin; — eräs entinen maastamuuttaja-rouva tuota vanhaa ylimysjoukkoa. Hän tahtoo nyt saada perheensä vaakunakilven ommelluksi tähän vyöttimeen."

"On se sentään vaarallista tointa näinäkin armollisina demokratillisina aikoina, eikös ole?" sanoin minä.

"Tuo vanha rouva, — se teidän tulee tietää", sanoi hän, "on ylpeä kuin Luciferus; ja onnellisesti päästyänsä takaisin Ranskaan tänä maltteellisen tasavaltaisuuden aikana, luulee hän rankaisematta saavansa harjoitella vanhoja hullutuksiaan. Koska hän on ollut erinomaisen hyvä ostaja meillä, niin katsoi mieheni parhaaksi tyydyttää hänen tahtoansa, kuitenkin jättämättä tätä tointa jonkun työvaimon tehtäväksi. Me emme nyt elä Hirmuhallituksen alla, se on totta; vaan ei ole kuitenkaan mitään varmuutta".

"Ei ole", minä vastasin. "Pyydän anteeksi, mikä on tuon entisen maastamuuttajan nimi?"

"Danville", vastasi emäntä. "Hän aikoo koreilla tässä vyöttimessä poikansa häissä".

"Häissä" huusin minä vallan kuin ukkosen tulen lyömänä.

"Niin", sanoi hän. "Mitä siinä on kummasteltavaa? Sen mukaan mitä minä olen kuullut, taitaa poika, mies parka, tehdä hyvän naimiskaupan tällä kertaa. Hänen ensimmäisen vaimonsa vei häneltä guillotini Hirmuhallituksen aikana".

"Kenen hän aikoo naida?" kysyin minä vielä hengittämättä.

"Kenraali Berthelin'in tyttären. Kenraali on sukunsa puolesta entinen ylimys niinkuin tuo vanha rouvakin, vaan mielipidettensä puolesta yhtä hyvä tasavaltainen kuin kukaan muu — viinaanmenevä, ääneenkiroova vanha sotilas isolla poskiparralla; joka näpähyttää sormillaan esi-isilleen ja sanoo kaikkien ihmisten polveutuvan Aatamista, joka oli ensimmäinen todellinen sanskulotti maailmassa". [Oikeastaan: housuton. Yhdenvertaisuuden harrastajain nimi ensimmäisen Ranskan vallankumouksen aikana.]

"Tähän tapaan Clairfait'n vaimo laski leikkiä kaiken päivällisen ajan, vaan ei puhunut tärkeitä tietoja sen enempää. Minulla kun oli vielä vanhat poliisivirka-tapani, aloin seuraavana päivänä koettaa saada ilmi jotakin itse. Kaikki, minkä sain tietää, on seuraava: Danvillen äiti oleskelee kenraali Berthelin'in sisaren ja tyttären kanssa Chalons'issa; ja Danvilleä itseään odotetaan joka päivä tulevaksi sinne heitä sieltä saattamaan Pariisiin, jossa naimiskirja tulee allekirjoitettavaksi kenraalin kodissa. Saatuani tietää tämän ja huomattuani nopsan toimen nyt vaan auttavan, otin minä, niinkuin jo kerroin teille, isäntäni asian Parisissa toimittaakseni; kiirehdin lähtöäni; ja pysähdyin tässä matkallani. — Vartokaa. En ole lopettanut vielä. Vaikka kiiruhdan niin paljon kuin voin, en voi sittenkään päästä kunnolla kilpaa ajamaan hääjoukon kanssa. Matkallani tänne sivuutti meidät eräät vaunut, jotka kiitivät täyttä vauhtia eteenpäin. Minä en voinut nähdä vaunujen sisään; vaan ajajan istuimella tunsin vanhan Dubois'n. Hän kyllä vilahti sivuitseni pölypilvessä, vaan minä olen varma hänestä; ja minä sanoin itsekseni, mitä nyt sanon teille, ei ole aikaa panna hukkaan!"

"Ei aikaa *pannakaan* hukkaan", vastasi Trudaine lujasti. "Kolme vuotta on kulunut", hän jatkoi, matalammalla äänellä, puhuen enemmän itselleen kuin Lomaquelle; "kolme vuotta siitä päivästä kun talutin sisartani vankihuoneen portista ulos, — kolme vuotta siitä kun lausuin sydämessäni: minä tahdon olla kärsivällinen, enkä tahdo koettaa itse kostaa. Meille tehdyt vääryydet huutavat maasta taivaasen; ihmisestä, joka tekee vääryyttä, Jumalaan, joka parantaa. Kun tilinteon päivä tulee, olkoon se Hänen kostonsa päivä, eikä minun. Sydämessäni sanoin minä nämät sanat — olen ollut niille sanoille uskollinen, olen odottanut. Päivä on tullut, ja minä tahdon täyttää ne velvollisuudet, joita se minulta vaatii".

Oli hetken äänettämyys, ennenkuin Lomaque taas puhui. "Sisarenne?" alkoi hän epäilevästi.

"Ainoastaan siinä suhteessa on aikomukseni epäselvä", sanoi toinen totisena. "Jos vaan olisi mahdollista jättää hänet tykkänään tietämättömäksi tästä viimeisestä koetuksesta, ja jättää tämä kauhea tehtävä minulle yksinään?"

"Minä luulen sen mahdolliseksi", keskeytti Lomaque. "Kuunnelkaa mitä minä neuvon. Meidän täytyy lähteä Pariisiin postivaunulla huomen-aamulla, ja meidän täytyy ottaa sisarenne mukaan — huomenna on vielä aikaa kyllä: ei ihmiset kirjoita naimiskirjoja iltasella, matkustettuaan pitkän päivän. Meidän

täytyy siis lähteä ja meidän täytyy ottaa sisarene. Antakaa minun pitää huolta hänestä Parisissa ja jättäkää myös minun huolekseni hoitaa häntä niin ettei hän tiedä mitä te olette tekemässä. Käykää kenrali Berthelin'in kotiin semmoisena aikana, jolloin Danville on siellä (me voimme saada tämän tiedon palvelijain kautta); astukaa hänen eteensä ilman mitään edelläkäypää varoitusta; astukaa hänen eteensä kuolleesta nousneena miehenä; astukaa hänen eteensä kaikkien huoneessa olevien nähden, vaikka huone olisi väkeä täynnä ja jättäkää äkkihämmästyksen alaisen miehen itseänsä pettämään ja ilmaisaattamaan. Sanokaa vaan kolme sanaa, ja teidän velvollisuutenne on täytetty, te saatte palata sisarene luokse, ja matkustaa hänen kanssaan turvallisesti asuntoon Rouen'iin, tahi minne hyvänsä tahdotte, sinä päivänä, jona olette tehnyt hänen kirotulle miehelleen mahdottomaksi lisätä rikostensa luetteloon mitään uutta pahaa".

"Te unhotatte Pariisiin lähdön kiirettä", sanoi Trudaine. "Kuinka me selitämme sen, herättämättä hänessä epäluuloa?"

"Uskokaa tämä huoli minulle", vastasi Lomaque. "Palatkaamme huoneesen heti. Oi! ette te", lisäsi hän äkkiä, heidän kääntyessä takaisin astumaan. "Teidän kasvoissanne on jotakin, joka meidät pettäisi. Antakaa minun palata yksinäni — minä sanon teidän menneenne joitakin käskyjä antamaan ravintolaan. Erotkaamme nyt kohta. Te rauhoitatte mieltänne, te tulette entisellenne ennemmin, jos olette yksinäanne — minä tunnen teidät tarpeeksi, tietääkseni sen. Me emme saa kuluttaa minuuttiakaan selityksiin, minuutitkin ovat kallisarvoisia tällaisenä päivänä. Kun te taas voitte kohdata sisartanne, on minulla ollut aikaa puhua mitä tahdon ilmoittaa hänelle, ja odotan huoneenne edustalla kertoakseni teille miten on käynyt".

Hän katsoi Trudaineen ja hänen silmissään näytti välkähtävän taas jotakin tuota entistä pontevaa nerokkuutta, jota huomattiin hänen ollessaan Hirmuhallituksen virkamiehenä. "Jättäkää se minun huolekseni", sanoi hän; ja viitaten kädellään läksi hän äkkiä astumaan asuinhuoneelle päin.

Lähes tunti kului, ennenkuin Trudaine uskalsi häntä seurata. Kun hän viimein tuli puutarhan portille vievälle polulle, näki hän sisarensa odottavan huoneen ovella. Hänen kasvonsa näyttivät tavattoman vilkastuneilta; ja hän riensi pari askelta eteenpäin häntä vastaanottamaan.

"Oh, Louis!" sanoi hän, "minulla on tunnustus tehtävä ja minun täytyy pyytää sinua sitä kuulemaan kärsivällisesti loppuun asti. Tiedäppäs, kun meidän hyvä Lomaque, vaikka hän oli väsyneenä kävelystään, otti minun pyynnöstäni ensimmäiseksi työkseen kirjoittaa sen kirjeen, joka meille vakuuttaa tuon vanhan rakkaan kodin Seinen rannalla. Kun hän oli lopettanut, katsoi hän minuun ja sanoi: 'minä mielelläni tahtoisin olla läsnä teidän onnellisina palatessanne siihen taloon, jossa teidät ensin näin'. 'Oi, tulkaa, tulkaa meidän kanssamme!' sanoin minä suorastaan. 'Minun olemiseni ja tulemiseni eivät ole omassa vallassani', vastasi hän, 'minulla on vapaata aikaa nyt matkustaakseni Pariisiin, se on totta; vaan se aika ei ole pitkä — jos minä vaan olisin oma herrani' — ja sitten hän vaikenä. Louis! minä muistin missä kiitollisuuden velassa me olemme hänelle; minä muistin ettei voinut löytyä sitä uhrausta, jota me emme ilollakin tekisi hänen hyväkseen; minä tunsin hänen lausuvan toivonsa herttaisuuden; ja kenties olin hiukan oman malttamattomuuteni vaikuttamassa innossa saadakseni taas nähdä kukkaistarhani ja niitä huoneita, joissa elimme niin onnellisina. Niin minä sanoin hänelle: 'minä varmaan tiedän Louis'n olevan samaa mieltä kuin minä siinä, että meidän aikamme on teidän ja että me suurella ilolla asetamme lähtömme niin että teille jää matkustusaikaa tarpeeksi, tullaksenne meidän kanssamme Rouen'iin. Me olisimme pahemmat kuin kiittämättömät —' Hän pysäytti minut. 'Te olette aina olleet hyvä minua kohtaan', sanoi hän; 'minun ei sovi nyt väärin käyttää teidän hyväntahtoisuuttanne. Ei! ei! teillä on vielä asioita järjestettävänä ennenkuin voitte lähteä tältä paikalta'. 'Ei yhtään', sanoin minä — sillä meillä ei ole, niinkuin tiedät, Louis. 'Miksi ei? tässä on teidän huonekalustonni ensi aluksi', sanoi hän. 'Muutamia tuolia ja pöytiä, jotka olemme vuokranneet ravintolasta', vastasin minä; 'meidän ei tarvitse tehdä muuta kuin jättää avaimemme ravintolan emännälle ja jättää kirje huoneen omistajaa varten; ja sitten —' Hän nauro. 'Kun kuulee teidän noin puhuvan, luulisi teidän olevan yhtä valmiina lähtemään matkalle kuin minä!' 'Niin me olemmekin', sanoin minä, 'aivan niin valmiina, asuessamme sillä tavoin kuin tässä asumme'. Hän pudisti päätään; vaan sinä et pudista päätäs, Louis, siitä olen varma, nyt kuultuasi koko minun pitkän kertomukseni? Ethän minua moiti, ethän?"

Ennenkuin Trudaine ennätti vastata, katsoi Lomaque ulos huoneen ikkunasta.

"Minä olen juuri kertonut veljelleni kaikkityyni", sanoi Rosa, kääntyen sinne päin.

"Ja mitä hän sanoo?" kysyi Lomaque.

"Hän sanoo mitä minäkin", vastasi Rosa veljensä puolesta; "että meidän aikamme on teidän aikanne — on parhaimman ja rakkaimman ystävämme".

"Tapahtuuko se siis?" kysyi Lomaque, tarkoittavalla katseella

Trudaineen.

Rosa katsoi levottomasti veljeensä: hänen kasvonsa olivat paljoa totisemmat kuin hän oli odottanut, vaan hänen vastauksensa päästi hänet kaikesta epäilyksestä.

"Sinä teit aivan oikein, rakas sisareni, puhuessasi sillä tavoin kuin puhuit", sanoi hän hiljaisesti. Sitten, kääntyen Lomaqueen, lisäsi hän kovemmallalla äänellä: "se tapahtuu".

SEITSEMÄS LUKU.

Kaksi päivää sen jälkeen kun matkustajavaunut, joista Lomaque oli puhunut, olivat ajaneet postivaunujen ohitse Pariisiin vievällä tiellä, istui rouva Danville muutaman asuinkerran vierashuoneessa Grenelle-kadun varrella, kauniissa lystäily-puvussa. Katsottuansa suurta kultakelloa, joka riippui hänen kupeellansa, ja huomattuansa kellon olevan neljännessä vailla kahta, soitti hän käsikelloa ja sanoi sisään rientävälle palvelusneitsyelle: "minulla on vielä viisi minuuttia. Lähetä Dubois tuomaan minun suklaatini".

Vanha mies ilmestyi suurella hilpeydellä. Tarjottuansa kupin suklaatia emännälleen uskalsi hän käyttää puhumis-oikeuttaan, jonka oli saanut pitkästä ja rehellisestä palveluksestaan, ja lausui vanhalle rouvalle sievistelypuheen. "Minua ilahuttaa nähdä rouvaa noin nuorennäköisenä ja niin hyvällä tuulella tänä aamuna", sanoi hän syvästi kumartaen ja hienolla kunnioituksen hymyllä.

"Luulen minulla syytä olevankin olla hyvillä mielin sinä päivänä, jona poikani aviosuostumus päätetään", sanoi rouva Danville, miellyttävällä pään nyykäyksellä. "Haa, Dubois, minä saan elää vielä nähdäkseni häntä aateliskirja kädessä. Roskaväki on tehnyt pahintaan; tuon kiroton vallankumouksen loppu ei ole kaukana; meidän sääty-arvo palaa taas kohta, ja kenellä silloin on parempaa edistyksen mahdollisuutta hovissa kuin minun pojallani? Hän on jalosukuinen jo äitinsä kautta; hän tulee jalosukuiseksi myös vaimonsa kautta. Niin, niin, anna hänen raaka-käytöksisen, innokkaan, vanhan sotilasisänsä olla miten luonnottomasti tasavaltalaismielinen tahansa, hänellä on nimi, joka on saattava minun poikani ylimysarvoon. Kreivi D'Anville (D katkomerkillä, sinä ymmärrät, Dubois)! Kreivi D'Anville, miten kauniilta se kuuluu!"

"Ihanalta, rouva — ihanalta. Oh! nuoren herrani toinen naiminen alkaa paljon paremmilla enteillä kuin ensimmäinen".

Tuo muistutus oli onneton muistutus. Rouva Danville kävi sanomattoman vihastuneen näköiseksi, veti kulmiansa ryppyyn ja nousi kiiruusti tuoliltaan.

"Oletko mieletön, sinä vanha hupakko?" huusi hän närkästyneenä; "mitä sinä tarkoitat muistuttamisillasi noista asioista juuri tämmöisenä päivänä? Sinä aina märehdit tuota asiaa noista kahdesta kurjasta ihmisestä, jotka mestattiin, niinkuin luulisit minun voineen heitä pelastaa. Etkö itse ollut läsnä minun ensi kerran kohdatessani poikaani Hirmun ajan jäikeen? Etkö kuullut minun ensimmäisiä sanojani hänelle, kun hän kertoi minulle lopputapauksen? Eivätkö ne olleet näin: — 'Charles, minä rakastan sinua; vaan jos minä tietäisin sinun antaneen noiden kahden onnetoman, jotka antautuivat vaaran alttiiksi minua pelastaakseen, kuolla, uskaltamattasi henkeäsi heidän pelastukseksi, tahtoisin ennemmin puhkaista sydämeni, ennenkuin koskaan katsoa sinuun tahi puhua sinulle enää!' — Enkö sanonut niin? Ja eikö hän vastannut: — 'Äitini, minä uskalsin henkeni heidän tähtensä. Ja todistinhan minä uhraukseni sillä että antauduin vangitsemisen alttiiksi — minut vangittiin ahkeroisieni tähden, ja sitten en voinut enää mitään tehdä!' Etkös seissut vieressä ja kuullut hänen näin vastaavan, puhuessaan jalon liikituksen vallassa? Etkö tiennyt hänen todellakin olleen vangittuna Temple-linnassa? Uskallatko ajatella että meitä voi moittia tämän jälkeen? Minä olen sinulle kiitollisuuden velassa, Dubois, vaan jos sinä rupeat loukkaaviin vapaisuuksiin minun suhteen —"

"Oh, rouvaseni! Minä pyydän anteeksi tuhat kertaa. Minä olin ajattelematon; ainoastaan ajattelematon —"

"Vaiti! Ovatko vaununi portilla? — Hyvä. Ole valmis minua saattamaan. Sinun herrallasi ei ole aikaa palata tänne. Hän tapaa minut, suostumuskirjan tekoa varten, kenrali Berthelin'in kodissa kello kaksi täsmälleen. Seis! Onko paljo kansaa kadulla? Minä en tahdo tulla roskaväen katseltavaksi vaunuihini käydessäni".

Dubois käydä vaaperti katuvasen näköisenä akkunan luokse ja katsoi ulos, emännän astuessa ovelle.

"Katu on melkein tyhjä, rouvaseni", sanoi hän. "Ainoastaan yksi mies, nainen kainalossa, on seisahdunut ihmettelemään teidän vaunujanne. Ne näyttävät siivoilta ihmisiltä, sen verran kuin minä voin nähdä ilman silmilasiani. Ei ne ole roskaväkeä, sanoakseni, rouva, varmaan eivät ole roskaväkeä!"

"Hyvä. Odota minua tuolla alhaalla; ja ota vähän pientä hopeata mukaasi; jos nuo siivot ihmiset ehkä ovat sopivia armeliaisuuden esineitä. Ei muita käskyjä ajajalle kuin ajaa suoraa tietä kenraalin asuntoon".

Siinä seurassa, joka oli kokoontunut kenraali Berthelinin asuntoon todistamaan aviosuostumus-kirjan allekirjoitusta, nähtiin, paitse asianomaisia henkilöitä, muutamia nuoria naisia, jotka olivat morsiamen ystäviä, ja joitakuita upseereja, jotka olivat olleet hänen isänsä kumppaneja entisinä aikoina. Vieraat olivat hajonneet kahteen keskenään yhteydessä olevaan sievään huoneeseen — toista nimitettiin talossa vierashuoneeksi ja toista kirjastohuoneeksi. Vierashuoneeseen oli kokoontunut notarius, välikirja valmiina mukana, morsian, nuoret naiset, ja enimmäkseen kenraalin ystäviä. Kirjastohuoneessa toiset sotilasvieraat huvittelivat biljardin peluulla siksi kun välikirjan allekirjoittaminen piti tapahtuman; Danville ja hänen tuleva appensa yhdessä edestakaisin huoneessa; edellinen kuunnellen hajamielisesti, jälkimäinen kaikella tavallisella innokkaisuudellaan, ja enemmän kuin tavallisesti käyttäen kasarmillisista täytesanojaan. Kenraalin päähän oli pistänyt selittää muutamia kohtia avioliittokirjassa sulhaselle, jonka täytyi, vaikka hän käsitti niiden muodon ja sisällyksen paljoka paremmin kuin hänen appensa, kuunnella kohteliaisuuden vuoksi. Vanhan sotilaan vielä ollessa keskellä pitkää ja sekavaa selityspuhettaan, löi kirjaston uunin otsalla oleva kello.

"Kello on kaksi!" huudahti Danville iloisena, saadessaan jotakin syytä keskeyttää puhetta välikirjasta. "Kello on kaksi, eikä äitini ole vielä täällä! Mikä voi häntä viivyttää?"

"Ei mikään", huusi kenraali. "Oletko koskaan tuntenut täsmällistä naista, poikaseni? Jos me odotamme äitiäsi — ja hän on semmoinen raivokas ylimysmielinen, ett'ei hän antaisi meille koskaan anteeksi, ellemmme odottaisi — emme pääse kirjoittamaan välikirjan alle puoleen tuntiin. Yhdentekevä! jatkakaamme tätä keskeytynyttä puhettamme. Missä helvetissä minä olin taas kun tuo kirottu kello lyönnillään meidät keskeytti? Mitäs nyt, Musta-Silmä, mikä asiana?"

Tämä viimeinen kysymys lausuttiin neiti Berthelinille, joka tällä hetkellä kiireesti tuli kirjastohuoneeseen vierashuoneesta. Hän oli isohko ja enemmän miehennäköinen nainen, erinomaisen kauniilla mustilla silmillä, mustalla tukalla, joka kasvoi sangen alhaalla hänen otsallaan, ja jotakin isänsä lujuttua ja raakamaisuutta puhumistavassaan.

"Muuan vieras ihminen on toisessa huoneessa, pappa, joka tahtoo teitä tavata. Minä luulen palvelijoiden käskeneen häntä tänne yläkertaan, luullen häntä meidän vieraaksemme. Käskenkö minä neuvomaan häntä alas jälleen?"

"Tuhma kysymys! Miten minä voin tietää? Odota siksi kun olen häntä nähnyt, neitiseni, ja sitten minä tahdon vastata sinulle". Näin sanoen kenraali käännähtihe ympäri kantapäällään ja läksi vierashuoneeseen.

Hänen tyttärensä olisi häntä seurannut, vaan Danville tarttui hänen käteensä.

"Voitko olla niin kovasydäminen että jätät minut tänne yksinäni?" kysyi hän.

"Mitenkäs käy minun hartaille ystävilleni toisessa huoneessa, sinä itsekäs mies, jos minä jään tänne sinun kanssasi?" tiuskasi neitonen vastaukseksi, ahkeroiden päästäkseen irti.

"Kutsu ne tänne", sanoi Danville iloisesti, tarttuen hänen toiseen käteensä.

Neito nauroi ja veti sulhastaan vierashuoneen ovea kohti.

"Tule!" huusi hän, "ja anna kaikkien naisten nähdä minkä tirannin minä tulen saamaan miehekseni. Tule ja näytä heille mikä uppiniskainen, järjetön, ikävä —"

Hänen äänensä kävi äkkiä heikoksi, hänen ruumistaan pöyristytti ja hän meni aivan voimattomaksi. Danvillen käsi oli silmänräpäyksessä käynyt kuoleman kylmäksi hänen kädessään. Danvillen sormien hetkellinen kosketteleminen, irroituessaan kiinnipidostaan, vaikutti kummallisen väristyksen hänen ruumiisensa kiireestä kantapäähän. Hän katsoi sulhaseensa kauhistuneena, ja näki hänen silmänsä tuijottavan vierashuoneeseen. Niiden tuijotus oli niin eriskummallinen, liikkumaton, hirvittävä; hänen kasvojensa muista osista oli tykkönään kadonnut kaikki hengen-ilmaus, kaikki huomattava elo ja liikunto. Ne olivat hengetön, eloton naamari — valkea paperi. Kauhun huudolla hän katsahti siihen, mihin hän näytti tuijottavan, vaan ei voinut muuta nähdä kuin tuon tuntemattoman vieraan seisovan keskellä lattiaa vierashuoneessa. Ennenkuin hän oli ennättänyt mitään kysyä, ennenkuin oli saanut sanaakaan puhutuksi, tuli hänen isänsä hänen luokseen, tarttui Danvillen käsivarteen ja työnsi

tytärtään raakamaisesti takaisin kirjastohuoneeseen.

"Mene sinne ja ota naiset mukaasi", sanoi hän kiireisellä, kiivaalla kuiskeella. "Kirjastohuoneeseen!" jatkoi hän, kääntyen naisten puoleen, ja kohottaen ääntään. "Kirjastohuoneeseen, kaikkityyni, menkää tyttäreni kanssa".

Naiset, peljästyneenä hänen käytöksestään, tottelivat häntä suuresti hämmästyneinä. Heidän kiiruhtaessa kirjastohuoneeseen, viittasi hän notariukselle, että hänen piti seurata heitä, ja sulki sitten molempain huoneiden välillä olevan oven.

"Pysykää missä olette!" huusi hän vanhoille upseereille, jotka olivat nousseet seisoalleen. "Pysykää paikoillanne, minä vaadin sen! Tapahtukoon mitä tahansa, Jacques Berthelin ei ole tehnyt mitään, josta hänen tarvitsisi hävetä vanhain ystäviensä ja kumppaniensa edessä. Te olette nähneet alun; pysykää alallanne ja katselkaa loppua".

Puhuessaan astui hän keskelle huoneen laattiaa. Hän ei ollut vielä jättänyt kaappaustaan Danvillen käsivarresta — askel askeleelta he astuivat yhdessä siihen paikkaan, missä Trudaine seisoi.

"Te olette tulleet minun huoneeseeni, ja pyytäneet tyttäreni vaimoksenne — ja minä olen suotunut antamaan hänen teille", sanoi kenraali, puhellen Danvillelle tyyneesti. "Te kerroitte minulle teidän ensimmäisen vaimonne ja hänen veljensä tulleen mestatuiksi kolme vuotta takaperin Hirmun aikana — ja minä uskoin teitä. Nyt, katsokaa tuota miestä — katsokaa suoraan hänen kasvoihinsa. Hän on ilmoittanut itsensä minulle teidän vaimonne veljenä, ja vakuuttaa sisarensa elävän tällä hetkellä. Toinen teistä kahdesta on minua pettänyt. Kumpiko se on?"

Danville koetti puhua; vaan ei tullut ääntä hänen huuliltaan; hän koetti vääntää käsivarttaan irti kenraalin kiinnipidosta, vaan ei voinut irroittaa vanhan sotilaan vakavaa kättä.

"Oletteko peloissanne? oletteko pelkuri? Ettekö voi katsoa häntä silmiin?" kysyi kenraali, lujemmasti pitäen käsivarresta kiinni.

"Seis! seis!" keskeytti muuan vanha upseeri astuen esille. "Antakaa hänelle aikaa. Tämä voi olla joku eriskummallinen satunnainen yhdennäköisyys, joka kyllä voi tämmöisissä oloissa panna miehen pään sekaisin. Antakaa anteeksi, kansalainen", jatkoi hän kääntyen Trudaineen. "Vaan te olette tuntematon vieras; te ette ole antaneet mitään todistusta siitä että olette se, joksi itseänne sanotte."

"Tuossa on todistus", sanoi Trudaine, osoittaen Danvillen kasvoja.

"Niin, niin", jatkoi toinen; "hän näyttää kalpealta ja hämmästyneeltä kyllä, se on totta. Vaan minä sanon uudestaan — elköömme olko liian hätäisiä: kerrotaan kummallisia tapauksia satunnaisista yhdennäköisyyksistä, ja tämä voi olla semmoinen!"

Kertoessaan näitä sanojaan, katsoi Danville häneen heikolla, nöyristyvällä kiitollisuuden katseella, jota saattoi tuskin eroittaa hänen kalpeissa kauhistuneissa kasvoissaan. Hän kumarsi päätään, mutisi jotakin, ja viittaili sinne tänne vapaana olevalla kädellään.

"Katsoksa!" huusi vanha upseeri; "katsokaa, Berthelin, hän kieltää miehen olevan vaimonsa veljen."

"Kuuletteko sen?" sanoi kenraali Trudainelle. "Onko teillä todistuksia, joilla voitte hänen kieltoansa kumota? Jos teillä on, niin tuokaa ne esille heti".

Ennenkuin vastausta voitiin antaa, singahti vierashuoneesta etehiseen vievä ovi äkkiä seljälleen, ja rouva Danville — hajalla hapsin, kasvot kalpeina kauhistuksesta, sopivaiset vastaverraksi hänen poikansa kasvoille — näkyi kynnyksellä, vanha Dubois ja joukko kummastuneita ja kauhistuneita palvelijoita takanaan.

"Jumalan tähden elköö kirjoittako! Jumalan tähden tule pois!" huusi hän. "Minä olen nähnyt sinun vaimosi — aaveena tahi todellisena, en tiedä kumpanako — vaan minä olen nähnyt hänen. Charles! Charles! niin totta kuin Taivas on yllämme, olen minä nähnyt sinun vaimosi".

"Te olette nähneet hänet ilmeisenä ihmisenä, elävänä ja hengittävänä samoin kuin näette hänen veljensä tuossa", sanoi vakava, tyyni ääni palvelijoiden joukosta porraskäytävästä.

"Antakaa sen miehen tulla sisään, olkoon hän kuka tahansa!" huusi kenraali.

Lomaque kulki rouva Danvillen sivuitse kynnyksen yli. Tämä vapisi hänen rientäessä ohitsensa; seurasi häntä sitten, tunkien itseään vasten seinää, muutamia askeleita huoneeseen. Hän katsoi ensin poikaansa — sitten Trudaineen — sitten taas poikaansa. Hänen läsnäolossaan oli jotakin, joka sai kaikki vaikenemaan. Äkillinen hiljaisuus valtasi koko seuran — hiljaisuus niin syvä, että kirjastohuoneessa

olevien naisten intoinen, säikähtynyt kuiskutus, ja hameiden kova kuhina kuului suljetun oven takaa.

"Charles!" sanoi hän, hiljaa lähestyen; "miksi sinä katsot —?" Hän pysähtyi, ja katseli taas poikaansa tuikeammin kuin ennen, kääntyi sitten äkkiä Trudaineen. "Te katsotte poikaani, herraseni", sanoi hän, "ja minä huomaan halveksimista teidän katseessanne. Millä oikeudella te solvaatte miestä, jonka kiitollinen tunne, äitinsä kiitollisuuden velasta teille, on saattanut häntä panemaan henkensä alttiiksi teidän ja teidän sisarenne pelastukseksi? Millä oikeudella olette pitäneet minun poikani vaimon pelastuksen guillotininista — pelastuksen, jota huolimatta kaikesta siitä, minkä minä tiedän sitä vastaan, hänen jalot ahkeroimisensa auttoivat — salassa pojaltani? Millä oikeudella, pyydän saada tietää, on teidän konnamainen salaperäisyytenne saattanut meidät semmoiseen asemaan, jossa nyt seisomme tässä tämän talon isännän edessä?"

Trudainen kasvot osoittivat murheen ja säälin tunteita, hänen puhuessaan. Hän astui muutamia askeleita taaksepäin, eikä vastannut mitään. Kenraali katsoi häneen innokkaalla uteliaisuudella; ja päästäen Danvillen kasivarren, näytti aikovan puhua; vaan Lomaque astui esiin samassa, ja nosti kätensä vaatien huomaavaisuutta.

"Luulen lausuvani kansalaisen Trudainen tahdon", sanoi hän kääntyen rouva Danvilleen, "jos neuvon tätä rouvaa vähemmin julkisesti vaatimaan vastausta kysymyksiinsä."

"Kuka te olette, herra, joka otatte huoleksenne neuvoa minua?" muistutti hän ylpeästi. "Minulla ei ole mitään teille sanottavaa, paitse että minä pysyn sanoissani ja tahdon vastausta."

"Kuka on tämä mies?" kysyi kenraali Trudainelta, osoittaen Lomaquea.

"Mies, johon ei voi luottaa", huusi Danville, puhuen kuuluvasti ensimmäisen kerran, ja heittäen verisen vihan katseen Lomaqueen. "Eräs Robespierren poliisiasiamiehiä."

"Ja tämmöisenä kykenevä vastaamaan kysymyksiin, jotka koskevat Robespierren oikeuden-istumien toimituksia", huomautti entinen pääpoliisi vanhalla virallisella maltillaan.

"Se on totta!" huusi kenraali; "mies on oikeassa — antakaa hänen puhua."

"Ei sitä voi auttaa", sanoi Lomaque, katsoen Trudaineen; "jättäkää se minun huolekseni — sopivinta on minun puhua. Minä olin läsnä", jatkoi hän kovemmalla äänellä, "kansalaisen Trudainen ja hänen sisarensa tutkinnossa. Ne oli saatettu oikeuden eteen kansalaisen Danvillen ilmiannosta. Olen varma siitä ettei Danville siihen saakka kun miesvängin tunnustus selitti asian, tiennyt mitään sen rikoksen oikeasta laadusta, josta Trudaineä ja hänen sisartaan syytettiin. Kun tuli tunnetuksi että olivat salaa auttaneet tätä rouvaa pakenemaan Ranskasta, ja kun Danvillen oma pää siis oli vaarassa, kuulin minä itse hänen pelastavan päänsä valheellisesti vakuuttamalla tienneensä Trudainen salahankkeesta jo alusta —"

"Tahdotte sanoa", keskeytti kenraali, "että hän julkisesti istuvan oikeuden edessä julisti tieteen taiten ilmi antaneensa sen miehen, joka seisoi syytettynä siitä että oli pelastanut hänen äitinsä?"

"Niin sanon", vastasi Lomaque. (Kauhituksen ja inhon murina kuului läsnä olevien vieraitten joukosta, tämän vastauksen perästä). "Oikeuden pöytäkirjat löytyvät vielä todistamassa minun puheeni totuutta", jatkoi hän. "Mitä kansalaisen Trudainen ja Danvillen vaimon pelastukseen guillotininista tulee, niin oli se valtiollisten tapausten vaikuttama, jota todistamaan vielä löytyy henkilöitä elossa, jos tarpeeksi katsotaan, ja minun tekemäni pienen kepposen, jota on tarpeetonta tässä nyt kertoa. Ja viimein mitä siihen tulee, että he pelastumisensa jälkeen eivät antaneet tietoja itsestään, niin pyydän saadakseni ilmoittaa teille, että asian salassa pitäminen lakkasi samassa kun tiedettiin mitä täällä oli tapahtumaisillaan; ja ettei se ole ollut muuta kuin tarpeellista, luonnollista varovaisuutta kansalaisen Trudainen puolelta. Samanlaisista syistä emme ole tahtoneet saattaa hänen sisartaan tänne, säästäten häntä kauheasta mielenliikutuksesta ja vaarasta. Kuka mies, jolla on rahtuakaan tunteellisuutta, tahtosi antaa hänen katsahtakaan semmoiseen aviomieheen kuin tuo?"

Hän katsoi ympärilleen ja osoitti Danvillea lausuessaan tämän kysymyksen. Ennenkuin kukaan huoneessa ennätti puhua sanaakaan, kuului hiljainen valitushuuto: "emäntäni! rakas, rakas emäntäni!" ja käänsi kaikkien huomion vanhaan mieheen Dubois, ja sitten rouva Danvilleen.

Hän oli nojautunut vasten seinää ennenkuin Lomaque rupesi puhumaan; vaan nyt hän seisoi aivan suorana. Hän ei puhunut eikä liikkunut. Ei yksikään hänen epäjärjestyksessä olevan päähineensä heleävärisistä nauhoista edes vavissut. Vanha palvelija Dubois oli polvillaan hänen vieressään, suuteli hänen kylmää oikeaa kättään, hieroi sitä omien käsiensä välissä, toistamiseen huudahtaen: "oi, emäntäni, rakas, rakas emäntäni!" vaan hänen emäntänsä ei näyttänyt tietävän hänen läsnä-olostaan. Ainoastaan kun hänen poikansa lähestyi muutamia askeleita häntä kohti, näytti hän äkkiä heräävän tuosta mielentuskan vaikuttamasta tunnottomuudesta. Silloin hän hiljaa nosti vapaata kättään ja viittasi

häntä pois luotaan. Danville seisahtui ja koetti puhua. Hän viittasi taas kädellään ja hänen kasvoissaan alkoi liikuntaa näkyä. Hänen huulensa liikkuvat vähän — hän puhui.

"Olkaa niin hyvä minulle, herrani, viimeisen kerran, että pysytte ääneti. Teillä ja minulla ei ole tästä lähtien mitään toisillemme sanottavaa. Minä olen jalon suvun tytär ja kunnian miehen leski. Te olette petturi ja väärä todistaja; semmoinen, josta jokainen rehellinen mies, jokainen rehellinen nainen kääntyy ylenkatseella. Minä kieltäydyn olemasta äitinne! Julkisesti, näitten herrasmiesten läsnä-ollessa, minä sanon sen: minulla ei ole poikaa".

Hän kääntyi selin häneen; ja kumartaen toisille huoneessa oleville henkilöille, menneitten aikojen kaunistelevalle sievyydellä, astui hän hiljaa ja vakavasti ovelle. Seisahtuen tässä katsoi hän taakseen; ja hetken teeskennelty mielen lujuus jätti hänet. Heikolla, tukahutetulla huudolla tarttui hän vanhan palvelijan käteen, joka vielä pysyi uskollisesti hänen rinnallaan; tämä rupesi häntä pitelemään molemmilla käsillään ja rouvan pää vaipui hänen olkapäätänsä vasten.

"Auttakaa häntä!" huusi kenraali ovelta seisoville palvelijoille.
"Auttakaa häntä ja viekää rouva toiseen huoneeseen!"

Vanha mies katsoi epäilevästi emännästään niihin, jotka olivat auttamassa häntä. Omituisen äkillisen kateuden vallassa pudisti hän kättään heille. "Kotiin", huusi hän, "hänen täytyy tulla kotiin, ja minä tahdon pitää huolta hänestä. Pois! te siinä — ei kukaan saa pitää hänen päätään muu kuin Dubois. Portaita alas! portaita alas, hänen vaunujensa luokse! hänellä ei ole jällellä muita kuin minä; ja minä sanon että hän on saatettava kotiin".

Kun ovi oli sulkeutunut, lähestyi kenraali Berthelin Trudainea, joka oli seissut äänetönnä ja syrjässä siitä saakka kun Lomaque ensin ilmestyi vierashuoneeseen.

"Minä tahdon pyytää teiltä anteeksi", sanoi vanha sotilas; "koska olen loukannut teitä pitämällä hetken aikaa epäluuloa teitä kohtaan. Tyttäreni tähden minä hyvin paheksun ettemme ole jo aikoja sitten nähneet toisiamme; vaan minä kiitän teitä kuitenkin tulemastanne tänne, vaikka yhdennellätoista hetkellä".

Hänen puhuessaan tuli muuan hänen ystävästään ja sanoi, koskettaen hänen olkapäätänsä: "Berthelin, saako tuo konna lähteä täältä?"

Kenraali käänsihe ympäri kantapäällään heti, ja viittasi ylenkatseellisesti Danvillelle että hän seuraisi häntä ovelle. Kun olivat tulleet toisten korvankuuluvilta, puhui hän näin:

"Teidän lankonne on todistanut teidät konnaksi, ja äitinne on kieltäytynyt teistä, julistaen teidät valehtelijaksi. He ovat täyttäneet velvollisuutensa teitä kohtaan; ja nyt ei ole minulla muuta tehtävää kuin myös täyttää velvollisuuteni. Kun mies tunkeutuu toisen perheeseen petollisella mielellä ja saattaa tämän tyttären arvon vaaran-alaiseksi, niin meillä sotamiehillä on hyvin sievä keino saada hänet vastuun-alaiseksi siitä. Kello on nyt juuri kolme; kello viisi olen minä ja eräs minun ystäväni —"

Hän vaikenä ja katseli ympärilleen varovasti, — sitten kuiskasi hän muun sanottavansa Danvillen korvaan — työnsi oven anki ja osoitti portaita.

"Tehtävämme on täällä toimitettu", sanoi Lomaque, pannen kätensä Trudainen käsivarrelle. "Antakaamme Danvillelle aikaa lähteäkseen talosta ja lähtekäämme sitten myöskin".

"Sisareni! missä hän on?" kysyi Trudaine jollakin levottomuudella.

"Olkaa aivan huoleti hänestä. Minä kerron teille enempää kun tulemme ulos".

"Te varmaan annatte minulle anteeksi", sanoi kenraali Berthelin, puhuen kaikille läsnä-oleville, käsi kirjastohuoneen ovelta, "jos minä jätän teidät. Minulla on pahoja uutisia saatettavana tyttärelleni, ja yksityisiä asioita sen perästä toimitettavana erään ystäväni kanssa".

Hän nyykäytti päätään jäähyväisiksi seuralle vanhalla jörömäisellä tavallaan ja meni kirjastohuoneeseen. Pari minuuttia myöhemmin Trudaine ja Lomaque läksivät talosta.

"Te löydätte sisarenne teitä odottamasta asunnossanne hotellissa", sanoi jälkimäinen. "Hän ei tiedä mitään, ei ollenkaan mitään, siitä mikä on tapahtunut".

"Vaan miten hänet tunnettiin?" kysyi Trudaine oudostellen. "Danvillen äiti näki hänet. Varmaan hän —?"

"Minä ajoin asiaa niin että hän näkyisi, vaan ei näkisi. Meidän entinen kokemuksemme Danvillestä oli syynä siihen että minä katsoin tarpeelliseksi tehdä tämän kokeen, ja vanha poliisivirka-tottumukseni

auttoi minua sen toimeen panemisessa. Minä näin vaunujen seisovan portilla, ja odotin kunnes vanha rouva tuli alas. Minä kävellytin sisartanne pois päin, kun hän astui vaunuihin, ja kävellytin häntä takaisin lähitse ikkunaa, kun vaunut läksi ajamaan. Silmänräpäys sen teki; ja kaikki kävi niin hyvin kuin olin ajatellut. Kyllin jo siitä! Palatkaa nyt sisarenne luo. Pysykää huoneessanne siksi kun yöposti lähtee Roueniin. Minä olen jo tilannut valmiiksi teille kaksi paikkaa. Menkää! ottakaa jälleen haltuunne vanhat huoneenne, ja jättäkää minut tänne toimittamaan ne asiat, jotka isäntäni on minulle uskonut, ja näkemään miten Danvillen ja hänen äitinsä asiat päättyvät. Koetan jollakin tavalla saada aikaa tullakseni sanomaan jäähyväiset teille Roueniin, vaikka en voisikaan siellä viipyä kauemmin kuin yhden päivän. Mitä vielä! ei mitään kiitosta. Antakaa kätenne. Minä häpesin sitä ottaa kahdeksan vuotta takaperin — nyt voin sitä sydämellisesti pudistaakin. Tuossa on teidän tienne; tässä minun. Jättäkää minut silkki- ja satiini-toimiini, käykää te sisarenne luokse ja auttakaa häntä matkakapineenne järjestämisessä".

* * * * *

Kolme päivää oli kulunut. On ilta. Rosa, Trudaine ja Lomaque istuivat yhdessä penkillä, josta Seinen joen kierrosten kaunista maisemaa on niin hyvä katsella. Vanha tuttu näkö-ala leviää heidän edessään, ihana kuin ennenkin — muuttumattomana, ikäänkuin he eilen olisivat sitä viimeksi katselleet.

He puhuvat keskenään surullisesti ja hiljaisella äänellä. Samat muistot täyttävät heidän sydämensä — muistot, joita he pidättävät puheeksi tulemasta, vaan joiden vaikutuksia jokainen tietää vaistollisesti toisenkin tuntevan. Milloin johtaa yksi keskustelua, milloin toinen; vaan puhukoon kuka tahansa, valittuna puheen-aineena on aina, ikäänkuin yhteisestä suostumuksesta, aine, joka on yhteydessä tulevaisuuden kanssa.

Ilta alkaa hämärtää, ja Rosa on ensimmäinen nousemaan penkiltä. Veli ja sisar katselevat toisiinsa salaista liittoa tietävillä katseilla ja Rosa sanoo Lomaquelle:

"Tahdotteko seurata minua huoneeseen", kysyi hän, niin vähällä viipymisellä kuin mahdollista? "Minulla on jotakin, jota tahtoisin hyvin mielelläni teille näyttää".

Hänen veljensä odottaa siksi kun hän on niin kaukana ett'ei voi kuulla; ja kysyy sitten levottomasti mitä oli tapahtunut Parisissa hänen ja Rosan lähdön jälkeen.

"Sisarenne on vapaa", vastasi Lomaque.

"Kaksintaistelu siis tapahtui?"

"Samana päivänä. Heidän piti ampua molempain yht'aikaa. Hänen vastustajansa puolusmiehensä vakuuttaa hänen olleen pelosta ravistuneena; hänen oma puolusmiehensä sanoo hänen päättäneen, huolimatta siitä miten hän oli elänyt, kohdata kuolemaa urhoollisesti tarjoamalla henkeänsä sen miehen ensimmäiselle laukaukselle, jota hän oli loukannut. Mikä näistä on tosi, sitä en tiedä. Se vaan on varma, ettei hän lau'aissut pistoliansa; että hänen vastustajansa ensimmäinen kuula hänet kaatoi; ja ett'ei hän sen jälkeen puhunut sanaakaan".

"Ja hänen äitinsä?"

"Vaikeata on saada sieltä tietoja. Hänen ovensa ovat suljetut; hänen vanha palvelijansa hoitaa häntä hartaimmalla huolella. Lääkäri on aina läsnä; ja talossa kerrotaan että se tauti, jota hän sairastaa, enemmän tapaa hänen mieltään kuin ruumista. Enempiä tietoja en saanut".

Tämän vastauksen perästä molemmat pysyivät äänettöminä vähän aikaa — nousivat sitten penkiltä ja astuivat huonetta kohti.

"Joko teillä on selvillä miten sisartanne valmistaisitte kuulemaan kaikki mitä on tapahtunut?" kysyy Lomaque, nähdessään lampunvalon loistavan vierashuoneen akkunasta.

"Minä odotan siksi kuin olemme aivan asettuneet täällä — siksi kun palaamisemme ensimmäiset juhlapäivät ovat ohitse, ja jokapäiväisen elämämme rauhalliset toimet ovat taas alkaneet", vastasi Trudaine.

He astuivat huoneeseen. Rosa viittaa Lomaquelle, että hän tulisi istumaan hänen viereensä ja asettaa kynän ja avonaisen kirjeen hänen eteensä.

"Minulla olisi viimeinen suosion osoitus teiltä pyydettävä", sanoi hän hymyillen.

"Toivon, ettei sen pyynnön täyttäminen kovin pitkää aikaa vie", vastasi Lomaque; "sillä minulla on ainoastaan tämä ilta olla teidän kanssanne. Huomenaamulla, ennenkuin olette ylhäällä, täytyy minun jo olla matkalla

takaisin Chalons'iin".

"Tahdotteko kirjoittaa nimenne tämän kirjeen alle?" jatkoi Rosa, vielä hymyillen, "ja sitten antaa se minulle posttiin pantavaksi? Louis on sanellut ja minä olen — kirjoittanut sen, ja se tulee aivan valmiiksi, jos te kirjoitatte nimenne loppuun".

"Saanenhan kaikei lukea sen?"

Rosa nyökkäytti päätään suostumukseksi; ja Lomaque luki seuraavat rivit:

"*Kansalainen*. — Pyydän kunnioituksella saada teille ilmoittaa että minulle uskottu toimitettavanne Parisissa on toimitettu.

"Minun on myöskin pyydettävä teidän suostumustanne minun luopumiseeni siitä virasta, mikä minulla on ollut teidän konttorissanne. Teidän itsenne ja teidän isänne minua kohtaan osoittama ystävällisyys antaa minulle rohkeutta toivoa että te suosiollisesti otatte tietoonne syyt minun luopumiseeni. Kaksi minun ystävääni, jotka katsovat olevansa jossakin kiittolisuuden velassa minulle, tahtovat välttämättömästi että minä viettäisin loput elämäni heidän kotinsa rauhallisuudessa ja turvassa. Menneiden vuosien huolet ovat yhdistäneet meidät niin toisiimme kuin olisimme saman perheen jäseniä. Minä olen koti-elämän levollisuuden ja onnellisuuden tarpeessa yhtä hyvin kuin kenkään muu, semmoisen elämän kärsittyäni kuin minä; ja ystäväni vakuuttavat niin hartaasti täydestä sydämestään valmistavansa vanhan miehen mukavaa tuolia lietensä ääreen, etten voi saada tarpeeksi lujutta eroamaan heistä ja kieltämään heidän tarjoustaan.

"Minä pyydän teitä siis suosiollisesti ottamaan vastaan sen luopumuspyynnön, jonka tämä kirje sisältää, ja samalla vakuutuksen vilpittömästä kiittolisuudestani ja kunnioituksestani.

Kansalaiselle Clairfait,
Silkkikauppias.
Chalons-sur-Marne."

Tämän luettuaan kääntyi Lomaque katsomaan Trudaineen ja koetti puhua, vaan sanat eivät tahtoneet käskien tulla. Hän katsoi Rosaan ja koetti hymyillä; vaan hänen huulensa ainoastaan vapisivat. Hän kastoi kynän läkissä, ja asetti sen käteensä. Hän painoi päänsä alas äkisti paperin yli, ettei Rosa näkisi hänen kasvojaan; vaan vielä hän ei kirjoittanut nimeänsä. Rosa asetti lempeästi kätensä hänen olkapäälleen ja kuiskasi hänelle:

"Joutuun, joutuun, olkaa nyt 'Sisar Rosalle' mieliksi. Hänen mieltään täytyy nyt noudattaa, kun hän on taas palannut kotiinsa".

Hän ei vastannut mitään — hänen päänsä vaipui alemmaksi — hän mielti hetkisen — kirjoitti sitten nimensä kirjeen loppuun heikolla vapisevalla käsialalla.

Rosa otti hiljaa kirjeen pöydältä. Muutamia kyöneleen karpaloita oli paperilla. Pyyhkien niitä pois nenäliinallaan, katsoi hän veljeensä.

"Ne ovat viimeiset, joita hän koskaan on vuodattava, Louis, sinä ja minä pidämme huolen siitä!"

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SISAR ROSA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR

ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.